

Boken *Uppdrag Afghanistan* är uppbyggd kring ett nav av berättelser i textens och bildens form. De berättar om hur det *faktiskt* kan vara att vistas i fientlig miljö, om uppdrag där man *faktiskt* inte vänjer sig eller vad det *faktiskt* betyder att lita – eller inte lita på – någon när det gäller. Och hur olika signalerna kan se ut.

Det vi får läsa är fragment av ett större skeende i ett uppdrag med övergripande mål. I boken skymtar uppdraget inifrån, nedbrutet till några av de tusen enskildheter som ständigt utspelar sig. Det är ögonvitnesskildringar, men i efterhand.

För i realtid handlade det inte om någon berättelse.

Då stod allt på spel, som det ju alltid gör i realtid.

I sitt förord skriver Peter Tillberg att vi med hjälp av berättelser från när det militära yrkeskunnandet provas kan utveckla vår ”förståelse, fantasi och föreställningsförmåga”. Militär utbildning och träning syftar ju bland annat till att öva upp en beredskap att möta det man inte känner till. Mycket måste sitta i kroppen, i gruppkänslan, i moralisk instinkt. Men kan man också reducera själva det okända – bli bättre orienterad, lära sig *se mer*? I det skarpa läget kommer ju ingen situation att träda fram och berätta för oss hur den ska uppfattas eller vilka krafter som jäser under ytan. Där är vi till sist bara hänvisade till vår egen förmåga att se, vårt omdöme.

Att utbilda sitt omdöme måste gå vägen över de konkreta erfarenheterna. Frågan är bara hur mycket vi kan lära av andras? En uppenbar förutsättning är förstås att de som har något att berätta – de kunniga, de erfarna – också berättar. Mindre uppenbart är kanske att den mindre erfarna måste ha förmågan att knyta något av det till sig.

Det är soldater med stor erfarenhet som har skrivit berättelserna i den här boken. Med rätt läsart kan de bli en guldgruva av arbetande exempel.

Maria Hammarén

Maria Hammarén är docent i Yrkeskunnande och teknologi vid KTH. Hon har under en följd av år följt arbetet med skrivande bland soldater och officerare som tjänstgjort i Afghanistan. Hon har bland annat skrivit böckerna *Skriva – en metod för reflektion* och *Språkfilosofi för personligt bruk*.

CSMS
CENTRUM FÖR STUDIER AV
MILITÄR OCH SAMHÄLLE

ISBN 978-91-88053-19-0

9 789188 053190

Uppdrag Afghanistan

Uppdrag Afghanistan

Bilder och berättelser från
en internationell insats

Redaktörer:
Peter Tillberg, Lotta Victor Tillberg
Joakim Svartheden, Bo Rahmström
och Jörgen Hildebrandt

CSMS
CENTRUM FÖR STUDIER AV
MILITÄR OCH SAMHÄLLE

Uppdrag Afghanistan

Bilder och berättelser från en internationell insats

Redaktörer

Peter Tillberg

Lotta Victor Tillberg

Joakim Svartheden

Bo Rahmström

Jörgen Hildebrandt

Boken är ett resultat av ett forskningsprojekt som möjliggjorts med stöd från Försvarmaktens Forsknings- och teknikutvecklingsprogram (FoT) initierat av Personalstaben samt Ledningsstabens inriktningsavdelning.

Uppdrag Afghanistan

Bilder och berättelser från en internationell insats

Redaktörer
Peter Tillberg
Lotta Victor Tillberg
Joakim Svartheden
Bo Rahmström
Jörgen Hildebrandt

© 2016 CSMS
Mångfaldigande av denna bok är, enligt lagen om upphovsrätt, förbjuden utan medgivande av författarna.

Omslagsbild: Anders Jansson
Grafisk form: Ola Norén, Luleå Grafiska AB
Omslagslayout: Stig Ahlstrand
Tryck: Livonia Print, Lettland, 2016
ISBN: 978-91-88053-19-0

CSMS
CENTRUM FÖR STUDIER AV
MILITÄR OCH SAMHÄLLE

Innehåll

Förord av Peter Tillberg.....	5	Kvinnofängelset av Mona Westerlund Lindberg.....	126
Läsanvisning.....	14	Vi behöver inte de som söker spänning av Mattias Otterström.....	127
Om Centrum för Studier av Militär och Samhälle.....	16	Mentorering, drivkrafter och relation av Bo Rahmström.....	129
Efter krigen – tre berättelser om Afghanistan av Anders Sundelin.....	19	Du kommer väl hem igen? av Fredrik Dauti.....	132
Bilder del 1.....	29	Anhörigas perspektiv.....	134
Berättelser:		Mötet med soldatens mor av Pär Thornell.....	138
Den första kontakten av Joakim Svartheden.....	101	Bilder del 2.....	141
Rastlöshetens frånvaro av Pär Thornell.....	103	Fördjupning:	
Sätt dig på din plats av Henrik Blomberg.....	105	Operational Mentoring and Liaison Teams intervju med Martin Liander.....	191
26 dygn i Darzab av Per Näslund.....	106	Om du möter en man i en bur av Lotta Victor Tillberg.....	217
Genomsök bräsket av Henric Roosberg.....	108	Noter.....	228
Det är för nära av Anders Eckerberg.....	109	Bilder del 3.....	232
Ett bestämt kroppsspråk av Liridona Dauti.....	111	Presentation av medverkande.....	274
Tänk om vi anklagas av Bo Rahmström.....	113	Bilagor.....	282
Ibland skakar det till av Lisa Lanevik.....	114	Fotografer och bilder.....	299
Afghan National Army Signal School av Jan Almgård.....	116	Källor.....	300
Order på skärm av Stefan Linder.....	118	Redaktörernas tack.....	303
Kampens hetta och campens lugn av Omar Saab.....	121		
Shuran med kvinnor av Mona Westerlund Lindberg.....	122		
Slagfältet och schackbrädet av Joakim Svartheden.....	124		

*Det finns mitt i skogen en oväntad glänta som bara kan hittas
av den som gått vilse.*

Gläntan är omsluten av en skog som kväver sig själv.

Svarta stammar med lavarnas askgrå skäggstubb.

*De tätt sammanskruvade träden är döda ända upp i topparna
där några enstaka gröna kvistar vidrör ljuset.*

Därunder: skugga som ruvar på skugga, kärret som växer.

*Men på den öppna platsen är gräset underligt grönt och
levande.*

*Här ligger stora stenar, liksom ordnade. De måste vara
grundstenarna i ett hus,
jag kanske tar fel.*

Citat ur dikten *Gläntan* av Tomas Tranströmer

Förord

av Peter Tillberg

Bilderna och berättelserna som presenteras i den här boken kommer från svenska soldater¹ som delar erfarenhet av att tjänstgöra i Afghanistan. Tanken med boken är att den ska innehålla en mångfald av konkreta exempel och historier med inneboende budskap som andra än de som varit med kan lära sig något av. De erfarenheter som soldaterna har skaffat sig i Afghanistan kan naturligtvis inte automatiskt överföras till oss andra genom att vi läser en bok. De bilder och berättelser som här presenteras ska framförallt ses som ingångar och möjligheter till ett lärande om militärt yrkeskunnande där det prövats i skarpa situationer. Det är med hjälp av dessa enskilda fall och exempel som vi har möjlighet att utveckla vår förståelse, fantasi och föreställningsförmåga om hur det skulle kunna vara att arbeta i kris- och konfliktmiljöer.

Alla soldater bär på en historia. I Afghanistan – men också under sitt övriga liv – har man skaffat sig erfarenheter från många olika områden. Vissa egenskaper får vi med oss från födseln medan mycket annat förvärvas genom våra upplevelser. De soldater som vi möter i den här boken har träffat människor med varierande värderingar och kunskaper. De har varit med om en stor mängd situationer och besökt olika platser. Genom att involvera sig i olika sammanhang har de lärt sig hur språket fungerar i relation till hur man själv och andra handlar. Som hos alla människor har framgångar varvats med motgångar. Över tiden har de successivt utvecklat ett militärt yrkeskunnande byggt på minnen, erfarenheter och kunskaper. Tillsammans har allt detta format dem till just de unika soldater de är i dag. En fråga vi ställer oss här är vad och på vilka sätt vi kan lära oss något av dessa soldaters erfarenheter?

I samtalen med de soldater som varit i Afghanistan kommer ibland frågan upp om var, hur och när de lärt sig det ena eller andra. När det gäller teoretiska kunskaper och färdigheter hänvisar de ofta till utbildningar som genomförts innan man åkt på uppdrag eller till en arbetsplats som de tidigare tjänstgjort på. Det är genom studier, arbete, övning och träning som de lärt sig och det är en del av förklaringen till att man kan utföra vissa arbetsuppgifter på ett professionellt sätt. Soldaterna poängterar att den här sortens kunskaper naturligtvis är viktiga för att man ska kunna lösa sina

¹ De som medverkar i boken är både officerare och soldater, men vi har valt att genomgående referera till samlingsbegreppet "soldater". I presentationen av medverkande längst bak i boken framgår grad och befattning.

uppgifter på ett kompetent sätt. Men de säger också i nästa andetag att endast ha skaffat sig gedigna färdigheter och teoretiska kunskaper inom sitt yrke inte är heltäckande som svar för att förstå ett professionellt militärt yrkeskunnande. Det behövs något mer som sträcker sig utöver detta och som handlar om situationsförståelse, förtrogenhet och ett utvecklat omdöme.

Denna sorts kunskaper är svårare att härleda till exakt när och hur de förvärvades men de verkar mycket betydelsefulla för att förstå hur det kommer sig att militärer handlar som de gör i olika situationer. En svårighet med det vi kan kalla för erfarenhetsgrundade kunskaper är att man sällan har upparbetat vanor och metoder för att uppmärksamma och lära av dem i samma utsträckning som man gjort med teoretiska kunskaper. Detta gäller både hur den enskilde ser på dessa kunskaper men också hur organisationen man arbetar i förstår och värderar dem. En svårighet är att de här kunskaperna inte så lätt låter sig mätas och räknas på. Där mänskliga handlingar existerar är det svårt att finna enkla kausala samband som kan förklaras utifrån en relation mellan begreppen orsak och verkan. Detta innebär att man med ett alltför snävt kunskapsbegrepp riskerar att hamna fel. En utmaning är att försöka bryta detta mönster och skapa nya vanor, traditioner och modeller som utvidgar vår förståelse kring praktiska och teoretiska kunskaper. Ett steg är att i högre grad fokusera på det enskilda exemplet och uppmärksamma konkreta handlingar där det finns ett sammanhang som är viktigt för att man ska förstå varför människor gör som de gör. Det handlar om en praktisk och situationsbunden kunskap. Kunskaper som framförallt visar sig i handling.

I soldaternas berättelser och bilder får vi träffa personer som möter komplexa situationer i sitt arbete. Detta innebär bland annat att man agerar i miljöer tillsammans med andra människor där ens egna handlingar möts av andras självständiga handlingar. I en komplex situation finns det ofta inte ett självklart och rätt svar på hur man ska agera, utan det finns många olika alternativ och regler att förhålla sig till. Det finns en osäkerhet inbyggd i situationen och lösningar på problem uppstår ofta ur omständigheterna. Man tvingas planera efterhand och ompröva tidigare fattade beslut och åtgärder. De människor som man är beroende av delar sällan samma bild som man själv har av verkligheten och informationen är ofta bristfällig. En viktig slutsats är att det i den militära professionen behöver utvecklas en djupare förståelse för hur komplexa skeenden skiljer sig från det vi kan kalla enkla, komplicerade eller kaotiska situationer.

Att bemästra det komplexa är en kunnighet av en helt annan karaktär än att endast genomföra strid och utföra stridshandlingar som syftar till att besegra en fiende. Berättelserna visar att det i den militära professionaliteten naturligtvis behöver ingå kunskaper om våld och våldsutövning men också en kunnighet om hur man tar sig ur en våldsspiral för att kunna påbörja förhandlingar och kanske till och med samarbete. Soldaterna berättar att det ibland kan vara nödvändigt att ta till våld för att stoppa ett skeende som eskalerar och riskerar att bli kaotiskt. Men våld är aldrig den slutgiltiga lösningen eller målet för en insats. Det gäller att med alla medel som står till buds försöka ta sig ur ett destruktivt tillstånd och skapa förståelse och stabilitet för andra och mer konstruktiva samverkansmöjligheter, som till exempel förhandlingar, kommunikation och samtal. Att på ett kunnigt sätt ingripa i och hantera komplexa skeenden kräver träning men också en infrastruktur som tar fasta på och använder soldaters erfarenheter. Att detta organiseras effektivt är avgörande och kännetecknar en modern militär professionalitet.

I Försvarsmakten har man förstått att erfarenhetsgrundade kunskaper är viktiga för att man ska ha möjlighet att utveckla en professionell yrkeskår. Sedan mer än 15 år tillbaka har man därför stött en utveckling av arbetssätt och metoder där denna typ av kunskaper stått i centrum. Den bok du nu håller i din hand är ett konkret resultat av detta arbete. Det handlar om att med olika vetenskapliga metoder synliggöra militärt yrkeskunnande, olika kunskapsperspektiv och handlingsmöjligheter. Göra oss alla uppmärksamma på att den yrkesverksamme soldatens arbete till stor del består av att hantera komplexa situationer av olika slag. Situationer som måste bedömas och där man gång på gång behöver använda sitt omdöme och välja mellan ett eller flera olika handlingsalternativ. Resultatet av denna process kan leda till ett lyckat resultat, kvalitet och framgång. Men det kan också leda till ineffektiva insatser, misslyckande och fiasko. Det forskningsarbete som tar sin utgångspunkt i erfarenhetsgrundade kunskaper handlar därför om att både beskriva och bättre förstå vad som inom den militära yrkespraktiken leder till välgrundade handlingar och en önskad utveckling. Det handlar också om hur misslyckanden eller oönskade resultat kan undvikas alternativt användas för att lära inför framtida arbetsuppgifter.

De bilder och berättelser som finns i den här boken har tagits fram med hjälp av dessa metoder och syftet har varit att med utgångspunkt i konkreta exempel från upplevda händelseförlopp utforska och beskriva vad som

krävs av den som sätts att verka i internationella operationer.² Begrepp som tyst kunnande, risktagande, ledarskap, omdöme, våldsanvändning, mod och ansvar har fungerat som ingångar till de utforskande samtal och skrivarbete som genomförts. Förutom att det under detta forskningsarbete kommit fram konkreta erfarenheter och kunskaper om vad som krävs av den som ska tjänstgöra i Afghanistan så har också andra frågeställningar undersökts och diskuterats. Hur kan svenska soldater bygga upp sina förmågor att se och tolka det man är med om på ett omdömesfullt sätt? Hur kan man utveckla ett seende och en förtrogenhet för vad soldaterna själva och deras omgivning är med om? På vilka sätt kan man lära sig något av sina egna och andras erfarenheter? Vilka erfarenheter och kunskaper från insatsen i Afghanistan skulle kunna bidra till att stärka den svenska nationella försvarsförmågan?

Uppdrag Afghanistan – bilder och berättelser från en internationell insats är den tredje boken i en serie antologier som uppmärksammar olika aspekter av ett militärt yrkeskunnande som kännetecknas av komplexitet. År 2007 utkom *Uppdrag utland – militära exempel från internationella uppdrag*. Boken består av 41 texter författade av militär personal med fokus på skarpa situationer och utmaningar de mött i bland annat Bosnien, Liberia, Kongo, Kosovo, Georgien, Angola. År 2011 utkom den andra boken *Uppdrag chef – åtta militära chefers erfarenheter från internationella operationer*, en intervjubok som redovisar internationella erfarenheter från bataljonchefsnivå till Force Commander.

² Om metod se not 13 s. 229 för ytterligare hänvisningar. Om läsande, skrivande och samtal som metod, se även *Dialoger – om yrkeskunnande och teknologi*, 2002 s.5–23, red. Peter Tillberg.

Läsanvisning

I den här boken får du möta svensk militär personal som med egna ord beskriver utmaningar de mött i Afghanistan. De berättar om situationer där de måste kunna *se* vad som behöver göras – och *samtidigt* göra det. De beskriver hur de möter andra moraliska dilemman än dem som de på förhand föreställt sig och tränats för. I Afghanistan måste man många gånger använda sitt omdöme i lägen där få eller inga lösningar är givna på förhand. Händelseförloppen är mångfacetterade och föränderliga. Det som var ett faktum igår behöver inte vara giltigt idag, eller imorgon. Ingridandets kvalitet, om den handling man valde var rätt eller väl anpassad till situationen, kan avgöras först efteråt. I bästa fall.

Den här boken är en dokumentär komposition av autentiska berättelser och bilder som beskriver situationer svenska soldater och officerare mött i Afghanistan. Men hur börjar man en berättelse om svenska soldaters erfarenheter från Afghanistan? Vi har valt tre texter av reportern och författaren Anders Sundelin, som har rest i och skrivit om Afghanistan sedan 60-talet. De tre texterna vi valt ut bygger på en resa i Afghanistan Sundelin gjorde 2004, det vill säga under den inledande fasen för den svenska militära insatsen i landet. Berättelserna tillsammans tecknar en horisont – komplex och mångfacetterad – mot vilken de svenska militära erfarenheterna träder fram.

I bokens första del varvas citat och bilder. Del två består av soldaters personliga beskrivningar av olika situationer de mött. Ambitionen med urvalet och sammansättningen av bilder och texter i boken har varit att visa på en mångfald av perspektiv och problematiska situationer. Tanken är att låta läsaren – genom text och bild – möta den variation av utmaningar och prövningar som de som varit i Afghanistan själva mött och behövt hantera. Alla bilder i boken är tagna av soldater från deras egna uppdrag i Afghanistan. Även anhörigas erfarenheter och tankar kring att ha en närstående i Afghanistan uppmärksammas i ett särskilt avsnitt. En tredje del i boken har ett mer fördjupande syfte. Intervjun med överstelöjtnant Martin Liander uppmärksammar en särskild del av Afghanistaninsatsen. Den handlar om arbetet i och med *Operational Mentor and Liaison Team* (OMLT), ett uppdrag som innebar för svenska officerare att samverka med och stödja den afghanska nationella armén (ANA). Kapitlet ”Om du möter en man i en bur – om svenska soldaters möten med ostrukturerade problem i Afghanistan” av Lotta Victor Tillberg har också ett fördjupande syfte med fokus på betydelsen av systematisk reflektion för utvecklingen av militärt yrkeskunnande.

Boken bygger på material som insamlats genom olika forskningsprojekt som genomförts av Centrum för Studier av Militär och Samhälle (CSMS). Texterna som presenteras i boken bygger på dokumentation från två serier erfarenhetsforum, vilka genomförts på Kungliga Tekniska högskolan (KTH) under 2012 och 2014 (se bilaga 1 & 2). Seminarieserien har genomförts med dialogseminariemetoden som är en vetenskapligt beprövad metod för att undersöka erfarenheters betydelse för utveckling av yrkeskunnande. Totalt har ett tjugotal, mestadels officerare upp till överstelöjtnants grad, medverkat. Urvalet i boken har också inspirerats av de samtal som förts mellan forskare och militära yrkesutövare på tre konferenser med fokus på militärt yrkeskunnande och internationell tjänstgöring. 2012 anordnade CSMS en konferens med tema "Uppdrag utland – militära erfarenheter från internationella operationer" på KTH (se bilaga 3). 2013 genomfördes en uppföljande konferens på Södertörns högskola med tema "Militära erfarenheter från Afghanistan – med blick mot framtiden" (se bilaga 4). Den senaste konferensen "Modern militär professionalism – erfarenheter, utmaningar och möjligheter" genomfördes på Kungliga Tekniska högskolan i september 2015 (se bilaga 5). Sedan den första Uppdrag utlandkonferensen, som genomfördes 2008 (se bilaga 6), har syftet med konferenserna varit att erbjuda en arena för dialog och erfarenhetsutbyte mellan militära praktiker och forskare. Boken bygger, utöver vad som tidigare redovisats, också på teman, konferensbidrag och frågor som uppmärksammats i det pågående samtal om modern militär professionalism som förts under konferenserna.

Några av citaten i boken är hämtade från filmen *Att förbereda sig för det okända – militärt ledarskap* av Peter Tillberg, Jörgen Hildebrandt och Lotta Victor Tillberg. Filmen kan ses på CSMS hemsida www.csms.se och är ett delresultat i ett forskningsprojekt om militärt ledarskap.

Bilderna i boken är publicerade med godkännande av de som ställt bilderna till förfogande. Se sidan 299 för mer information.

Om Centrum för Studier av Militär och Samhälle

Centrum för Studier av Militär och Samhälle (CSMS) grundades 2011 som ett forum för främjande och utbyte av forskning och erfarenheter om militär organisation och profession. Med ”utbyte av forskning och erfarenheter” avses att i internationella sammanhang bidra med ett svenskt perspektiv och svenska erfarenheter. Samt att på olika sätt medverka till att internationella aspekter på militär yrkespraktik kommer svensk Försvarsmakt tillgodo. Vid bildandet av CSMS hade ett forskningsarbete med fokus på militärt yrkeskunnande pågått i flera år och utifrån dessa erfarenheter formulerades ett antal prioriterade forskningsteman:

- Att undersöka och beskriva olika perspektiv på relationen mellan militär profession och organisation.
- Att belysa hur struktur och maktförhållanden påverkar militär yrkespraktik med fokus på interna organisatoriska förhållanden, men också externa förhållanden såsom demokratisk kontroll och civil-militära relationer.
- Att utforska betydelsen av praktisk och erfarenhetsgrundad kunskap i kris- och konfliktmiljöer.
- Att undersöka militär erfarenhetsuppbyggnad och former för erfarenhetsutbyte inom militär yrkespraktik.
- Att undersöka aspekter av modern militär professionalism med fokus på legitimitet, kontroll, transparens, yrkeskunnande och ansvar.
- Att utforska och beskriva erfarenheter av civil-militära relationer både i Sverige och i internationella sammanhang.

En bärande idé vid bildandet av CSMS var och är att forskning om militära institutioner bäst bedrivs över universitets-, organisations- och disciplingränser samt i kontakt med det internationella forskarsamhället. CSMS ansluter sig därmed till den tradition som formats av *Inter-University Seminar on Armed Forces and Society* som grundades 1960 av Morris Janowitz vid University of Chicago. Målsättningen för CSMS är att genom mångdisciplinär forskning bidra med ny kunskap med relevans för praktiker, forskare, myndigheter, organisationer och civilsamhälle. Mångfald av perspektiv är lika viktig som välgrundad dialog och kritisk reflektion. CSMS inkluderar forskare, praktiker och studerande från olika organisationer, lärosäten, institutioner och akademiska discipliner. Utgångspunkten för CSMS

aktiviteter (forskningsprojekt, konferenser, utbildningar, erfarenhetsforum etcetera) är att oberoende och mångdisciplinär forskning om militära organisationer är ett nödvändigt bidrag till ett demokratiskt inflytande över militär verksamhet.

Ett särskilt fokus i CSMS arbete avser den svenska Försvarsmaktens kompetensförsörjning, det vill säga hur utbildning av officerare och soldater skall utformas för att svara mot de nya krav som ställs till exempel när det gäller uppgifter och personal. En angelägen fråga är – vad innebär ”modern militär professionalism” i en svensk kontext?

Skrivande som metod för reflektion

Underlaget till denna studie har tagits fram med metoder som hör till den forskningstradition som har ett praktisknära fokus och kallas ”participatory research”. Detta angreppssätt innebär att praktiker, med kännedom om och erfarenhet av en viss yrkespraktik, tillsammans med forskare utforskar ett visst fenomen av gemensamt intresse. I boken *Uppdrag Afghanistan* har militär personal med erfarenheter från Afghanistan uppmanats att skriva om sina egna erfarenheter. Texterna har sedan legat till grund för dialog och kritisk reflektion där både kollegor och forskare medverkat. Valet av metod är gjort utifrån ett praktiskt kunskapsteoretiskt perspektiv. En av ambitionerna är att komma så nära grundkällan som möjligt. Den som uppmanas att skriva om sina erfarenheter måste välja sina ord med precision. Att skriva om sina erfarenheter är en annan process än att snabbt svara på en fråga eller i all hast ge uttryck för en åsikt som man inte har möjlighet att utveckla. Att skriva om sina erfarenheter innebär att ta en risk. Om personen vet att det man skriver kommer att granskas av andra, som också har varit i Afghanistan, som kan ställa kritiska frågor, som själva vet hur det var – då skriver man med eftertanke och noggrannhet. Man söker i sina dagboksanteckningar, går tillbaka till brevväxling, talar med närstående och kollegor, letar efter mailkonversationer och tittar på fotografier. De som medverkar i den här boken har sökt i sitt minne efter det som spelade roll, efter vad som var betydelsefullt. Man skarvar inte, man är försiktig med orden och detaljerna.

Vad händer med kompetensförsörjning och yrkeskunnande när såväl hotbild som säkerhetspolitiska förutsättningar förändras? Lägg därtill nya organisatoriska villkor. Ett sätt att närma sig dessa frågor är att undersöka militära erfarenheter. Vilka utmaningar har militär personal mött i såväl

internationella som nationella sammanhang? Hur såg problemen ut? Vad krävdes av de som skulle hantera dem? Vilka erfarenheter är relevanta att ta med sig in i uppbyggnaden av en ”modern militär professionalism”? Det här är frågor som pekar in i det svenska nationella försvaret. Vad ska Försvarsmakten och dess personal bidra med i ett samhälle som Sverige idag? Frågorna är angelägna och aktuella och deras innebörd har i skenet av de senaste årens händelseutveckling både skärpts och förändrats. Försvarsmaktens roll i samhället har gått från att vara perifer till att bli en central del i lösningen på många av de utmaningar som det svenska samhället står inför. Vi menar att en grundlig och fördjupad beskrivning av gjorda erfarenheter – med flera exempel lagda sida vid sida – är en nödvändig utgångspunkt för ett välgrundat samtal om militär profession och professionalism.

Efter krigen

– tre berättelser om Afghanistan av Anders Sundelin

1.

Alla talar om vatten. De talar om dricksvatten. De talar om diskvatten, tvättvatten, sköljvatten. Vatten till djuren. Vatten till markerna. (Framför allt vatten till markerna.) De pekar på diket man måste hoppa över när man kommer in i byn, pekar och talar om vatten som inte längre finns. De berättar att de gjorde ett försök att leda vatten från strömmen längre bort, men fördämningen brast och de har inte försökt igen. De kan inte sådana saker. De har inga pengar att köpa murbruk för, tegel, rör eller vad de nu skulle behöva.

Vad de gjort i stället:

De har grävt en ränna längs bergssluttningen, bara ett par tre decimeter ner i marken, lagt dit ett kanske sjuttiofem meter långt plaströr, stagat plaströret med stenar och sedan grävt över plaströret. Tre veckor tog det. Alla i byn hjälpte till.

Så nu har de dricksvatten. De har diskvatten, tvättvatten, sköljvatten. Vatten till djuren.

Det är en rännil bara.

Det är klart att det finns mer vatten längre ner i marken, bättre vatten, men så djupt förmår de inte gå ner med sina spadar. De gräver ju i berget. De har inga verktyg. De kan inte sådana saker. De är bönder... nej, de är inte ens bönder; de är *sharecroppers*, brukare av andras marker. Två tredjedelar lämnar de till jordägarna, en tredjedel får de behålla själva. De skulle behöva en brunn, en pump, men ingen har varit här och sett hur de har det. Inte ens löften har de fått.

– Grodor, säger de och rynkar på näsan.

De har sett grodor hoppa in i röret och försvinna där inne. Ingenting kan de göra åt det. Inte vet de om vattnet blir sämre av det. Dricka vattnet måste de i alla fall. Äckligt är det i alla fall.

Vad de gör i stället, om nätterna:

De ber om regn.

Alla Afghanistans bönder ber om regn. Torkan har nu plågat dem i fem år.

Byn heter Dahaeri Naudi. Den ligger i norra delen av det område i centrala Afghanistan som kallas Hazarajat. Hazarer kallas befolkningen: ett mongoliskt folk med dunkelt ursprung, fruktade och förtryckta, fattiga som kyrkråttor. Ewas Ali sitter som de andra gubbarna på huk i backen där den

”

Två tredjedelar lämnar de till jordägarna, en tredjedel får de behålla själva.

”

”

*Ryssarna stod han ut med,
inbördeskriget klarade han
av, men talibanerna drog
en gräns för hans tålmod.*

”

lilla byn öppnar sig uppåt berget, sitter här för de har inte så mycket annat att göra nu när vintern drar in över bergen: småpratar, funderar, blickar ut över dalen och ser en skymt av floden som rinner där nere, några kilometer bort; ett iskallt friskt fjällvatten, men ingenting betyder den för att vetet ska växa på deras marker.

– Vi har en flod men ingen elektricitet, säger Ewas Ali som ett slags sammanfattning av läget.

Han är klädd som de andra gubbarna i backen: någonting brunmurrigt, också grått, antagligen ingrodd smuts, slitet intill bara skinnet, fast här och där en skrikig akryltröja eller en lite för stor toppluva eller ett par udda fingervantar, plagg som vore de hämtade från en tredje rangens klädinsamling. Hans ansikte är lika garvat som de andras, hans händer lika spruckna, kroppen lika tunn. Fast Ewas Ali har sett paradiset.

I sex år var han i Iran, med hela sin familj. Ryssarna stod han ut med, inbördeskriget klarade han av, men talibanerna drog en gräns för hans tålmod. Talibanernas välde blev allt eftersom till en mardröm för de flesta, men för hazarerna var det som att långsamt brinna i helvetets eld. För de är en minoritet också på religionens område, de är shiiter, denna sorgens och smärtans religion, tillbedjare av Ali, profetens svärson och kusin som förlorade maktkampen efter Muhammeds död. Ewas Ali, som var van vid att betraktas och behandlas som samhällets bottenskrap, tog sin hustru och sina barn med sig till Iran när han förstod att det nu skulle bli värre än någonsin. För honom blev det bättre än någonsin.

Han fick jobb på en kycklingfarm i Isfahan. Farmen var mekaniserad, jobbet som en axelryckning. Knappar och spakar. Golvet kunde man äta på. Ägaren var hygglig mot dem som gjorde rätt för sig och det gjorde Ewas Ali. Isfahan, säger han och ler, var paradiset på jorden. Där fanns allt: potatis, ris, bröd. Där kunde man tända lyset mitt i natten om man så ville och han tänkte inte ens på vatten.

Ändå återvände han hem sedan talibanerna fallit.

Ingen tvingade honom, inte alls. Fast lurad känner han sig nog.

Ewas Ali återvände för det påstods att den som återvände till Afghanistan skulle få en bit mark, ett hus och, i väntan på att huset skulle byggas, ett tält från Förenta Nationerna. Två vuxna söner och en dotter stannade kvar i Isfahan, men Ewas Ali och hans hustru och fyra barn drog från Isfahan i en buss som tog dem till gränsen och där fick de sova i ett tält, en filt att sova under, de bjöds på ett mål mat och på morgonen fick de en gul plastdunk att ta med sig hem. Några fick ett tält också, men när Ewas Ali frågade efter sitt tält fick han veta att tälten var slut. Filten måste de lämna kvar. Någon

mark? Nej. Och huset? Likadant där. Fast den gula plastdunken är bra att bära vatten med.

Därför sitter nu Ewas Ali med de andra gubbarna i backen, sysslösa och rådvilla, med en tärande hunger i magen. I går åt han potatis och lite bröd, drack ett par glas te. Det blir väl ungefär samma sak i dag, tror han. Andra har återvänt till Iran, några har letat sig till Pakistan och in till Kabul, men inte han. Nu stannar han.

– Det här är mitt hem, säger han. Även om jag har det sämre här är jag hemma.

För trettiofem, fyrtio eller kanske femtio år sedan flyttade de hit från en by inte långt härifrån; de kom en efter en, familj efter familj, därför att vattenet där borta höll på att ta slut. Till sist tog det slut. De kom hit för att här fanns det vatten. Här rann en å och strax ovanför ån byggde de sina hus. Här rann smältvattnet nerför berget i strida strömmar hela våren och halva sommaren. Visst var de fattiga, de var hazarer, fast vatten var något de inte längre behövde tänka på.

Nu hukar byns kvinnor kring den rännil som finns.

De kommer på morgonen strax efter det att solen gått upp, kommer med gula plastdunkar i händerna, kånkandes på fat och skålar och tallrikar från gårdagens måltider, på tvätt. Plastdunkarna fyller de långsamt med dricks-vatten. Disken diskar de i pölen med iskallt vatten. Där tvättar de också skjortor, strumpor, sjalar, dukar. De sitter tätt ihop och de borstar och sköljer, gnuggar och sköljer. De har inget diskmedel, inget tvättmedel. Deras händer är snart röda och stela, frusna, så att de då och då måste ta en paus: gnugga händerna varma igen, blåsa på dem, skaka dem fram och tillbaka i solen som sakta klättrar på himlen.

2.

Han är inte så stor som man kan tro efter att ha sett honom på bild, inte så bred, inte så kraftig. Han är säkert inte längre än en och sjuttio, smärt, med små händer och fötter. Leendet är vänligt, blicken avvaktande. Kring ögonen har han skrattrynkor. Det välansade skägget har blivit grått. Han ser både äldre och yngre ut än sina 57 år.

Han sitter på en stol som är något högre än de andras, också bekvämare, vänd mot besökarna.

Besökarna sitter i två rader, vända mot varandra, med små bord framför sig. På borden dukas det fram te och skålar med vita knotttriga karameller.

Han säger nästan ingenting. Han lyssnar, nickar ibland. Blicken vilar på den som talar.

Besökarna i trädgården talar.

”

De kom hit för att här fanns det vatten. Här rann en å och strax ovanför ån byggde de sina hus.

”

”

Han säger att även om han visste vilka de var skulle han ändå inte kunna göra något åt saken.

”

Nu reser sig en ung man i vit turban och säger att han kommer från Shindand. Han säger att i hans hemtrakter stryker tjuvar omkring om nätterna. Ingen vet vilka de är. De bryter sig in i hus och stjälar. Sedan försvinner de. De har skjutvapen.

– Vi kan inte försvara oss, säger han. Hur ska vi kunna försvara oss?

Han upprepar det där sista, flera gånger, på flera sätt: Vi är obehärdade, försvarslösa, utlämnade.

En annan man, en äldre man, från ett annat distrikt, reser sig upp och berättar en invecklad historia om en stulen motorcykel. En kommandant – han presenterar sig så – berättar att någon har stulit hans tjugofem få. Han säger att han inte vet vem tjuvarna är. Han säger att även om han visste vilka de var skulle han ändå inte kunna göra något åt saken. Hur kommer det sig, frågar han, att vissa har vapen men inte andra? Varför avvärjar regeringen befolkningen men inte dessa tjuvar?

Flera yttrar sig nu, reser sig upp och de berättar om elände och olycka och hur mycket bättre det var förr, när Ismail Khan var guvernör i Herat, och alla talar de på det utan blygsel, med hög och bestämd röst – som om det är självklart att det de har att säga är av betydelse, även om berättelsen är lång och invecklad. De flesta ser ut att vara bönder, med solkiga turbanner och spruckna händer, slitna galoscher på fötterna.

Ismail Khan, som hela tiden suttit tyst och lyssnat på besökarna, säger att allt detta är fruktansvärt att höra. Det är hemskt. Han frågar:

– Tycker ni att jag ska tacka ja till erbjudandet att bli minister i Kabul?

– Nej! ropar besökarna. Nej, nej, nej!

Det finns många berättelser om Ismail Khan. Den mest kända – den finns i varje bok om Afghanistans moderna historia – är när han som armékapten vägrade att skjuta in i en demonstrerande folkmassa och i stället vände vapnen mot den kommunistiska regimen och dess sovjetiska rådgivare. Det var i mars 1979. Myteriet i Herat fick återverkningar ända upp i den sovjetiska politbyrån – som nervöst iakttog händelseutvecklingen och till sist förstod att situationen i Afghanistan höll på att glida dem ur händerna – men myteriet spred sig dessutom till andra platser i landet, andra arméförband. Det visade att motståndet fanns långt in i statsapparaten, bland dem som skulle upprätthålla ordningen. ”Det var”, skriver professor Barnett R. Rubin apropå myteriet i Herat, ”upplösningen inom armén snarare än de upproriskas initiala militära styrka som fick motståndet att spridas under 1979.” Ismail Khan kom att bli en portalfigur inom motståndsrörelsen.

Det finns en annan berättelse.

Borgmästaren i Herat lutar sig under en mottagning fram mot Ismail

Khan, som nu är guvernör i provinsen, och viskar: *Ska vi servera Coca-Cola också?*

Det är nästan tjugofem år mellan berättelserna. Under dessa tjugofem år har Afghanistan invaderats, ockuperats, slitits sönder, tyranniserats, invaderats på nytt. Under dessa tjugofem år har Ismail Khan hunnit med att vara myteriledare, gerillakommendant, flykting, fånge, guvernör. Han har provats hårt. Nyss förlorade han sin äldste son i ett attentat. Nu är han ingenting. Nu har president Karzai avsatt honom som guvernör. Nu strömmar hans gamla undersåtar in genom de två välbevakade portarna till palatset som ligger mitt i stan, på Ismail Khangatan, med en beväpnad vaktpost också i gathörnet, för att berätta för honom om sitt elände, för att tala om för honom att för dem är han den ende.

Ismail Khan är ingenting, men i den stora grönskande trädgården vandrar denna svala förmiddag kamouflageklädda män med Kalasjnikovs på ryggen och tittar sig uppmärksamt omkring, rör sig på lite avstånd civilklädda män med mobiltelefoner som ringer hela tiden – och det stora palatset i marmor och sten är hans, bilparken, blomrabatterna, betjäningen. En krigsherre utan offentligt uppdrag. En av de största krigsherrarna, kanske den störste, kanske den rikaste, kanske den mest välbeväpnade, men också den mest sammansatte.

När Sovjetunionen drog sig ur Afghanistan och de segrande skulle göra upp om bytet ställde han sig utanför de lika fruktlösa som ändlösa diskussionerna, han höll sig på avstånd från det inbördeskrig som trasade sönder landet – precis som han hållit sig på hälsosamt avstånd från partiledarna i exil och de utländska makter som många gånger styrde motståndsrörelsen – och satsade i stället på sitt. När han förlorat den inledande skärmytslingen med de framryckande talibanerna valde han att vika undan i stället för att inlåta sig i strider som skulle ha skövlat Herat. Han blev flykting i Iran, men sökte organisera motståndet mot talibanerna, förråddes och infångades, torterades, lyckades fly, inledde ett samarbete med USA och tillsammans rensade de hans hemtrakter från dessa talibaner som kändes så främmande i Herat, staden som betraktats som modernare, friare, mer civiliserad än det övriga Afghanistan. (Författaren Torgny Sommeliuss stod på ett hustak här, för fyrtiofem år sedan, och var övertygad om att han skulle landa i bomull om han hoppade.) Så etablerade sig Ismail Khan som den obestridlige härskaren i väster: Lejonet från Herat blev Emiren av Herat med 35 000 man i vapen och jättelika inkomster från tullavgifterna på importen från Iran och Turkmenistan.

Häriifrån kom utländska hjälparbetare och prisade kvinnofriden, stabiliteten, effektiviteten, renheten på gator och i parker.

Här byggdes det hyreshus för de hemvändande flyktingarna, asfalterades gatorna, fungerade elektriciteten dygnet runt, anlades en Folkets park (med stridsflygplan och helikoptrar som dekorationer). Här gick både flickor och pojkar i skolan. Här finns Afghanistans enda trafikljus som fungerar och – i stort sett – respekteras.

Här härskade, skrev Amnesty International i en rapport, ”ett klimat av fruktan”: kvinnor undvek att träffa män offentligt, universitetsstudenter vågade inte diskutera politiska frågor, tidningarna och radioprogrammen var regimens lakejer. Herat karakteriserades som ett ”slutet samhälle utan avvikande åsikter och utan respekt för lag och rätt”.

Här fanns en guvernör som aktivt motsatte sig opiumodlingar, investerade i offentliga arbeten, uppmanade sina undersåtar att plantera var sitt träd och fick dem att göra det och som nu, till sist, efter att ha lyssnat också till kvinnornas berättelser – de samlas i en sal inne i palatset – och på ytterligare klagomål från männen säger att nu är det nog, nu har han inte tid längre, nu måste han förbereda sig inför morgondagens resa till Kabul och han lovar att ta med sig alla klagomål dit, lägga fram dem där, och de församlade vet att han ska träffa president Karzai och de vet att han kommer att göra sin plikt. Så de störtar upp från sina stolar och rusar fram till honom, omringar honom, kysser hans händer och fötter, försöker fånga hans uppmärksamhet för de fick inte tid till det förut. De lämnar fram handskrivna lappar till honom, dokument, och en pojke lyckas få honom att dra sig ur klungan av människor, och tillsammans går de bort till en bänk och sätter sig. Pojken pratar och pratar, säger att han inga pengar har, ingens att bo, inget arbete. Ismail Khan lyssnar tålmodigt på hans berättelse, ger honom därefter ett namn och en adress, säger att han ska gå dit, hälsa från Ismail Khan och fråga efter ett arbete.

Till kvällen har han utlovat en intervju, till klockan nio, men klockan hinner bli elva innan han till sist träder in i ett av palatsets sovrum, med fem kristallkronor i taket och vackra handknutna mattor, där inte bara den utländske reportern väntar utan också ett drygt trettioital av hans närmaste män som sitter längs väggarna, på golvet: tidigare provinsministrar, gamla vänner, gerillakommendanter, chefstjänstemän, sådana som nu arbetar för honom. Turbanerna är färre än på förmiddagen, mobiltelefonerna fler. Männen reser sig upp när han kommer, sätter sig ner när han har satt sig, de munhuggs ett tag, skämtar och skrattar om tider som varit och hur anorlunda allt är nu, men det blir tyst när Ismail Khan för ett ögonblick böjer på huvudet och torkar bort några tårar med en näsduk han hållit i handen.

Han har utlovat en intervju. Han ger denna intervju inför församlingen.

Han anser att människors säkerhet är den mest brännande frågan. Han kritiserar myndigheterna för att de börjat avvärja människor. Han håller med om att säkerheten under hans tid som guvernör inte var bra, ”men nu är det ingen säkerhet alls”. Han menar att människor måste kunna försvara sig själva, med vapen, så länge det inte finns en armé som kan göra det. Han säger att varken Karzai eller han kan göra något åt det här problemet så länge denna armé inte finns. Han ställer sig bakom de amerikanska truppers närvaro, just på grund av detta med säkerheten. När den frågan är löst kan de lämna Afghanistan.

Han vill inte prata om sin roll i jihad. Han vill inte reflektera över de föreställningar om framtiden han bar på som trettiofårig armékapten. I hans berättelse finns inget ”jag”, bara ett ”vi”. Afghaner är muslimer och muslimer är emot kommunister och därför gjorde afghanerna uppror mot kommunisterna. Afghaner har alltid slagit vakt om sitt oberoende och därför vägrade afghanerna underkasta sig de sovjetiska invasionstrupperna.

– Vi är afghaner. Vi kämpar till slutet. Vi är beredda på stora uppoffringar. Vi är medvetna om vår historia. Därför gjorde vi som vi gjorde.

Han vet inte varför Karzai avsatte honom. Ja, han röstade. Han vill inte säga på vem han röstade.

Där bryter han. Nu måste han dra sig tillbaka. I morgon bitti ska han resa till Kabul för att träffa den president som avsatte honom och antagligen gjorde det för att Ismail Khan lät de gigantiska tullinkomsterna stanna i Herat, men kanske framför allt som ett prov och en varning till de andra krigsherrarna: Vänta bara, också ni kommer en dag att förlora!

Det gamla lejonet har ännu inte reagerat. Han avvaktar.

3.

I en sal på övervåningen, till höger när man kommer uppför trappan, längst bort i den tomma korridoren, försöker de pussla ihop resterna av förödelserna. De arbetar under tystnad. De arbetar med borstar och tandborstar, skalpell och skrapor. De rensar, rengör och frilägger, försöker se vad som är vad, fogar försiktigt skärva till skärva, misslyckas och försöker igen.

Två av dem tvättar var sin del av en stenrelief i en tvättbalja fylld med vatten och rengöringsmedel. Reliefen är bara ett par decimeter hög; om man böjer sig närmare kan man se små utsökta Buddhafigurer i lotusställning på rad. Var resten av reliefen kan vara är det ingen som vet.

Man kommer att tänka på en operationssal under krig, fast utan stönan och skrik. Här inne är smärtan av annat slag. Kriget är förhoppningsvis över.

”

Man kommer att tänka på en operationssal under krig, fast utan stönan och skrik. Här inne är smärtan av annat slag.

”

”

I rad på ett bord ligger rester som inte funnit någon partner: hopplöst ensamma, med oviss framtid.

”

Ställer man en fråga till någon av männen runt borden ser de hastigt upp från vad de har för händer, svarar vänligt men enstavigt på frågan och har redan återvänt till arbetet när nästa fråga kommer.

Tretusen föremål ska talibanerna ha förstört här på Kabul museum.

Åttio av dem har reparerats.

Allt ska repareras.

Dessutom har tusentals föremål stulits och måste sökas världen runt.

Dessutom finns cirka femhundra föremål som inte är förstörda men som har smutsats och slitits ner efter ett årtionde av uteblivet underhåll.

– Vi kommer inte att bli klara inom den närmaste framtiden, men någon gång i framtiden, säger Omara Khan Masoudi.

Han är chef för Kabul museum och ger sig tid att svara på frågor. Han gör det med en tillförsikt som förvånar, ofta med ett leende. I tjugosex år har han tjänat detta museum, sedan talibanernas fall som dess chef. Museet räknades som ett av de främsta i Centralasien.

Afghanistan var en kulturernas korsväg, en smältdegel av folk från alla väderstreck, ett slagfält. Här gick Sidenvägen förbi, här avlöste imperierna varandra: greker, turkmener, mongoler, perser... Alexander var här. Djingis Khan. Timur Lenk. Öst mötte väst och förenades bland annat i det grekisk-baktriska riket, under det första århundradet efter vår tideräknings början, där Buddha för första gången avbildades i mänsklig form. Så på Kabul museum fanns buddhistiska fresker från Bamiyandalen och Buddhastatyer från olika platser i Afghanistan, men även romerskt glas, en grekisk stentavla, hinduiska skulpturer i elfenben och marmor, enastående islamisk konst.

Här utför nu dessa afghanska konservatorer sitt sisyfosarbete, vägleda av italienska och brittiska experter som flyger in och flyger ut, håller föreläsningar och delar ut handfasta råd under arbetets gång. Unesco är engagerat. British Museum, amerikaner, japaner. Afghanerna stiger på bussen klockan halva åtta, kommer hit vid åtta, stiger på bussen igen klockan fyra. Fem dagar i veckan. De är inne på tredje året nu. De arbetar i ljuset från de höga fönstren och det är det enda ljus de har eftersom Kabul museum saknar elektricitet. De arbetar med jackorna på, i ylletröjor och kavajer, för det är kallt här inne.

I rad på ett bord ligger rester som inte funnit någon partner: hopplöst ensamma, med oviss framtid. I små lådor av trä har man samlat alla övergivna skärvor, flisor, sånt som kan vara ett finger, en näsa, en örsnibb.

Omar Khan Masoudi sitter en våning ner i sin snygga mörkblå kostym, med bandspelaren på låg volym – en sångerska sjunger på persiska – och säger att när talibanerna kom andades han ut. Det var i september 1996.

– Det var inte så dåligt. Det blev lugnt häromkring. De störde inte oss. Inbördeskriget var värst.

Mellan 1992 och 1994 kunde personalen inte ens ta sig till sin arbetsplats. Här, i södra delen av Kabul, rasade striderna mellan mujahedinregeringens försvarsstyrkor och de grupper som för tillfället var emot denna regering så att det i dag, i det som inte för så länge sedan var Den Nya Staden, en plats där stad mötte land, med muromgärdade slott och moderna villor, grönskande trädgårdar och lundar av poppel, inte återstår en byggnad som är hel, en gata fri från bombkratrar. Mitt emot museet står slottet Darulaman på sin kulle likt ett spökslott, urblåst och skändat, omgärdat av taggtråd och stängsel, bevakat av soldater bakom sandsäckar och kulsprutegevär.

Omar Khan Masoudi satt på sitt kontor på inrikesdepartementet när han på BBC hörde nyheten om att Kabuls museum stod i brand. Det var den 13 maj 1993.

– Det var en sorgens dag, säger han. Jag glömmer det aldrig.

Han satt mindre än tio kilometer bort och kunde ingenting göra. En raket hade träffat övervåningen som brann upp.

1995 avtog striderna och personalen skyndade sig till sin arbetsplats. De registrerade varje föremål, noterade det som saknades. De började föra de samlingar som kunde flyttas till säkra platser som Kabul Hotel och inrikesdepartementet. Där låstes de in i källaren. Därefter kom talibanerna.

Omar Khan Masoudi deltog i några av de diskussioner som den talibanska regimen förde om den avbildande icke-muslimska konsten på Kabul museum. Han berättar att dessa diskussioner pågick under två, tre månader och att han försökte föra något slags samtal med höga vederbörande, försökte finna argument för sin och museets sak. Till sist, när Mulla Omar gav order om förstörelsen, fanns ingenting han mer kunde göra.

På ett av borden i salen till höger på den numera restaurerade och nymålade övervåningen ligger bland borstar, skalpeller, limtuber, gummihandskar och plastbyttor en halvmeterhög brun och vit Buddhastaty med väl bevarade anletsdrag och slutna ögon. De har nästan lyckats pussla ihop den. En bit av hakan saknas, munnen är borta, nedre delen av kroppen perforerad som av upprepade slag med något vasst föremål. När de inte kan göra mer kommer statyn att ställas ut nere vid entrén. Där står redan några av de andra hoppusslade föremålen och hälsar besökarna välkomna. Det känns en smula trösterikt i detta land som efter tjugofem års krig och terror befinner sig i en situation som mest påminner om en vandring över ett minfält.

”

Han satt mindre än tio kilometer bort och kunde ingenting göra. En raket hade träffat övervåningen som brann upp.

”

” Varför kan jag inte andas? Någon tar tag i mig och ruskar om mig. Kom igen nu, andas! ropar soldaten som har släpat ut mig ur mozzien, det tältliknande myggnätet. Han har helt rätt, jag måste ta tag i det här nu, men varför skakar jag så mycket? ”

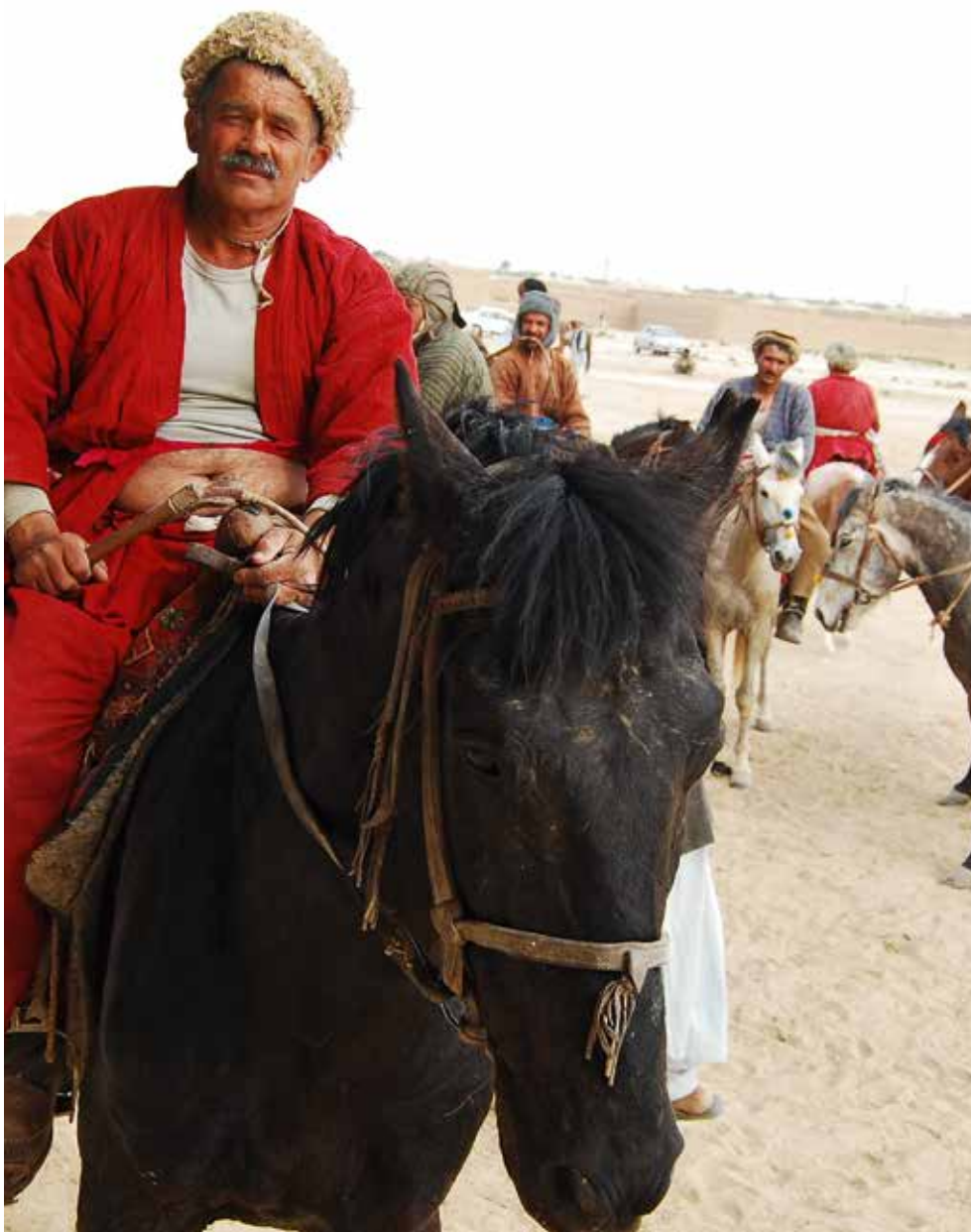

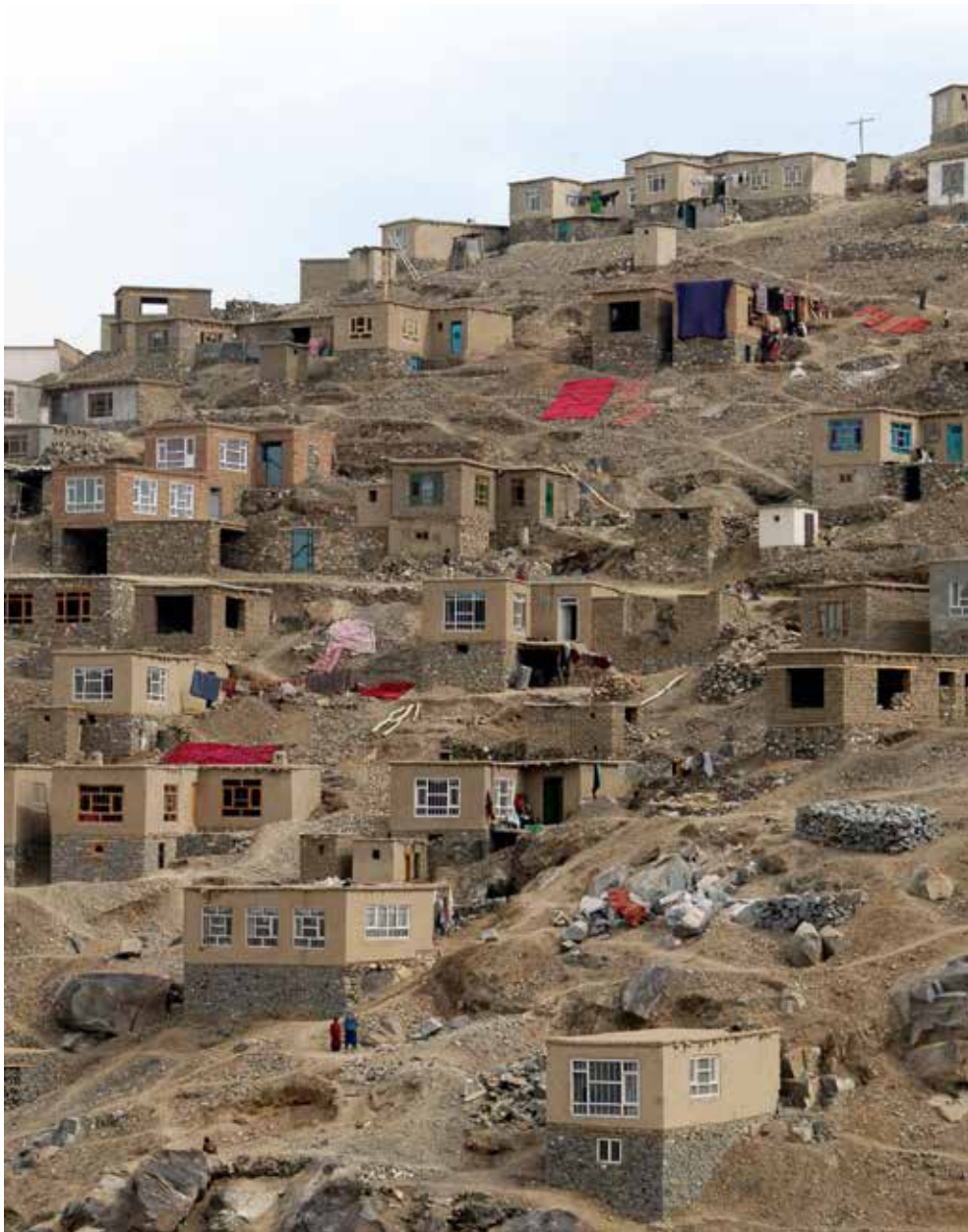
” Kan våra skilda världar mötas?
Mötas tillräckligt för att vi kan
vara med och bidra till säkerhet
och återuppbyggnad? Eller retade
vi bara ytterligare männen som
äger makten ute i byarna? ”

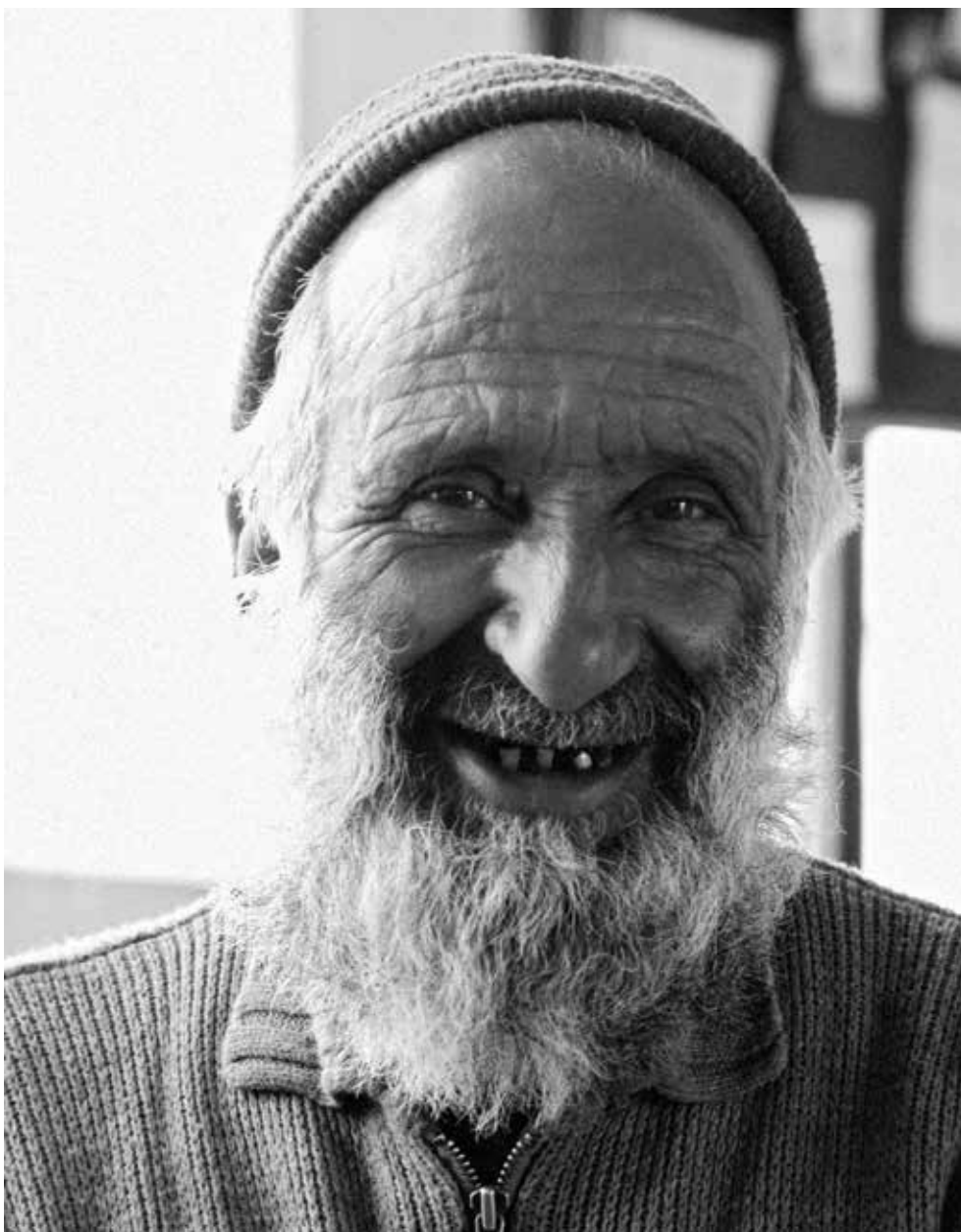

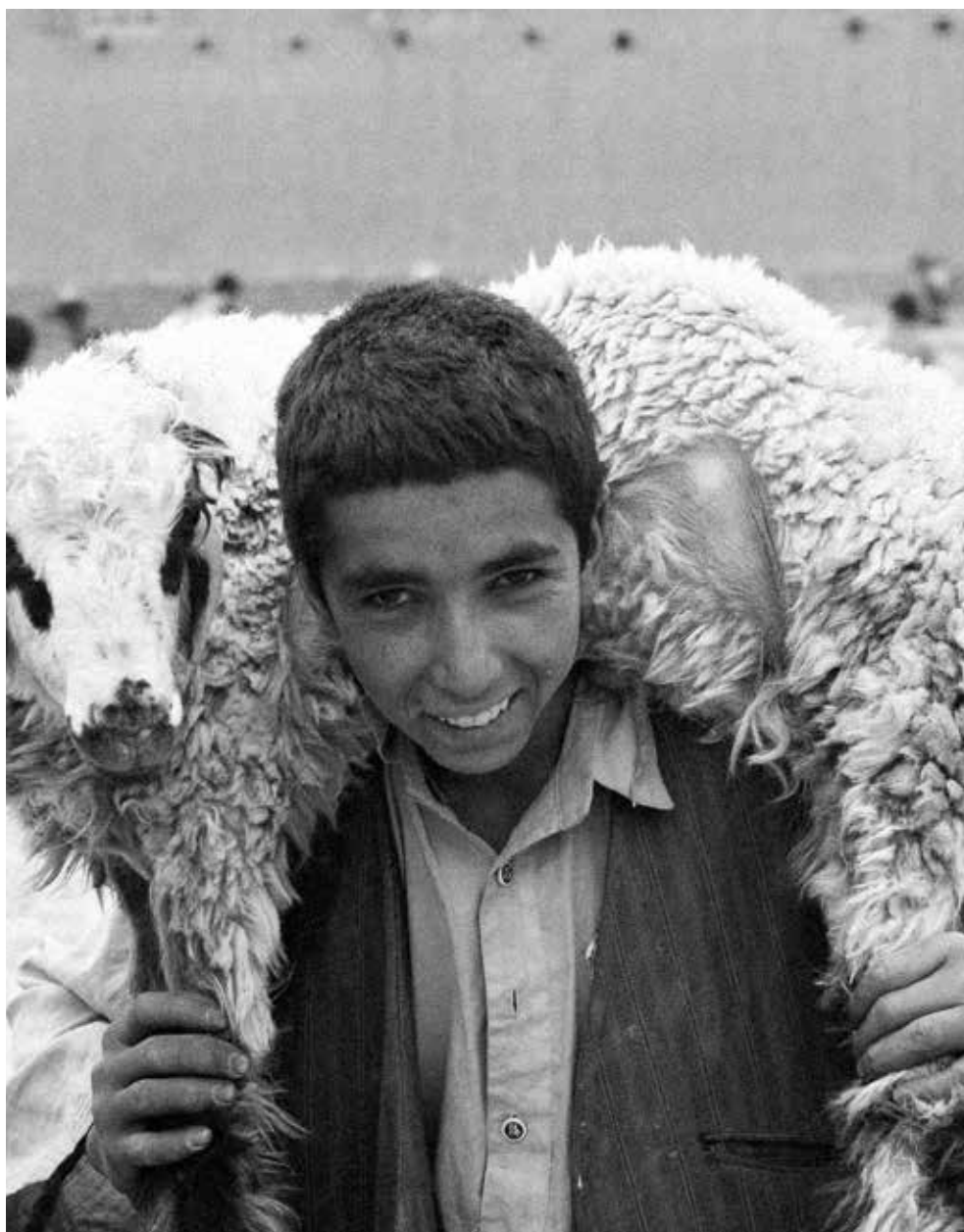

” Det är märkligt hur jag försöker gruppera människor. Jag bär med mig mina fördomar. Jag kan inte styra över dem. Men ibland skakar det till, i möten som gör att min självbild justeras en aning. ”

” Jag tror att det faktum att vi alltid var tillsammans med dem gjorde att afghanerna såg på oss med andra ögon. De visste att vi alltid åkte med dem ut och efterhand som vi genomförde operationer tillsammans så visste de att vi stod vid deras sida även när läget var som värst. ”

” Men tänk om det är en självmordsbombare... Sakta börjar bilen rulla emot mig. Fattar ett beslut när den har 50 meter kvar. Skjuter jag honom och det är fel kommer det bli ett jävla liv, signalisten anade ugglor i mossen. Om jag inte skjuter och det är en självmordsbombare så dör jag som signalisten som inte kunde bedöma situationen... ”

” Jag påverkades mycket av händelsen då de två svenska soldaterna blev beskjutna och dödade. Då kom verkligheten så nära. Alltid då något hänt som man till exempel hört på nyheterna ringde han hem, berättade att allt var bra med honom. Då hade man ju chans att ställa frågor. Eftersom jag är troende bad jag till Gud om beskydd över honom varje dag. ”

” Jag hade säkert inte fattat samma framgångsrika beslut när jag var 30 år som när jag var 52 år. För då hade jag mycket mera livserfarenhet. Möjligen också ett antal misslyckanden bakom mig. Om man inte litar på sin inre känsla, magkänslan, kompassen så kommer man att köra fast. Då kommer man inte ha någon framgång. Allt bygger på att man vågar ta en risk. Inte överdrivet, men chansa lite grann. För annars når man aldrig framgång. ”

” Man kan inte förbereda sig för allt. Man kan ha en aning om hur saker och ting kan vara, men man har aldrig hela sanningen. Även om det var sant igår på den här platsen, med den här motståndaren, så behöver det inte vara sant idag. Då måste man med de små fragment man har, som man känner igen, bygga sig en bild av verkligheten. Sen får man hålla fast vid den verkligheten, jobba utifrån den. Leva in sig i den situationen och förmedla den och bestämma att det här är läget. ”

” Det tog lång tid innan han berättade om de svårare upplevelserna. Min upplevelse var att han till en början blev arg/irriterad när jag ställde frågor. Jag blev rädd att fråga och ett avstånd växte upp mellan oss. Det närmaste jag kommit ”händelsernas centrum” är nog när jag fick läsa en text från skrivseminariet han deltog i. Det betyder mycket att få ta del av hans upplevelser, även om det var jobbig läsning. ”

” Vem har gjort allt det här? Vem
har skändat den här kroppen?
Vilka är det som varit här? ”

Den första kontakten

av Joakim Svartheden

World Trade Center går i backen, USA spårar fienden till Afghanistan och bestämmer sig för att med minimala insatser göra processen kort med både al-Qaida och talibaner. Till en början förefaller ”det lätta fotavtryckets” taktik lyckas, talibanerna flyr raskt Kabul, men visar sig dyka upp här och var i landet. Det står då klart att livet i det väldiga Afghanistan levs ute i provinserna och att den demokrati västmakterna tänkt sig etablera i landet har inga institutioner att vila på. Då har västerländsk trupp redan skyndat dit och Sverige ser till att vara bland de första.

Decenniet senare står de ännu kvar på afghansk mark. Sverige tilldelas ett ansvar för ett Provincial Reconstruction Team i ett nordligt hörn. Långt under utländskt befäl befinner sig plötsligt svenska förband i regelrätt krig, närmast dagligdags. Så här berättar en svensk officer om sin första färd i provinsen:

Första gången jag framryckte i West of Mazar-e Sharif häpnade jag av de blickar jag mötte från barn och vuxna på vägen och fälten. Jag hade aldrig tidigare sett ondska med sådan tydlighet. Sannolikt visste de att vi var nya och ville påverka oss, för de mjuknade med tiden men då, då var det förakt och hat i blicken från dem. Konstigast kändes det just från barnen. Jag blev övertygad om att det är vi som är fienden.

Den första kontakten med Afghanistan har varit ett möte med en ny, om än i många hänseenden snarare en gammal, värld. Med folkslag, språk och sedvänjor på en gång svårgreppbara och distinkta.

En lokalbefolkning som hanterar raketgevär och uråldriga jordbruksredskap med samma självklarhet, som använder radioapparater och mobiltelefoner men samtidigt tror att flygfarkosterna kan se in i deras hjärnor. Gårdar där småbarn deltar i slakten, gator där inga kvinnor går, åkrar där hampan vajar i vinden. Andlöst vackra vidder och olidligt svår värme.

Också en första kontakt med en annan professionalitet. Officerare som trots sin ringa ålder har krigserfarenhet som vida överstiger sina västerländska motsvarigheter men som å andra sidan inte kan läsa, ens något för krigskonsten så basalt som en karta. Som utan minsta tvekan fysiskt

bestraffar egna kollegor inför allierade. Som låter sina stridsfordon dra fram över nejden utan minsta bekymmer över civilläget.

Inte minst har det för många inneburit en definitiv kontakt med professionens innebörd i dess yttersta form – den första stridskontakten och därmed med dödandet, kanske rentav med döden.

Rastlöshetens frånvaro

av Pär Thornell

Under dagen har vår lokala tolk uppträtt märkligt. Han är ointresserad och mycket orolig. Det har också visat sig att han har med sig en mobiltelefon som han har använt flitigt. Oförmögen att kontrollera vad tolken säger eller vilka han ringt till tog jag beslutet att beslagta hans telefon. Tolken uttryckte oro över att inte få ha sin mobil men det var ett enkelt beslut från min sida. Han var sannolikt även påverkad av marijuana och var långt ifrån pålitlig.

Lite senare under dagen får jag en mycket oväntad rapport om att tolken har flytt från vår befästning belägen långt ute på landsbygden i den gåtfulla miljön där människor lever under förhållanden som kanske kan liknas med hur vi levde under järnåldern. Han har hoppat över taggtråd och hinder, utlöst larmminor och satt av mot närmsta by. Hur ska vi klara oss härute utan språkförmåga, tänker jag, och börjar redan fundera på vilken apparat det skulle vara bara att få ut en ny tolk till oss från vår huvudbas men vi skickar en rapport till högre chef att han avvikit från platsen. Jag föreslår att avvakta innan vi börjar eftersöka området för att se om han återkommer av sig självt. Vi börjar söka med obemannad spaningsfarkost från luften.

Plötsligt beskjuts vi med välriktad eld från en kulspruteskytt på cirka sexhundra meters avstånd. Kulorna slår ned vid fötterna och över huvudena på tre till fyra av våra soldater som försöker observera var elden utgår från. Stämningen blir både skärrad och fokuserad. Jag hör en av soldaterna säga: "Tolken ligger säkert bakom det här – han ska få för det här!"

Då det är civila både framför och bakom motståndaren är det omöjligt för oss att besvara elden. Det här kan eller får inte ha något samband med tolkens flykt, tänker jag innan operatören styr om vår obemannade spaningsfarkost för att kontrollera vad det är för strid som sker rakt väster om oss och så fort möjlighet ges åter leta efter tolken. Medan jag observerar afghanska polisbilar på monitorn från vår spaningsfarkost rapporterar en av gruppcheferna på radion till mig att tre raketgevärsskyttar framrycker vid en trädridå fyra-femhundra meter bort. Han frågar om de kan öppna eld. Jag är på motsatt sida av vår befästning och kan inte se samma sak som han. Av någon anledning kan vi inte observera längre med spaningsfarkosten. Varför öppnade inte skyttegruppen eld? De hade både möjlighet och tillstånd att öppna eld. Var det något som gjorde att de inte kunde ta ansvaret? Var det långa afghanska grävspadar på de upptäcktas axlar och inte alls raketgevär? Var det kanske afghanska poliser i civila kläder eller byns milis? Fanns det civila mellan våra soldater och målet, och bortom? Jag frågar över radion då jag springer mot deras sida av befästningen: "Är de ett hot mot

oss?” ”Nej”, svarar han. ”Ni har inte eldtillstånd mot upptäckta raketgevärsskyttar!”, kommenderar jag.

Byäldsten, som för övrigt bor i det område det sköts ifrån, berättar efteråt att han är tacksam för att vi inte öppnade eld. Han menar att det kan ha varit civilklädda poliser under framryckning att förstärka polisen eller att motståndaren helt enkelt vill att vi ska öppna eld och sätta eld på fälten för att påvisa att ISAF förstör för folket genom att elda upp deras möjlighet till skördar. Vi är medvetna om att byäldsten kanske i själva verket skyddar motståndare i sina uttalanden, men vi kan inte göra så mycket mer än att låta särskilt utbildad personal värdera den här informationen. Vi får dock fler perspektiv på vad det kan innebära om vi öppnar eld. Indirekt påverkar alltså byäldsten oss.

Tolken kommer springande tillbaka efter att ha varit borta en knapp timme innan allt helt lugnat ned sig. Soldaterna uppvisar ilska och vill genomföra någon form av medeltida straff mot honom. Efter elddopet genomför vi en formell uppställning med plutonen, vårdar våra tankar och sinnen med en enkel ceremoni och sjunger nationalsången nationaldagen till ära. Aktiviteten på fälten och i de närmsta byarna fullkomligt avstannar. Människorna som lever här blickar upp mot vår kulle och lyssnar förundrat. Eldgivning från kulsprutor, raketgevär och vägbomber har nu bytts ut till sång av nordeuropeisk härkomst. Tongångar som kanske aldrig tidigare träffat bybornas hörselgångar. Uttryck för skräck, våld och ilska byts ut mot ceremoniell sång och inre reflektion.

Vi lyckas byta ut tolken dagen därpå och han får senare avsked.

Sätt dig på din plats

Henrik Nestow (f.d. Blomberg)

KABOOM!

Ett åskoväder?! Det måste vara ett åskoväder!

– SKYDD! Skriker någon.

Fan, jag är ju i Afghanistan! Det måste vara den där granatkastaren de briefade oss om innan vi åkte ut. Jag sitter ju fast i myggnätshelvetet! Fan också, snart kommer granat nummer två. Jag kommer dö nu, invirad i ett jävla fisknät!

– Kom igen nu Blomman, du måste fan ut härifrån, gör ett försök! Ah, dragkedjan gick upp, någon har släppt ut mig. Varför kan jag inte andas? Någon tar tag i mig och ruskar om mig.

– Kom igen nu Blomman, andas! ropar soldaten som har släpat ut mig ur mozzien, det tältliknande myggnätet. Han har helt rätt, jag måste ta tag i det här nu, men varför skakar jag så mycket? På med kroppsskyddet och hjälmen, all annan utrustning ligger i en hög där min säng nyss stod. Var fan är min bildförstärkare? Gruppchefen ropar åt mig.

– Blomman, få in tolkarna i vagnen!

Jag rusar de cirka 10 metrarna till tolkarna.

– *Al, Akh, get inside the APC!*

Jag kommer själv in i vagnen och fastnar bakom min vagnchefsstol. Hur mycket jag än försöker kan jag inte förmå mig att sätta mig på min plats. Efter lite letande får jag på mig mitt headset och försöker ropa upp plutonchefen, men jag får inget svar. Jag lyckas däremot att få tag på ställföreträdande kompanichef och får reda på att vi har en skadad som snart kommer bli evakuerad med helikopter men att övriga är ok.

Jag börjar känna mig riktigt konstig, inte panikslagen men väldigt på spänn. Jag kommer på mig själv med att jag sitter bakom min stol och hur sjukt det måste se ut. Jag försöker återigen få min kropp att hamna på sin rätta plats men hjärnan vägrar. Det är som om den säger ”sätter du dig där framme så kommer något dåligt hända”. Jag ber då föraren beordra mig att sätta mig på min plats. Han kollar väldigt konfunderad på mig men säger efter några sekunders väntan: ”Sergeant, sätt dig på din plats och gör ditt jobb!”

26 dygn i Darzab

av Per Näslund

Jag har bara varit i Afghanistan i drygt en vecka när vi får till uppgift att mentorera i Darzab. Vi ska inte ta med oss några fordon och vi har bristfällig information om platsen. Hur ska vi lösa detta? Vi har inte övat patrullverksamhet till fots och framförallt inte i högalpin terräng. Vilken materiel och hur mycket ska vi ta med oss? Det känns olustigt, det känns utlämnande och hur kommer det att kännas där? Ensamma, långt från alla andra i en roll som vi inte övat för och med afghaner som jag aldrig sett eller träffat. Planen för resan är att vi ska vara där i cirka tio dagar.

Nu sitter vi till slut i helikoptern på väg. Hjärtat slår lite extra, lite tvivel finns på om jag och vi som är på väg är byxade för att lösa det vi ska? Jag känner hur det kniper sig i magen, oron finns där och rädslan gör att jag funderar på vad jag har gett mig in på. Det finns andra känslor också, spännande ska det bli. Hur är det med min sambo där hemma? Vad kan jag säga till henne om det vi ska göra utan att berätta vad vi utsätter oss för? Jag svettas och fryser, jag är torr i halsen och det är trångt i helikoptern. Varför finns det inte mer plats, jag blir lite förbannad och jag känner att något skär in i sätesmuskeln samtidigt som jag tappar känslan i benen för att det inte går att röra sig på grund av alla vapen, stridspackningar och andras ben som är sammanflätade mellan sätena i transportutrymmet. Hur länge skulle vi flyga innan vi var framme? Varför har ingen av oss kommunikationsutrustning så att vi kan prata med besättningen? Varför är det så här?

Nu landar vi. *Ut, fort!* Helvete vad med sand, den bara trycks in i munnen. Vart ska jag ta vägen, där är det en soldat som vinkar och söker kontakt! Fan vad jag är torr i halsen och törstig var jag redan tidigare. Svettig är jag tydligt också för jag ser knappt genom skyddsglasögonen som immat igen och nu är fulla av sand som fastnat på glaset. Nu är jag nära, hoppas att han är chefen! Han skriker *Välkommen till Darzab!* Kort därefter sker en mycket snabb överlämning som avslutas med att den finske chefen tar mig i hand och säger *Have fun!* Helikoptrarna lyfter och finnarna försvinner i horisonten. Själv står jag där med munnen full av sand, torr i halsen, törstig och undrar var vi är. Jag samlar övriga runt mig och går ner i knästående ställning och orienterar om läget. Nu börjar jag känna mig riktigt ensam och ansvaret börjar göra sig påmint. Pulsen är hög och jag känner hur den slår!

Nu är det jag som ska fatta beslut. Frågan är var jag ska börja? Det får bli något enkelt. *Lasta bilen och packning på!*

De tio dagarna blir fler och fler. Många gånger förbereder vi oss på att åka därifrån men det ska ta 26 dygn innan vi äntligen sitter i en Chinook-helikopter och lämnar Darzab.

Genomsök bräsket

av Henric Roosberg

Under kvällen innan har plutonen utkämpat sin första strid, det är ingen episk strid, inget som kommer att ändra historien, det var en skottväxling, en skärmytsling i utkanten av några lerbruna gårdar, inte mer. I det stora perspektivet hade det kanske kvittat lika om det överhuvudtaget skett eller inte. Men för mig och oss hade det inte kvittat lika. Under en halv minut gjorde vi här allt det som vi övat på i flera år. Det är här jag har skjutit på en annan människa med kulspruta.

Ta och genomsök bräsket. Se om där ligger kvar några kroppar.

Solen har kommit upp nu, det är varmt men inte för varmt och det fläktar behagligt. Jag har pissat men inte skitit, druckit men inte ätit frukost och nu skall jag för första gången se en människa som jag dödat. Nu känner jag mig tom, inte rädd, inte trött, avtrubbad. Tom, men mer avvaktande än likgiltig. Som om jag skjutit upp alla beslut om känslor tills jag vet mer. Det går dock en tunn tråd genom bröstet, en känsla av oro. Inte skam, tvärtom, jag gjorde bra ifrån mig igår och Erik dunkar mig i ryggen. Skytten på vagnen ser trött ut, han tittar upp ur sitt håll, han är mörk under ögonen och han är sammanbiten. Han är ursinnig på en av skyttesoldaterna som blev glad över genomsöksuppgiften. Skytten ser föraktfullt på soldaten. Han hörs inte över motordånet, och jag har tagit av mig telehjälmen för att byta till min vanliga. Man kan se att han svär. Kvällen innan slog granater från hans kanon ner en stor bit av muren och täckte den vänstra delen av bräsket med tusentals metallkulor. Under natten rapporterades kroppar hänga över någon av murarna. Han rör sig fram och tillbaka i tornet.

Vi lämnar vagnarna och påbörjar framryckningen. Vi framrycker på linje mot bräsket framför gårdssamlingen. Jag går direkt mot det toppiga barrträdet som syntes så bra i bildförstärkaren, här under låg skytten. Jag har en föreställning om hur det kommer att se ut. Om än att det finns en ocean mellan den platsen och här. Under värnplikten förevisade befälet en snörök vinter hur det såg ut när man sköt med 5,56 ammunition på en dunk med varm röd saft. Det skapas ett övertryck av anslagskraften, kulan börjar wobbla och plattas till inne i målet. Ingångshålet är därför litet och utgångshålet stort. Då stod vi där i våra pälsmössor och för stora vita tumvantar och inspekterade saftens koniska spridning i snön. Men det ligger inga kroppar under trädet nu. Trädet är söndertrasat och perforerat av mina kulor, där ligger flera hylsor, men inga kroppar. Längre bak, bakom en utstickande mur krackelerad av kulspruteeld och splitter från 40 mm-kanonen, ligger det blodiga tygtrasor.

Det är för nära

av Anders Eckerberg

Där blev radioantennen avskjuten från min radio 180 som jag bär på ryggen. Provar sambandet genom att ge order.

All Quebec this is Quebec Lima. Beslut: Med understöd av en pluton anfalla djup intill Echo Charlie i syfte att omhänderta egna sårade. Order: Alfa Quebec understöd från stridsställning. Charlie Quebec ATTACK! Quebec Lima Två omhänderta sårad personal vid Echo Charlie. All end over. – AQ out. – CQ2 out. – QL2 out. Sedan hör jag min ställföreträdare ge några korta detaljorder avseende omhändertagande.

Jag tittar bakåt, Charlie Quebec är på väg framåt. Satan, vi riskerar att bli överkörda av våra egna. Jag tittar på underrättelsebefälet och hon tittar tillbaka, hon förstår. ANP. Hon reser sig, springer allt vad hon orkar och lyfter handgripligen bort livrädda ANP-soldater som nu riskerar att bli bandsallad i bärgningsbandvagnen.

Vägslutet skyttar, out! Det är vagnchefen i Echo Charlie. Jag hör hur hans skytt öppnar eld. Tre till fyra eldskurar kulspruta, det är för nära för att hans kanon skall kunna verka. Jag själv går i eldställning och skjuter fyra gånger två skott med min automatkarbin mot samma mål. Vapenkontroll, magasin, mekanism, kontroll vänster, höger, bakåt, skydd, sidoförflyttning.

Charlie Quebec this is Echo Charlie nedkämpat fyra till fem skyttar, vägslutet, lastat sårad soldat återvänder till eldställning vid vägen. Den fientliga eldgivningen har avtagit.

Med språng återvänder jag och underrättelsebefälet till vad vi uppfattar som skydd vid det lilla vita huset vid vägen.

Vid huset träffar jag min flygstridsledare, han rapporterar att vi nu har två attackhelikoptrar på ingång. Han ber mig att visa in helikoptrarna mot fiendens senaste stridsställning. Rökspår med signalpistolen igen. *Eldledningstjänst.* Samtidigt måste vi få rätt på om alla ANP-soldater har dragit sig ur. *Samverkan med sidoförband.* Samtidigt öppnar ANP eld i ett helt annat vädersträck än det vi kom ifrån. *Underrättelsetjänst.* Mitt i detta landar även sjukvårdstransporthelikoptern för att avtransportera min sårade soldat. *Sjukvårdstjänst.* ANP lastar en egen död soldat på ett flak. *Krigsgravtjänst.* Någon gör mig uppmärksam på att en ANP-soldat hoppar på bröstkorgen på en död motståndare som han släpat med sig. *Folkrätt.* Jag ser att Echo Charlies skyttegrupp har gjort uppsittning i sitt stridsfordon, de ser lite medtagna ut. *Ledarskap.*

Jag ser mig omkring och förstår varför vi alltid övade kaosmoment på 1990-talet. Nu går det inte längre att göra allt rätt utan bara så lite fel som möjligt.

Ett bestämt kroppsspråk

av Liridona Dauti

SKYDD!!

Det är ljudet från en granat som får mig att skrika skydd. Initialt är det en granat och därefter följer kraftig nedhållande eld. Ljudet från granaten står ut mot kulornas ljud. Det är ett visslande ljud som skär sig in i öronen och stannar där en stund. Det är ett ljud som är omöjligt att tycka om. Det är jag och kompanichefen som nu har tagit skydd. Utan någon större reflektion så har jag börjat räkna antalet granater som passerar, men nedslagen bredvid mig besvärar mig en aning. Det här skulle kunna vara en helt vanlig övning om det inte hade varit för två avgörande skillnader: Vi får egna skarpa skador och ANP skall leda operationen.

Jag och majoren går upp växelvis i knästående i hopp om att observera motståndaren. Fan. Jag uppfattar ingen motståndare med min syn, min hörsel tar över för att målange. Att målange med hjälp av hörseln vid kraftig eldgivning visar sig vara svårt, mycket svårt. Gör ett nytt försök, uppfattar något fientligt på samma ställe som barnen lekte på för fyra minuter sen. Sändningen som pågår i radion bekräftar min observation. Bra. Detta samtidigt som nedslagen vid min högra sida fortsätter och det stör mig. Nedslagen fortsätter i stora mängder och hög fart. Förflyttar mig kort i sidled. Nedslagen i anslutning till vår nya eldställning fortsätter. Typiskt. Jag ler lite för mig själv, och tänker lite skämtsamt att det är gott att befinna sig på rätt sida av gränsen. Förflyttning. Ny eldställning. Dock samma sak igen, nedslag, men nu på min vänstra sida. Någonstans här uppfattar jag att ljudet av all eldgivning blir ett. En ljudmatta som blir till en normalbild och nu reagerar jag endast på förändringar i de upprepade ljudvågorna. Ljudet har blivit en bakgrund till det som händer nu och ljudet stör inte mina sinnen längre.

I motsats till all logik kämpar jag i nästa sekund med att göra mig så stor och lång så möjligt. Jag måste få kontakt med bärgningsvagnen, Mike Lima. Den befinner sig bakom oss i fältkanten. Kontakt. Bra. Nu gäller det *bara* att röja fältet från ANP-soldater som ligger huller om buller i skyddsställning framför vagnen. Här är det endast det internationella språket som existerar, ett tydligt och bestämt kroppsspråk. Jag får handgripligen förmedla mitt budskap eftersom soldaten ligger med ansiktet mot marken. Det besvärliga med denna situation är inte språkförbistringen, det är rädslan som avslöjas i hans ögon, runt den spända munnen och i huvudhållningen när mina armar tvingar honom att titta upp. Det känns som om jag måste skaka

liv i någon som sover väldigt djupt. Kroppsspråket är mitt enda verktyg. Jag vill säga *du kan känna dig trygg* trots att hans kamrat ligger skadad och livlös på fältet. Jag visar med en huvudvridning vilken framryckningsväg ANP-soldaten ska ta, kommenderar framåt genom en nickning och slänger ifrån mig en uppmuntrande blinkning för att bekräfta att han gör rätt när han vänder sig om och tittar på mig. Denna process upprepas med ett antal andra ANP-soldater och slutligen kan jag äntligen ge klartecken till Mike Lima.

Tänk om vi anklagas

av Bo Rahmström

Plötsligt uppfattar våra poster helikoptrar i mörkret ovanför oss. De flyger runt oss. Vi ger oss till känna på *ground to air frequency*. Inget svar. Provar igen utan att lyckas. Vilka är det här och vad gör de här? Vi har ju inte kallat på flygunderstöd. Helikoptrarna försvinner efter cirka 10 minuter, utan att ge sig till känna.

Vi får information om att det under kvällen varit hårda strider i en dalgång bortom byn och att helikoptrarna deltagit i striden. Det ska enligt löjtnant Freidun, som samverkat med polischefen, finnas nio kroppar kvar i dalgången. Oklart vilka de är, men det är inte personal som varit med och försvarat polisstationen tidigare under dagen och kvällen. Vi måste ju åka dit för att kontrollera och dokumentera om det är som informationen säger. Jag bedömer inte situationen med kropparna som tidskritisk, det vill säga att vi behöver inte ge oss in i dalgången i mörkret utan kan vänta någon timme tills det blir ljust. När ljuset kommer rullar delar av konvojen vidare in i dalgången. Fantastiskt vackert, tänker jag. Bilden ändras dock inom kort. Kommer fram till en svårt sargad kropp, kraniet helt kollapsat. Tar fram kameran och fotograferar. Fredrik kliver ur och hjälper mig. Kolonnen fortsätter sedan vidare. Vi hittar fler kroppar och vi dokumenterar. Plötsligt blir jag medveten om att det vid varje kropp ligger ett par ljusblå kirurghandskar på marken. Vad gör de här? Hur har de hamnat här? Varför har många av kropparna inga skor på fötterna? Varför ligger de slängda på marken bredvid kroppen?

Vi hittar en mycket svårt sargad kropp. Får klart för mig att han benämns som utlännings av afghanerna. Tittar igen och inser att jag inte bara ser på en svårt sargad kropp utan att den är skändad. Vem har gjort det här? Vem har gjort allt det här? Vem har skändat den här kroppen? Vilka är det som varit här? Har ISAF-enheter gjort detta då står jag sannolikt med ett brott mot folkrätten på halsen. Undrar vad aptiten är hos organisationen att få ett sånt här ärende på bordet?

Tänk om vi anklagas för detta? Hur ska jag kunna bevisa att det inte var vi? Om vi leker med tanken att dessa personer dödades under en ISAF-operation av ett annat förband och att det eventuellt finns vissa folkrättsliga tveksamheter. Vad är sannolikheten att de kommer att träda fram och ta på sig ansvaret? Då är det ju bara jag kvar.

Ibland skakar det till

av Lisa Lanevik

Jag har blivit mer ödmjuk med åren och inser att jag har en hel del fördomar. Vi satt på ett möte tillsammans med kvinnorna i provinsområdet. Det var en mycket informell ton i samtalet och vi hade vår kvinnliga tolk med som försökte vara en brygga mellan oss och de folkvalda provinsrådsledamöterna. Vår tolk tyckte nog att vi sa konstiga saker ibland. Jag vet inte om hon översatte oss ordagrant eller om hon anpassade sina ord för att det inte skulle låta riktigt så klumpigt som när vi uttryckt oss. Jag frågade något i stil med: *Är det din pappa som väljer vem du ska gifta dig med?* Jag måste haft ett ansiktsuttryck, tonfall och kroppsspråk som avslöjande vad jag minsann tyckte om kvinnors rätt att själv välja. Hon svarade: *Men min pappa vill ju det bästa för mig och att jag är lycklig.* Någonstans i det samtalet fick jag mig en rejäl tankeställare. Visst är pappan familjens överhuvud, men det innebär inte per automatik att han misshandlar sin fru eller gifter bort sin dotter med en rik elak man. Ibland kändes det att vi var så långt ifrån varandra, mina självklarheter är så olika hennes självklarheter, men väldigt ofta kände jag samhörighet. Som när vi pratade om hur svårt det kunde vara att komma till tals i en mansdominerad värld. Det är å ena sidan *vi* svenskar, å andra sidan *de* afghanerna, på samma gång kunde jag känna att det är å ena sidan *vi* kvinnor och å andra sidan *de* männen, oavsett nationalitet. Eller *vi* goda och *de* onda. Det är märkligt hur jag försöker gruppera människor utifrån någonting som inte är relevant. Jag bär med mig mina fördomar och kan inte styra över dem, men ibland skakar det till och möten som dessa gör att min världsbild justeras en aning.

När vi åkte ifrån mötet tillbaka till campen var läget spänt. Det hade kommit underrättelser om fientlig aktivitet i ett särskilt område som vi var tvungna att passera. Det var mörkt och ganska sent på kvällen. Vi körde i två bilar. I mitt fordon satt vi tre personer. Jag satt ensam i baksätet, med vapnet i skjutberedskap som alltid. Det var tyst i bilen och jag spelade upp olika scenarier i huvudet. Vi blir påskjutna, föraren träffad, vad gör jag? Fordonet utslaget, vad gör jag? Vi går på en IED, jag är skadad, vad gör jag? Föraren utslagen, sambandet utslaget, vad gör jag? Fordonet framför oss kommer inte tillbaka till oss, vad gör jag? Var har jag telefonen? Var är radion? Var har de andra sina telefoner om min inte fungerar? Vilka var det som var där ute? Vad visste kvinnorna i provinsrådet om saken? Vems familjemedlemmar är det som är där ute, vem är god och vem är ond? Och vad är vi? Är vi goda eller onda? Vad gör jag i Afghanistan? Varför är jag här? Kan jag hjälpa någon? Efter en lång bilresa rullade vi in i staden. Än

var faran inte över, men vi hade passerat det oroliga området utan problem. Snart skulle vi komma tillbaka till campen och tryggheten. Det obehag som funnits inom mig under bilresan börjar sakta ge med sig. Vi blev inte beskjutna och jag behövde inte leta reda på kollegans telefon, men vissa av frågorna fortsatte att snurra i huvudet när vi satt på mässen någon timme senare. Vad gör vi här och hjälper vi egentligen det afghanska folket genom vår närvaro? Jag tänkte på orden som en av kvinnorna i provinsrådet sagt till oss tidigare: *Vi blir stärkta av att ni är här*. Kanske gör det att fler känner sig stärkta, kanske ger det dem kraft att fortsätta verka i en demokratisk riktning. Kanske gjorde vi varken till eller från, men jag bestämde mig för att det fick räcka, om vi så bara stärkte en enda afghansk kvinna eller man.

Afghan National Army Signal School

av Jan Almgård

Jag bestämmer mig för att ensam utan tolk, eftersom en sådan inte finns att tillgå, bege mig till en av lektionssalarna vid den Afghanska signalskolan för att se hur utbildningen genomförs denna eftermiddag när samtliga instruktörer genomför ett diagnostiskt prov i engelska på annan plats. Jag går in i en av lektionssalarna och möts av en ofantlig oordning. Flera afghanska soldater slåss med varandra. De är så inne i slagsmålet att de inte noterar min ankomst. Jag tar mig samman och skriker ”sulah dar Afghanistan” vilket på dari betyder ”fred i Afghanistan”. Soldaterna stannar upp och blir stående. Jag säger till dem att sätta sig ner. De informerar mig att deras lärare är borta på grund av prov. Soldaterna blir nyfikna på mig och undrar hur jag har gjort för att lära mig dari. Jag förklarar lite och passar sedan på att fråga soldaterna varifrån i Afghanistan de kommer. De härstammar i stort sett från alla Afghanistans stora befolkningsgrupper. Med andra ord en blandning av tadjiker, uzbeker, turkmener, hazarer men även en hel del pashtuner. På frågan från mig om hur det går med skriv- och lästräningen visar soldaterna stolt hur de kan skriva sina namn. Jag tar också tillfället i akt att skriva mitt namn på tavlan som soldaterna sedan med visst fnitter ljuder fram. De pashtunska soldaterna i lektionssalen, som samtliga kommer från de östra gränsområdena till det angränsande Pakistan, säger plötsligt att de tycker det är märkligt att jag inte har lärt mig landets största språk pashtuistället. Jag säger till dem att såvitt jag förstår så är pashtunerna väldigt ofta bra på dari så det finns ingen anledning för mig att lära mig det nu. Alla soldater i lektionssalen skrattar högt. Därefter hör jag hur några soldater viskar till varandra *han är muslim*.

Efter en av examensceremonierna blir jag och min kanadensiska chef stående på paradplanen för att titta på uppsorteringen av soldater till olika kandaker (bataljoner). Nummer och namn på soldaterna läses upp följt av en anvisning till vilken bataljon de skall ingå i. Soldater/vänner som har kämpat tillsammans under utbildning skall plötsligt skiljas åt. Soldaterna kramar om varandra och väntar på olika platser på kaserngården. Allt sker i ett mycket högt tempo. Plötsligt vill en av afghansk soldat inte gå till den kandak som han blir anvisad. Han vägrar. Ordväxling uppstår med officeren som sköter uppsorteringen. Han höjer rösten men inget händer. Soldaten fortsätter att säga emot. Officeren som ansvarar för uppsorteringen springer fram till soldaten och utdelar tre-fyra slag med öppen handflata

mot soldatens huvud. Soldaten ryggar tillbaka och ställer sig på den plats han har blivit anvisad. Jag och den kanadensiska överstelöjtnanten tittar på varandra. Efter någon sekund säger min kanadensiska chef: *Det är deras armé. De väljer själva hur de vill lösa olika problem.*

Order på skärm

av Stefan Linder

Har snart utfört ännu en av alla spaningsuppgifter längs ökenvägen och pratat med lokala poliser i flera av de checkpoints som vi passerat. Jag har precis genomfört en observationshalt med plutonen, det börjar skymma, vi genomför förberedelser för mörkerstrid och ska inom kort fortsätta mot CNL. När jag tittar ner på datorskärmen ser jag att jag fått ett nytt meddelande:

TO: DQ FROM: BA
TEXT: FYI 40 INS GATHERING
IN VILLAGE XXXX AT GRID XXXX

En snabb titt på kartan. *Okej, det där är inte mer än sex kilometer härifrån, men fyrtio motståndare, det är ingen liten styrka även om jag har en pansarskyttepluton. Frågan är vad BA vill att jag ska göra? Vad vill kompanichefen att jag ska göra?* Jag orienterar plutonen och beordrar observation i riktning mot byn i väntan på beslut och order från BA. *Vill de att jag ska anfalla in och nedkämpa den här styrkan, eller är det här bara en orientering för att jag ska hålla mig borta från den byn? Min uppgift just nu är ju fortfarande att ta mig tillbaka till CNL.* Jag börjar skriva tillbaka, positiv rapportering, jag kan framrycka mot byn och försöka identifiera motståndaren eller ska jag fortsätta enligt plan tillbaka mot CNL? Förbereder mig mentalt för en ny uppgift. *Vad gör jag om jag får uppgiften att nedkämpa motståndaren, vilken framryckningsväg väljer jag, varifrån kan jag få en bra överblick av byn?* Men jag får inget svar, bara kvittens att meddelandet gått fram. Orienterar plutonen om läget och förstår på mina vagnchefer att plutonen vill veta vad vi ska göra, anfalla eller dra oss ur? Jag blir mer och mer irriterad och skriver sedan att jag kommer fortsätta mot CNL, då får jag till slut ett "OK" från BA. *Var det allt? Vad faan är det här, fattar de inte att det är på riktigt? Orientering, beslut, order, det nöter vi ju in i varenda gruppchef, hur svårt kan det vara?*

Någon månad senare får jag följande meddelande på min PC-DART:

TO: DQ FROM: BA
TEXT: AQ TIC AT GRID XXXXXX
DQ LINK UP WITH AQ

Jag befinner mig med min pluton norr om Balkhfloden och koordinaterna i meddelandet säger mig att AQ hamnat i strid i en by på södra sidan floden. Jag kan inte få radiokontakt direkt med chefen för AQ utan bara via den signalist som finns grupperad i patrullbasen på "Kullen", men jag förstår på signalisten att det är en riktig strid och inte bara lite skottlossning. Jag orienterar min pluton och gör ett snabbt bedömande med "trea" på plutonen. Jag beslutar att vi ska ta oss ner till floden och reka en plats att vada över för att därefter fortsätta mot byn och AQ, alternativet att framrycka bort till närmaste bro skulle förmodligen ta oss minst fyra timmar. När jag väl har fattat beslutet och beordrat framåt så tänker jag inte mer på innebörden i meddelandet, utan försöker nu lösa uppgiften. En uppgift som jag egentligen har gett mig själv. Det är ju visserligen en orientering om vad som hänt och en order för vad jag ska göra, men ingen av stridsuppgifterna som jag utbildats på översätts med "Link up with". Så i det skarpaste av lägen, när en sidopluton är i strid, får jag en order som är fri att tolka som jag vill. Den enda innebörd av "Link up" som jag känner till är från utbildningen inför insats och då betydde den att en räddningsstyrka hämtar upp soldater som blivit avskurna från sina förband. Men det visade sig ganska snart i insatsområdet att man slänger sig med "patrullera" och "Link up" för alla typer av uppgifter som innebär att man ska "ta sig någonstans" och "göra något med någon annan".

En dryg timme senare har jag med min pluton genomfört anfall över vattendrag, för att därefter fortsätta framåt i ytterligare två kilometer genom smala passager, genom ett antal fält med cannabis och nu har jag precis raserat ytterligare en bevattningskanal. Jag kan nu observera byn där AQ har varit i strid, men de har dragit sig ur och är nu på andra sidan byn från mig sett. *Vänta lite nu, vad gör du här egentligen och på vilken order? Vad ville BA att du skulle göra egentligen? Överreagerade du inte bara för att det var AQ igen?* Dessutom har vi släpat med oss sjukvårdsgruppens pansarterrängbil genom floden, ungefär som en husvagn bakom ett stridsfordon, eftersom pansarterrängbilar inte är i närheten av ett stridsfordon när det kommer till framkomlighet i terräng. Att vi måste bogsera sjukvårdsgruppen under anfall för att ta oss fram till sidoplutonen som är i strid verkar anses som ett bättre och säkrare alternativ än att sjukvårdspersonalen åker i våra stridsfordon.

Vad hade hänt om vi också hamnat i strid, om vi fått skadade soldater, hur hade jag förklarat det? "Jag skulle genomföra Link-up." "Jaha, men det är ju inte detsamma som att ta terräng, understödja en urdragning eller slå motståndaren i byn." Visst, jag orienterade BA om vad jag tänkte göra, men

jag fick ju bara en "auto-kvittens" tillbaka. Innebar det att BA godkände min stridsplan, eller att de fortfarande överväger handlingsalternativen?

Jag var alltid noga med att vi skulle använda korrekta order och kommandon inom plutonen, även om många till en början tyckte att det var väl stelt och formellt. Men jag förklarade syftet, att det ska finnas en obruten kedja av ordrar genom hela systemet från beslutet i Sveriges riksdag, via regeringen, hela vägen ner genom befälskedjan till skytten som ska ha ett riktigt eldkommando för att avge verkanseld. Därigenom ska skyttarna kunna känna en yrkesstolthet av att träffa rätt i första eldöppnandet istället för att fundera över om det verkligen var rätt att döda personen i siktet. Börjar chefer hitta på egna uppgifter och slänga sig med uttryck som "kan du träffa han där bakom trädet" är jag övertygad om att känslan blir annorlunda för skytten istället för med ett formellt eldkommando: "Trädet, Höger, RPG-skytt, Akan eld!" Då är det tydligt för skytten att nu är det allvar och det är tydligt för alla att chefen tar ansvar i situationen och fattar beslutet att nedkämpa motståndaren. Men det bygger på att jag som plutonchef har fått en riktig stridsuppgift och en tydlig order för vad plutonen ska utföra.

Kampens hetta och campens lugn

av Omar Saab

Vad ska jag göra för att få truppen framåt under vår mission i Afghanistan? Vi är bra just nu men har definitivt ett par växlar till att lägga i för vår utveckling. Jag känner att just nu är det något jag inte kan tillföra, det är något annat. Tankarna går framförallt kring att få soldaterna att fortsätta tagga till och vara på hugget, behålla drivet och inte fastna i det bekväma missionslunket. Jag ser det jag anser vara lösningen just då, ge ett ansvar för gruppen till en av soldaterna. Inte personalansvar, befälet eller något sådant utan att vara föredömet och få med sig övriga. Likt en kapten i ett fotbollslag som kommer tidigt till träningarna, ger 100 procent och peppar andra till att göra det, kör extra träning själv eller hjälper lagkamraterna. Jag ska som chef vara det föredömet och det kommer att hjälpa i viss utsträckning, men när en av soldaterna blir föredömet, någon som är på samma nivå som de övriga, smittar det av sig.

Hur ska jag förmedla detta? Är det verkligen rätt person jag tänker på? Efter samtal med min ställföreträdare bestämmer vi oss.

Soldaten har vid tidpunkten varit anställd i ett par år och genomfört en mission. En av de bästa inom teknisk tjänst. Jag kände att soldaten stod och stampade med sin utveckling, kunde mycket redan och behövde en skjuts framåt. Tillsammans med min ställföreträdare pratar vi med soldaten och ger ansvaret att ta klivet framåt och visa vägen i gruppen. Vara den rutinerade, äldre soldaten som fick med sig de andra när det blev jobbigt, gnälligt eller trögt.

Soldaten började efter ett tag gå upp tidigare, kom med nya lösningar, förberedde sin utrustning föredömligt, hjälpte andra där det behövdes, snäppte upp dem när det behövdes.

Varför blev det så? Hur gör man när den självklara individen inte finns? Utser man bara någon eller låter man det vara och hoppas?

För mig är detta en stor del av det militära ledarskapet. Se till att ge ansvar som är för gruppens men framförallt för individens utveckling. Att våga tillåta kreativitet och möjligheten att testa nytt. Uppmuntra modet och visa stöd till att vilja kliva ut på pisten igen efter ett misslyckande och våga prova på nytt med de erfarenheter och tankar som finns hos en.

Shuran med kvinnor

av Mona Westerlund Lindberg

Fyra ISAF-soldater, alla kvinnor med sitt specialområde, skall träffa kvinnor i en by. Utanför den här byn har de våra för några dagar sedan blivit utsatta för ett eldöverfall under ett gemensamt patrulluppdrag med afghansk polis. Två afghanska poliser dödades. Nu är vi på väg genom ett landskap där häftiga vårregn har förstört vägarna. Vi är en läkare, en Gender Advisor, en militärtolk och så jag som pastor. Samtidigt skall ett finskt MOT träffa nyckelpersoner bland männen i byn. Läkaren och jag har civila yrken och är vana att möta människor.

Vad är vårt uppdrag? Att träffa kvinnorna, höra vad de har att berätta som kan vara av intresse för ISAF. Jag förstår att vi just nu är en del i arbetet med att stärka kvinnornas ställning men också för att inhämta information. Vi sitter på den öppna platsen bland de traditionella husen med kupoltak. Besöket är förberett som en *shura* med täcken och kuddar på marken där vi skall sitta och det finns te i termoskannor. Framför oss sitter kvinnor i olika ålder med väderbitna ansikten och färggranna kläder. De flesta iakttar oss nyfiket. Vi förstår att någon är utsedd till att svara på våra frågor och att hon har fått veta vad som skall sägas. En man som rör sig inom hörhåll bevakar oss noggrant och försöker blanda sig i samtalet. En annan man står bakom kvinnorna, i svarta kläder, svart turban och med lika svart blick. Minst en av de finska soldaterna finns i närheten. Himlen blir allt mörkare och vi anar att ett åskväder är på väg.

Vi ställer frågor om den aktuella kvällen då det var skottlossning utanför byn. Kvinnorna ”vet inget” men berättar att barnen varit rädda. Det sistnämnda tror jag är sant. Efter bara en kort stund brakar åskvädret lös med ett rejält skyfall. Kvinnorna ser till att vi kommer in under tak i ett lerhus. Doktorn börjar höra sig för om hälsan bland kvinnorna. Några får piller för diverse åkommor. *Vad gör du här, du skall ju ändå snart dö!* säger en kvinna tämligen respektlöst till en annan som är äldre. Hur ser dessa kvinnor egentligen på varandra? Det är för övrigt omöjligt att bedöma åldern på den som föder barn i unga år och lever under stekande sol i ökentrakter.

Männen där ute blir tydligen väldigt störda av ha att förlorat kontrollen då vi försvann in i ett hus med kvinnorna. En av männen säger genom fönstergluggen: *Er chef säger att ni måste gå nu!* Vi har minsann radiokontakt med vår chef där utanför och vet att han inget har sagt. När åskvädret dragit förbi och vi så småningom går mot bilarna spottar en man efter oss.

Vad blev det av vårt möte med kvinnorna i byn efter flera timmars körning? Var det kanske värdefullt för dem att ordna en *shura* med fokus på

deras berättelse? Gör det någon skillnad att få möta oss kvinnor från väst? Vad tänker de egentligen om oss? Kan våra skilda världar mötas? Mötas tillräckligt för att vi skall kunna vara med och bidra till säkerheten och återuppbyggnaden av landet? Eller retade vi bara ytterligare männen som äger makten ute i byarna?

Jag kände mig ganska frustrerad efter mötet. Jag hade velat närma mig kvinnorna på ett annat sätt än den begränsade tiden – och åskvädret – tillät. Om vi hade viktiga frågor att ställa, så tror jag vi borde ha låtit kvinnorna börja med att berätta om sin vardag, kanske visa oss eldstäder och brunnar... Sedan, så småningom, kanske vi kunde ha fört den aktuella dagen på tal. Jag är pastor för den svenska styrkan, men samtidigt med och utgör den kontaktyta som vi har gentemot det afghanska samhället.

Slagfältet och schackbrädet

av Joakim Svartheden

Tornet basen i försvaret. Löparen, ordonnansen, som kryssar i djupled. Springaren, kavalleristens häst, som skär linjen. Bönderna, menigheten, i skock i främsta led.

Schack, drottningen bland strategispel, där varje del har sin förbindelse till arméerna. De strikta formationerna som bryts när kampen börjar. Strategisk tanke och taktisk blick, analys mot intuition, planera och parera. Fallna nyckelfigurer och förlorade positionsfördelar – ständiga dilemman kring att offra somt för att vinna annat. Schackmästaren och fältherren har båda kommit att utgöra sinnebilden för strategen och lockar till ständiga liknelser.

På ett vis förefaller schackspelet som en enda metafor för utövningen av officersyrket.

Men hur många analogier det må finnas mellan fältet och brädet, är en väpnad konflikt inte ett parti schack. Den moderna konflikten är inte en drabbning mellan två tydliga parter, där uppsättningen är given och varje drag öppet, där pjäserna rör sig i given riktning en i taget, där öppningen är lottad och reglerna entydiga, där man erbjuder remi och en fuskare alltid förlorar. Ett krig är kort och gott inte svart och vitt.

Schackmästaren har mycket lite gemensamt med den chef, utbildare och fackman som ska ansvara för liv och lem inför, under och efter en Afghanistanmission. Mycket lite med den sambandsofficer som på tillfällig post vid *main gate* snabbt måste avgöra om bilen som sakta rullar mot grupperingen körs av en besökare eller en självmordsbombare. Med den underrättelseofficer som under stark beskytning måste använda handgripligt kroppsspråk för att få skräckslagen polis i skydd. Med den plutonchef som måste avgöra om batteriet barnet bär på är till en leksak eller till en vägbomb. Med den plutonchef som inte vet huruvida mottaget meddelande är en enkel orientering om läget eller en direkt order att gå i strid. Med den militärpastor som funderar på om radiomeddelandet innebär att kylcontainern ska slås igång. Med den mentor som måste råda om ifall smärtlindringen kan användas till lokalbefolkningens sårade eller sparas till eventuella egna. Med den kompanichef som i framryckningen bakom de lokala förband han ska stödja, är med att köra sönder vägar, broar och grödor. Med den kompanichef som måste säga till bataljonsstaben att given order inte kan effektueras med vare sig mål eller liv i behåll. Den kompanichef som frågar sig om han just sänt de sina i döden. Med den samverkansgrupp i tofs och uniform som försöker få sina medsystrar på stäppen att genom slöja och sjal avslöja om

det finns insurgenter i trakten. Med den stabsofficer som inte får ut nödkommunikationsutrustning för att den ska användas till prov och försök hemma i Sverige. Eller den bataljonchef som måste omtolka *Rules of Engagement* sedan stridsfordon tillförts förbandet.

Alla dessa uniformerade som måste uppbringa all möda för att över huvud taget få grepp om vem som slåss med vem, av vilken anledning och med vilka medel och mandat. Alla dessa uniformerade som på ett ögonblick måste kunna skilja vän från fiende. Blixtschack i all ära, där är tidsförhållandena ändå mänskliga och konsekvenserna likaså.

Schackmästarens figurer går heller inte i oväntad riktning. De förlamas inte av akuta stressreaktioner. De sprider inte rykten, snackar inte skit om överordnade och ifrågasätter inte skälen vare sig till att företaget påbörjades eller att det avslutades. De måste inte genomsöka bräskan efter människor som de dödat eller titta i kikarsiktet medan folk går sönder och sprids för vinden av deras projektiler och vägrar därför heller inte att hörsamma eldgivningsorder när missionens slut närmar sig. De hejdas visserligen av vilda hästar men inte av väder och vind, hunger och törst eller brist på bränsle och ammunition. De kommer inte ner från *leave* med pengar, kläder och leksaker till behövande. Och deras mödrar och fäder frågar inte i vilket skick de kommer få hem de sina.

Schackmästaren behöver knappast förklara sitt drag för någon politiker eller diplomat, uppmanas att för alliansfredens skull hålla ställningar någon annanstans, be om förtydliganden av regler och mandat eller fundera på vad som får sägas uppåt, nedåt och utåt.

Det kanske är därför nationer som framodlat schackmästare ändå inte förmått vinna krig i Afghanistan. *Fast vem vann över huvud taget det kriget?* Det är en fråga schackstrategen aldrig behövt ställa sig.

Kvinnofängelset

av Mona Westerlund Lindberg

I kvinnofängelset finns kvinnor i olika åldrar och deras barn. Några kvinnor från ISAF kommer på besök tillsammans med Anja, som arbetar med finskt utvecklingsbistånd. Finska biståndspengar har bekostat den nya fängelsebyggnaden, som skall ersätta det gamla lerhuset med jordgolv. Här sitter kvinnor som beskylls för äktenskapsbrott, eller som likt huvudpersonen i romanen *Tusen strålande solar*, har mördat sin make. Tonårsflickor sitter i fängelse för förseelser som i en svensk familj kanske skulle resultera i utgångsförbud någon fredagskväll. Vad säger man när man möter dessa kvinnor? Kanske kan man tala litet om barnen? Men alla har inte barn... *Jag hade också en baby*, säger en av kvinnorna, *men min mans andra hustru dödade den*. Från en lokal kvinnoorganisation har vi fått veta kön och ålder på barnen i fängelset. Barnen får nu påsar med kläder som vi tänkt oss skulle passa. Ett par små pojkar blir väldigt stolta över att få bära keps. Mammor klagar över att någon annans barn fick en bättre klänning. De kvinnliga fängvaktarna talar om för oss att de minsann också har barn där hemma.

Vi skall inte syssla med humanitär verksamhet, vi har ett annat uppdrag. Ändå är det svårt att möta människorna i Afghanistan utan att dela med sig. En av de våra hade en vinterdag gett bort sina ullstrumpor till en bar-bent pojke. Till postkontoret på campen kom bananlådor med raggsockor och vantar från en veteranmamma i Småland. Under *leaven* fyller många packväskan med urväxta barnkläder. *Om jag har fått se en afghansk pojke i min sons urväxta tröja, så har min tid här inte varit förgäves*, säger någon. En muslimsk familj i Sverige har samlat in pengar till behövande och sänder dem med sin soldat. Men en baby här nere skall knappast bära en sparkdräkt med ett mönster av leende svartvita dödsallar, så populärt där hemma.

Det här med humanitära insatser är svårt. För vems skull gör vi detta? För verkliga behov eller behov vi tror finns? För att må bättre själva? Eller för att vi är människor?

Vi behöver inte de som söker spänning

av Mattias Otterström

Orden ansvar och omdöme kan jag med lätthet plocka in i vårt arbete. Som chefer tilldelas vi varierande grad av ansvar för såväl utbildning, ekonomi och människors liv. Som chefer krävs det att vi har ett gott omdöme så att vi klarar av att fatta rationella beslut. För mig går dessa två begrepp hand i hand. I och med att din personliga mognad ökar, så ökar även ditt omdöme. När du anses mogen så kommer du tilldelas ett större ansvar. Men vart kommer då mod in i vårt yrke? Det finns genom historien väldigt många exempel på soldater som utfört sitt jobb med mod eller tapperhet. Men vad har egentligen varit mod och vad är bara vårt jobb att utföra?

För mig är en modig person någon som kan gå utanför sin komfortzon och övervinna en rädsla. Denna person står upp för sin sak och har tydliga och goda värderingar. Den modige sätter andra människors liv före sitt eget. Även om detta kan innebära att man själv kommer till skada. Den modige ställer sig inte i andra ledet och låter någon annan ta ansvar eller konsekvenserna. Den modige låter sig konfronteras och tar konsekvenserna av sina beslut och sitt handlande.

Men vart kommer då förmågan att övervinna rädsla in i detta? Genom flera år av studier och praktisk träning så har gränsen för vår egen "rädsla" skjutits framåt. Vi utsätts för övningar som syftar till att flytta våra gränser. Vi studerar motståndaren och dennes förmågor, i syfte att lära oss hur vi skall uppträda och agera. Allt för att bygga kunskap och tilltro till oss själva. Detta innebär att vi flera gånger har varit rädda och spända men vi har övervunnit rädslan och flyttat gränsen ett steg framåt. Men slutar vi vara modiga för det? Nej, vi upphör inte att vara modiga. Vi upphör inte att vara modiga om vi fortfarande har kvar insikten att det är ok att känna rädsla. Det är inget skamligt över rädslan som ibland gör sig påmind. Men vi kan, med hjälp av erfarenheter, kunskaper och kamratskap, ta kontroll över den.

Det är de egenskaperna som Försvarsmakten bör leta efter hos sina nuvarande och blivande chefer. För de chefer som kan förstå både sin egen och andras rädsla kan även bearbeta den och gjuta mod hos andra. Dessa chefer kan fatta rationella beslut och de tar även ansvar för dem. De fattar inte dumdristiga beslut som riskerar att få stora konsekvenser. De kommer inte genomföra något för spänningens skull, utan de ser allvaret i vårt yrke. Det kommer även för framtidens soldater att krävas mod när vi skall lösa det jobb vi är satta att lösa. För det hänger ihop, mod och det som bara är vårt

jobb att utföra. Den som söker sig till Försvarsmakten måste inse att rädslan kommer att infinna sig vid flera tillfällen, men det går att övervinna och det är ok att känna. Vi behöver inte de som söker spänning. Vi behöver de som är mogna och inser att vårt yrke kan vara farligt.

Du, den där lille grabben, Alfons... Vad modig han är! Tänk att han vågar SÄGA att han inte törs slåss!!?!

Mentorering, drivkrafter och relation

av Bo Rahmström

Hur ska jag mentorera en 40-årig afghansk officer med 26 år i tjänst? Vad är mitt mandat? Vilket ansvar har jag? Ansvar för vad? Vad är mina behov av att mentorera? Vilka är Mustafas behov av mentorering? Vilken är metoden? Vad krävs för att få till en bra mentorering?

2010 minus 26 år, då är vi nere på 1984 det vill säga mitt i kriget mot Sovjet. Det betyder att Mustafa sannolikt bara minns ett Afghanistan i krig. Han började som 14-åring med kalasjnikov i handen i Panjshirdalen och har sedan under sin karriär arbetat sig hela vägen, via *general staff college*, till kandakchef, bataljonchef, även om han i nuläget är XO på en kandak. Han har sannolikt fler år i befattningen bataljonchef än vad jag har timmar i motsvarande befattning. Mina timmar genomförda i ett land med djupaste fred, hans år genomförda ...

Vad har Mustafa för behov av mentorering? Han säger att han behöver mig, men det är inte tydligt för mig till vad. Han är ju bättre än jag i det mesta. Han är afghan, kan språken, kulturen, det sociala spelet, historien och har gedigen stridserfarenhet. Visst, vi kan diskutera stridsteknik på grups-, plutons-, kompani- och bataljonsnivå, men vad har jag att komma med? Jag har ju inga erfarenheter som håller i jämförelse med hans. Våra diskussioner om erfarenheter från strid blir mer att han överför erfarenheter och tankar till mig om vad som är viktigt i striden, det vill säga att han mentorerar mig... Vad har jag att ge honom? Vi spenderar mycket tid tillsammans.

Efterhand så blir det tydligare vad jag skulle kunna ge honom. Mycket handlar om hur vi gör i Sverige och hur det fungerar i samhället och i familjen. Mustafa har många frågor om mina tankar om vad som är viktigt för att barn ska växa och utvecklas till vuxna i dagens samhälle. Vi återkommer ofta till olika tankar om människovärde. Jag funderar mycket över hans barndom eller kanske snarare brist på sådan. Han berättar inte gärna om sin barndom, när han berättar så blir det mest från det att han är i 20-årsåldern. Jag kan ge honom influenser och tankar om ett liv som inte påverkas av krig, för det har Mustafa aldrig upplevt.

Under planeringen inför en stor kandakoperation blir det tydligt att operationen ska genomföras när vi inte är på plats. Pinsamt för svenska OMLT, vi ska hem på *leave* när operationen genomförs. Självförtroendet inte direkt på topp, känner att jag sviker Mustafa. Jag är med i planeringen, men inte genomförandet. Jag tar dock mod till mig och tänker att jag ska försöka

påverka honom. Det är tydligt att Mustafa till stor del går på gamla meriter i planeringen. Han har gjort den här operationen flera gånger förut.

B: Vilken typ av operation är det som ska genomföras?

M: En logistikoperation.

B: Vilken typ av operation var det förra gången?

M: *Search and arrest*.

B: Vad är viktigast i den kommande operationen?

M: Att vi kommer fram med underhållet och kan byta personalen.

B: Vad var viktigast vid förra operationen?

M: Överraskning, timing och snabbhet.

B: Vilka skillnader i risktagande är det mellan operationerna?

M: Jag förstår inte.

B: Risktagande till exempel kopplat till människoliv. Hur lång tid tar det att ersätta en stupad soldat?

M: Den frågan har flera svar.

B: Berätta.

M: Det beror ju på, allt från några minuter till 18–20 år.

B: Hur många döda och skadade fick ni på förra operationen?

M: Flera döda och flera skadade.

B: Vad berodde det på?

M: Oftast på att soldater och officerare blev för ivriga och därmed ökade risktagandet, både i striden och i trafiken.

B: På grund av att det var bråttom för att uppnå överraskning och kunna tillfångata *dushman*?

M: Ja, det var viktigt med koordineringen av trupperna så att *dushman* inte kunde fly.

B: Hur bråttom är det i denna operation?

M: Egentligen inte bråttom alls.

B: Hur många döda och skadade anser du det vara skäligt att ta under denna operation?

M: Inga alls, det är bara en logistikoperation. Det spelar ingen roll om vi kommer fram på ena eller andra dagen.

När blir mentors ambition ett hinder i mentorering? Mentorering handlar för mig om att mötas, mötas i betydelsen bortom det rent fysiska mötet. För att kunna mötas krävs en relation, ett mellanmänniskt förhållande. Relation syftande till att hamna på samma frekvens för att lita på varandra, tar tid att bygga.

Jag tänker ofta på Mustafa. Han och hans medarbetare har gjort mig till en bättre människa. Jag hoppas att han även minns mig. Jag vill tro att det är så. Efter sista operationen blev Mustafa sjuk. Låg på sjukhus i flera veckor.

Jag hade gett upp hoppet om att få ta farväl av honom innan jag skulle åka hem för gott. Sista dagens sista minuter i Sheberghan kom han dock tillbaka. Han hade skrivit ut sig själv från sjukhuset, kört sin Corolla de 12 milen från MeS, med infarterna kvar i armarna. Droppet urkopplat, men påsarna liggande i baksätet. Vi fick några minuter innan jag skulle transporteras av våra efterträdare till Camp Marmal.

Du kommer väl hem igen?

av Fredrik Dauti

Det började så oskyldigt. Afghanistan, en erfarenhet rikare. En möjlighet att testa sina kunskaper i en miljö där professionell och personlig färdighet sätts på prov.

Självklart skulle hon åka, det fanns ingen tvekan från min sida. Jag till och med peppade henne. ”Det är perfekt för din professionella utveckling!”

”Tänk vilka berättelser du kommer ha med dig hem, du kommer ha varit med om så många fascinerande händelser!”

Hemmagjorda vägbomber, självmordsbombare och insurgenter med utomvärldslig drivkraft att döda utländska soldater. Hade jag räknat med ovanstående? Det fanns i bakhuvudet, vi pratade om det ibland. Risker förminskades och förskönades. Försvarsmakten har bra utrustning, säkra fordon och tillgång till avancerad sjukvård. Var det hon eller jag som konstant undervärderade riskerna? Båda eller ingen.

Efter sex månaders utbildning i Stockholm var det dags. Vi tyckte att vi var förberedda. Jag hade min sysselsättning i Sverige, hon hade sitt jobb i Afghanistan. Vi hade en plan, om det som inte får hända skulle ske fanns det ett kuvert i en bokhylla.

Hon kunde ringa till mig, jag kunde bara ringa henne via en militär attaché i Stockholm. Sporadisk sms-kontakt. Hon sa: ”Jag är ute i fält igen, jag kan ringa igen om en vecka eller två.”

Min tid gick långsamt, det mesta var tråkigt. Något saknades, vi saknades.

Jag ville veta allt. Okunskap är oro, kunskap är makt. Fakta kan jag förhålla mig till, oro föder oro.

”Vi har kört på en mina” säger hon. ”Har du skadat dig?” undrar jag.

”Ett jack i ögonbrynet, det ser ut som jag varit i slagsmål.” Jag andas ut, inte värre än så. Jag känner mig lugn, men tankar kommer upp till ytan. Varför klarade sig alla bra i hennes fordon? Ett par veckor tidigare fick en av hennes kollegor åka hem till Sverige eftersom hans fot krossats i samband med en vägbomb. Kommer han att kunna gå eller springa igen? Tänk om något händer henne.

Telefonen ringer: *Vi har varit i strid, jag är OK. Vi har en mycket allvarligt skadad soldat, han evakuerades med helikopter. Han är på väg till Akademiska sjukhuset i Uppsala. Jag kommer hem till dig en dag senare än planerat, jag stannar en natt i Uppsala på väg hem på ledighet.*

Hon tog riskerna, jag var hemma i trygga Sverige. Hon var i tjänst 24 timmar om dygnet i 7 månader, jag jobbade under vardagarna och var ledig

lördag och söndag. Trots att mitt liv var en enkel sak jämfört med det som låg på hennes axlar skäms jag inte för att erkänna att jag mår dåligt. Jag var orolig och sov dåligt. Jag ville bara att hon skulle komma hem.

Tids nog kom hon hem. Kuvertet i bokhyllan låg orört hela tiden. Hon fick inga permanenta skador. Tiden ifrån varandra tärde men vi har blivit mer sammansvetsade.

Var det värt all oro? Var det värt alla risker?

Frågor som inte går att besvara med ett enkelt ja eller nej.

Den stora frågan är vem vi skulle vara om vi inte hade upplevt den emotionella berg- och dalbana som utlandstjänst innebär, både för de som är i Afghanistan och de som är kvar hemma i Sverige.

Anhörigas perspektiv

Att åka långt bort och göra farliga saker sker inte i ett vakuum. Någon åker – andra stannar hemma. Hur hanterades relationerna med dem där hemma? Hur mötte man hemmafrontens oro och frågor? Vad för information delade man med sig av, och vad behöll man för sig själv? Valet att göra utlandstjänst påverkar fler än en själv. En soldat beskriver det så här: ”Det svåraste för mig var motsatserna i min önskan om att göra det jag tror på, vill göra och utsätta mig för, gentemot vad det innebär för min familj och närstående. Jag såg hur jobbigt det var för mina föräldrar, syster och sambo med barn när jag skulle åka. Då kändes det väldigt svårt att åka och många tankar och funderingar väcktes.”

Hur ser kommunikationen med dem där hemma ut och vilken betydelse har den? Soldaternas strategier var olika, någon ringde ofta hem och talade länge, hade behov av att höra familjens röster. En annan valde att skriva, föredrog att brevväxla, att få formulera sig eftertänksamt och ge svar. Skriva och skriva om. En röst på riktigt var för nära. Några beskrev det som att distansen behövdes som ett skydd, både för en själv och för dem där hemma. En del beskrev att ju närmare hemgång, både *leave* eller missionsavslut, desto svårare blev det att hålla kontakt och höra av sig. Längtan var något som riskerade att splittra koncentrationen, något som måste bemästras och inte få påverka uppdraget i Afghanistan. Ett begrepp myntades – H I H – hemma i huvudet.

När vi fick höra om de olika strategierna för att hantera dem där hemma blev vi nyfikna på hur anhöriga och närstående upplevde Afghanistanmissionen. Hur såg deras erfarenheter ut? Vi ställde frågan i ett brev som sändes till anhöriga till dem som medverkat i erfarenhetsforumen:

Hej,

Du som får det här brevet har en anhörig eller närstående som har genomfört militärt uppdrag i Afghanistan. Som ett led i Försvarmaktens kunskapsuppbyggnad kring internationell tjänstgöring genomförs 2012–13 projektet ”Erfarenhetsforum Afghanistan” av Centrum för Studier av Militär och Samhälle (CSMS). Projektet syftar till att synliggöra erfarenheter av militär tjänst i internationella uppdrag med fokus på militärt yrkeskunnande.

Under de skrivseminarier vi genomfört med soldater och officerare med erfarenhet från Afghanistan framkom att man har förhållit sig på olika sätt till sina närstående inför, under och efter missionen i

utlandet. Detta fångade vårt intresse. Eftersom de närståendes stöd är en avgörande faktor i sammanhanget, vill vi inbjuda Er närstående till att också delta med era erfarenheter i projektet. Detta är helt och hållet frivilligt men jag kan inte nog betona hur värdefullt det skulle vara att få ta del av era erfarenheter och reflektioner. [...]

Några frågor skickades med brevet:

När din närstående var i Afghanistan:

Hur höll ni kontakt under tiden? Hur fungerade er kommunikation?

Hur hanterade du din (eventuella) oro? Eller andra tankar och känslor?

Berättade du om allt som hände hemma eller var du selektiv med vilken information du gav?

Hemkomst:

Har ni pratat om din närståendes upplevelser från Afghanistan?

I så fall, om vad och på vilket sätt?

I efterhand:

Vad har varit svårast med att ha en närstående på utlandsuppdrag?

Är det något du skulle göra annorlunda idag?

Är det något särskilt du vill lägga till eller uppmärksamma i sammanhanget?

Här följer ett urval av svar.

En sambo svarade så här:

X pratade med mig både om att han ville söka, i samband med att han sökte och efter att han väl fått frågan om att åka. Min upplevelse var att han fattade beslut om att han ville åka själv, men att han var mån om att beslutet att han skulle åka skulle vara gemensamt. Även om jag hade blandade känslor inför hans medverkan så stöttade jag hela tidens hans val. Det var så tydligt att han ville åka och jag ville inte sätta käppar i hjulet för hans deltagande. Det kanske fanns en teoretisk chans att stoppa hans medverkan, men jag ville aldrig hindra honom. Att inte stödja honom i det som han upplever som så meningsfullt är helt enkelt inte ett alternativ. Kanske underlättades situationen av att vi inte har gemensamma barn.

X höll kontinuerlig kontakt och vi hade en speciell "Afghanistanmobil"

som han ringde på och ibland sms:ade på innan han ringde. Jag upplevde att det var svårt med kommunikationen. X ville bara höra min röst och veta att allt var bra. Jag hade andra behov och blev mest ledsen för att vi inte kunde prata ”på riktigt”. Vi löste det genom att maila till varandra. Nu så här efteråt när jag vet vad han ibland hade att tampas med så förstår jag att det var svårt för honom att möta mina behov. Det kändes som relationen sattes på ”vänt”. Jag brukar förklara för vänner, att det är som att vara singel, men inte vara intresserad av någon annan. Så här i efterhand vet jag att X var ganska selektiv med information, både för att skydda mig känslomässigt, men också ur sekretessynpunkt. Det blir ganska konstiga samtal ibland.

Det tog riktigt lång tid innan X berättade om de svårare upplevelserna. Min upplevelse var att han till en början blev arg/irriterad när jag ställde frågor. Jag blev rädd att fråga och ett avstånd växte upp mellan oss. Det närmaste jag kommit ”händelsernas centrum” är nog när jag fick läsa en text från skrivseminariet han deltog i. Det betyder mycket att få ta del av X:s upplevelser, även om det var jobbig läsning. Idag är jag inte lika rädd för att fråga. Det viktigaste för mig är att få höra vad som gjort intryck på X och att få förstå hur han kände det i olika situationer. Då känner jag mig delaktig.

En mamma skriver så här:

FÖRE: Han berättade att han tänkte åka till Afghanistan vad jag minns något år innan. Han var bestämd från början att detta var vad han ville. Jag protesterade och argumenterade hur ”farligt det var, att han inte fick åka” osv. Det är ju lätt att måla upp värsta scenariot inför en sådan här sak, men det gick inte att påverka honom. Istället förklarade han sakligt hur väl utbildad han var, bra rustad och tränad. Det var ju detta han var tränad för. Så det var bara att stödja honom i beslutet. Dessutom hade dåvarande fästmon tjänstgjort i Somalia. Vi pratade mycket och hon gav mig stöd.

I AFGHANISTAN: Han ringde ofta hem. Det var mycket lätt att prata. Man fick ögonblicksbilder. Han skickade kort och mejlade.

ORO: Jag påverkades mycket av händelsen då de två svenska soldaterna blev beskjutna och dödade. Då kom verkligheten så nära. Alltid då något hänt som man t.ex. hört på nyheterna, ringde han hem och berättade att allt var bra med honom. Då hade man ju chans att ställa frågor. Eftersom jag är troende bad jag till Gud om beskydd över honom varje dag. De två ledigheterna hemma i Sverige var också värdefulla. Försvarsmaktens hemsida för anhöriga var också en tillgång där man blev uppdaterad om vad som hände.

HEMKOMSTEN: En stor lättnad och tacksamhet att allt gått bra för honom. Han fick berätta om sina upplevelser, visade bilder, förklarade. Han var som vanligt.

I EFTERHAND: Det svåraste var att veta vilket utsatt läge han befann sig i, vad som helst kunde hända, att afghanerna inte var att lita på, att han var så långt borta. Jag skulle säkert reagera på samma sätt idag. Han var i Kosovo för 10 år sedan och det gick bra. Uppdraget i Afghanistan kändes dock mycket svårare och farligare.

Mötet med soldatens mor

av Pär Thornell

På anhörighetsdagen kunde soldater och officerares närmaste träffa sin uniformerade son, dotter, livskamrat eller förälder men även dennes kollegor. Utrustning och fordon visas upp och som sig bör genomför förbandet en ceremoniell uppställning och moralstärkande tal hålls av högste chefen men även av chefer på lägre nivåer. En sådan uppställning ska i mina ögon både vara informerande och lugnande men även visa prov på disciplin och det kännbara, tidlösa och lätt identifierade ”militära förbandet”. För mig var det här en viktig dag av flera skäl men tyvärr kunde inte mina föräldrar delta på grund av något så banalt som svår förkylning. Min sambo och bror var med på plats och jag minns att det var givande att höra deras intryck av förbandet men också om andras anhöriga. Det var intressant att träffa soldaters och kollegors anhöriga men jag minns särskilt ett möte.

Utanför en av kasernerna där folk cirkulerade fick jag ett ganska hårt handslag på axeln och repliken:

– *Dig vill jag träffa!* Det var en av mina soldaters mor tillsammans med soldatens far. Soldaten kände jag väl då han gjort sin värnplikt vid vårt förband för två år sedan och han är en av de dugligaste soldater jag fått äran att utbilda. Han är trygg i sin person och han ger ett stabilt intryck. Han har alla egenskaper för att fungera i vår pluton och har lätt för att utvecklas. Jag är inte så säker på att soldatens föräldrar hade den inställningen. Det var en förtvivlad, sorgsen och orolig blick jag fick av soldatens mor. Hon tittade länge granskande på mig medan hon höll kvar sin hand på min axel. Jag kände allvarets stund samtidigt som sorlet från folket runt omkring mig började avta då mina sinnen nu började fokusera på ett allvarligt samtal. Soldaten stod bredvid sina föräldrar och det syntes att han inte var helt bekväm i situationen. Modern frågade om jag var ”chefen”, hur gammal jag var och om mina erfarenheter. Fadern stirrade på mig med någon form av observerbar hopplöshet i hållningen med begränsade försök till att dölja sin oro. Det var påtagligt att föräldrarna hade laddat för det här mötet och att de var lite nervösa. Jag inser nu att där och då var en av de svåraste situationer jag råkat ut för i min karriär.

Jag minns inte om jag var själv eller om mina anhöriga var med mig då men jag kände mig ganska ensam. Nu fick jag stå till svars inför soldatens föräldrar och de ville ha någon som var ansvarig. Ganska rimligt. Jag förstärkte det som sagts många gånger; att vi och soldaten har tränats för detta och att soldaten är synnerligen lämplig, men det spelade ingen roll riktigt

vad jag sade. Deras oro var påtaglig. Soldaten blev än mer obekväm och skruvade på sig. Den största oron kunde fadern till slut formulera till:

– Men, vad händer efteråt när ni har kommit hem? Vilket ansvar finns då?

Jag förklarade att Försvarsmakten har ett ansvar för alla som tjänstgör även efter insatsen men jag bestämde mig också för att inte säga att jag tar ett personligt ansvar för soldaterna, även om jag hade den inställningen. Mötet var för intimt och de var för oroliga för att jag skulle våga ta så mycket ansvar för deras son. Jag formulerade det till att jag ska göra mitt yttersta. Jag vet inte om jag skulle gett samma svar idag men situationen gav mig en tankeställare och erfarenhet.

Soldaten fungerade utmärkt i sin grupp, anställdes som soldat vid vårt kompani efter insatsen och åkte iväg på ytterligare en insats endast ett år efter vår hemkomst och är hemkommen även därifrån med bibehållen hälsa. Jag minns att jag tänkte efter en sekund extra då jag användes som referent då en officerskollega frågade om just den här soldaten var lämplig. Då tänkte jag på soldatens mor. Jag minns inte hennes ansikte men jag minns hennes oförlömliga blick.

” Jag får handgripligen förmedla mitt budskap eftersom soldaten ligger med ansiktet mot marken. Det besvärliga är inte språkförbistringen, det är rädslan som avslöjas i hans ögon, runt den spända munnen och i huvudhållningen när mina armar tvingar honom att titta upp. Det känns som om jag måste skaka liv i någon som sover väldigt djupt. ”

” Hon tog riskerna, jag var hemma i trygga Sverige. Hon var i tjänst 24 timmar om dygnet i 7 månader, jag jobbade under vardagarna och var ledig lördag och söndag. Trots att mitt liv var en enkel sak jämfört med det som låg på hennes axlar skäms jag inte för att erkänna att jag mådde dåligt. Jag var orolig och sov dåligt. Jag ville bara att hon skulle komma hem. ”

” Mina bästa tränare fann jag slutligen under min värnplikt. Där insåg jag att man inte kan vara expert på allting men dem jag mötte var generellt duktiga på flera saker. Det fanns någonting som inte gick att ta på och det var att jag kände någon form av trygghet och tillit till hur de förhöll sig till det vi gjorde. Och det tror jag att jag omedvetet har tagit med mig. Den trygghet som de utstrålade fick mig framåt. ”

” Ett mindset för att öva risktagande är att den som övar sig måste ha en drivkraft. Viljan att lyckas måste vara starkare än rädslan för att misslyckas. Detta ställer stora krav på utbildningsorganisationen och miljön runt den som övar sig. ”

” Och vad är vi? Är vi goda
eller onda? Vad gör jag i
Afghanistan? Varför är jag
här? Kan jag hjälpa någon? ”

” Ibland kändes att vi var så långt ifrån varandra, mina självklarheter är så olika hennes självklarheter, men väldigt ofta kände jag en samhörighet. Som när vi pratade om hur svårt det kunde vara att komma till tals i en mansdominerad värld. ”

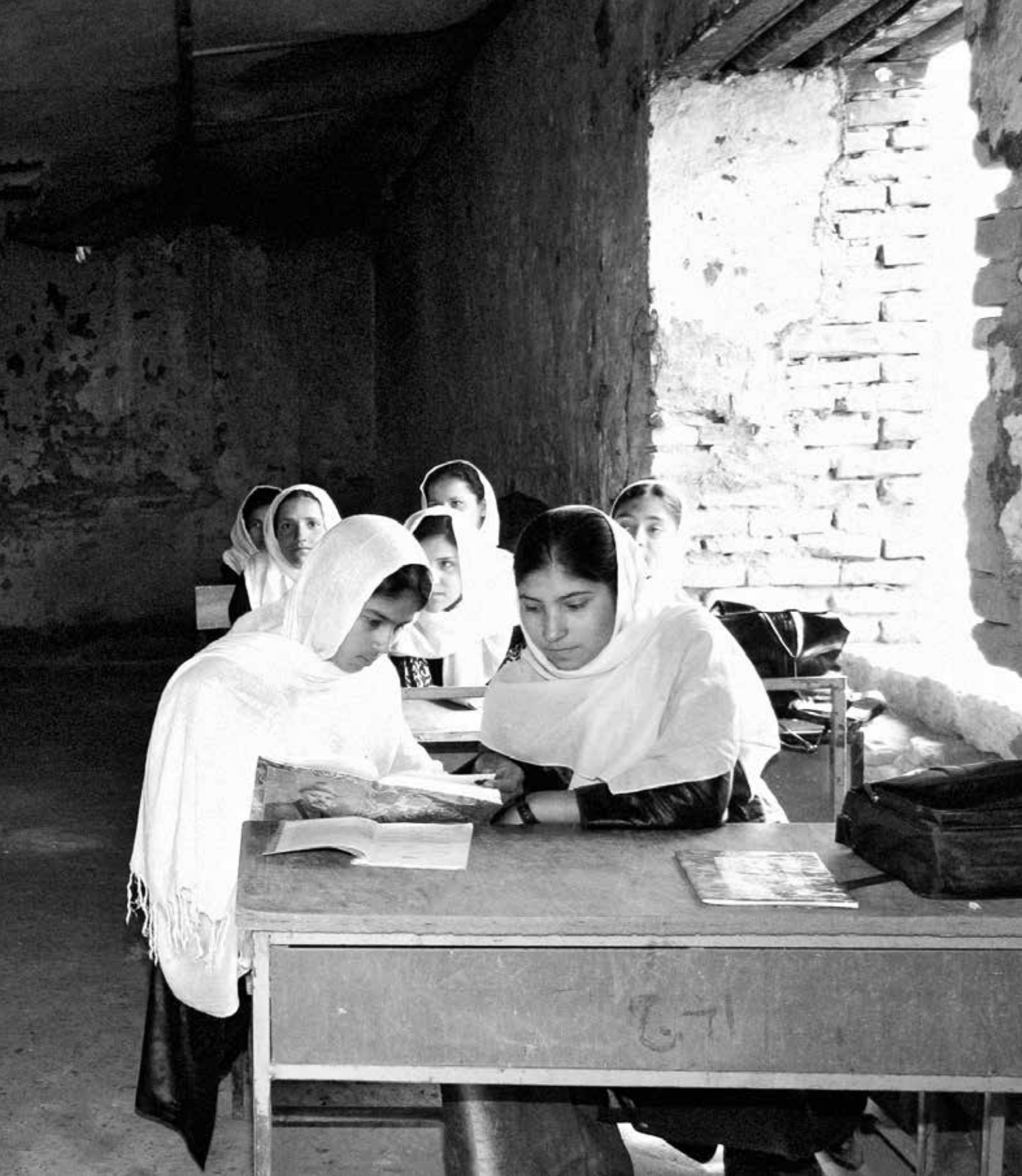

” Det finns enkla tecken som man kan se med blotta ögat. När man ser små flickor med bara ett enkelt huckle på huvudet och en Musse Pigg-väska på ryggen på väg till skolan så betyder det någonting. ”

” Var det värt all oro? Var det värt alla risker? Frågor som inte går att besvara med ett enkelt ja eller nej. Den stora frågan är vem vi skulle vara om vi inte hade upplevt den emotionella berg- och dalbana som utlandstjänst innebär, både för de som är i Afghanistan och de som är kvar hemma i Sverige. ”

” Det handlar om att lära sig att
leva med sina beslut. Då, nu och
sedan. Det handlar sannolikt
också om att bryta mot ett antal
regler. Hur kommer mina
anhöriga se på mig? Hur kommer
mina kollegor se på mig? Varför
tar jag de risker jag tar ibland?
Och vad vill jag uppnå? ”

Fördjupning

Operational Mentoring and Liaison Teams

– intervju med Martin Liander

*Överstelöjtnant Martin Liander intervjuades av
Lotta Victor Tillberg den 28 april 2014, plats: Högkvarteret.*

Bakgrund

Sedan 2007 stödjer svensk försvarsmakt uppbyggnaden av den afghanska armén (ANA) med så kallade Operational Mentoring and Liaison Teams (OMLT). OMLT-teamens uppgift är att utbilda, stödja, ge råd och samverka med den nationella afghanska armén. Syftet med verksamheten är att bidra till stabilitet i landet, genom att stödja ANA:s förmågeuppbyggnad. I uppgiften ingår att samordna, stödja samt delta i ANA:s operationer. OMLT är organiserat på flera olika ledningsnivåer inom ANA. Sverige har bidragit med mentorer till den 209. Afghanska kåren på kår-, brigad- och bataljonsnivå. Innebörden för personalen som mentorerar på bataljonsnivån är att de lever och bor tillsammans med sitt förband. Detta betyder att svensk militär personal tillbringar i stort sett all vaken tid tillsammans med den del i afghanska armén man har till uppgift att mentorera.

Överstelöjtnant Martin Liander var chef för svenska OMLT 2. Kandak (bataljon) under den 19:e Afghanistanstyrkan och tjänstgjorde från maj 2010 till december 2010.

Vad gör du innan du får uppdraget som chef för OMLT? Hur långt innan vet du att du har uppdraget?

Jag blev rekryterad till befattningen i september och den förberedande utbildningen startade i december samma år. Jag tjänstgjorde vid denna tidpunkt vid Armétaktisk Stab (ATS) och arbetade bland annat med utbildning och träning för våra internationella uppdrag. Inom ramen för detta hade jag varit med och tagit fram den svenska tillämpningen för OMLT-konceptet ur NATO:s styrande dokument, det man kallar för CONOPS. Med utgångspunkt i det arbetade vi fram ett svenskt styrdokument. Det är ett dokument där man klarar ut hur förbandet ska se ut, det vi kallar för *order of battle*. Det innehåller hur många människor som ska vara med, vilka sorts människor det ska vara, vilken uthållighet förbandet ska ha, vilken utrustning med mera.

Är OMLT-uppdraget något svensk försvarsmakt har gjort i skarpt läge förut?

Nej, inte på det här viset. OMLT var ju ett nytt koncept framtaget specifikt

”

Detta betyder att svensk militär personal tillbringar i stort sett all vaken tid tillsammans med den del i afghanska armén man har till uppgift att mentorera.

”

”

De hade inte gillat de råd de fått vilket renderat i att de helt sonika skar halsarna av sina rådgivare.

”

för Afghanistan men historiskt sett finns varianter som liknar detta där även Sverige varit med och bidragit. OMLT-konceptet bygger i mångt och mycket på de tidigare erfarenheter som amerikanerna dragit då de nyttjat rådgivare som placerats i andras väpnade styrkor. Vissa av dessa erfarenheter går tillbaka till bland annat Vietnamkriget medan andra kommer från tidigare stöd till Norra alliansen under inbördeskriget i Afghanistan. Även ryssarna har nyttjat liknande koncept bland annat under sin ockupation av Afghanistan. Det har inte bara varit framgångar med ”dessa rådgivare”. Som en liten anekdot så berättade en av de afghanska officerarna som ingick i det förband jag mentorade att han var soldat under den sovjetiska ockupationen. Deras enhet hade tilldelats ryska rådgivare som skulle få dem att spåra upp och döda de afghanska Mujahedinkrigarna. De hade inte gillat de råd de fått vilket renderat i att de helt sonika skar halsarna av sina rådgivare. Tyvärr fanns vid tidpunkten för vår insats allt för många moderna berättelser direkt kopplade mot NATO:s insats som gjorde denna berättelse ganska skrämmande för oss.

Vad hade du för startsträcka?

Den förberedande utbildningen var sex månader lång och innan dess genomförde jag rekryteringen av mitt förband. Vi hade väl cirka tre månader på oss att rekrytera. Jag kunde handplocka de människor som vi tog ut. I förberedelsearbetet började vi också att titta på uppgifternas innebörd och hur vi skulle tolka dem. Vad ryms i uppdraget? Vårt uppdrag var att mentorera det afghanska förbandet. Att mentorera innefattar i sig inga militära stridsuppgifter, men uppgiften skulle lösas under såväl planerings-, genomförande- och utvärderingsfasen av en afghanskledd stridsoperation. Vad skulle då detta innebära för oss? Vi fick göra ganska omfattande analyser avseende såväl våra uppgifter som efter vilken metod vi skulle arbeta. Kopplat till uppgiften så gjorde vi också ett hot- och riskhanteringsverktyg för att kunna göra riskbedömningar under pågående operationer. Andra saker som också tog mycket tid vid förberedelserna var logistiken. Vår OMLT-enhet skulle vara autonom och utspridd på minst tre platser. Det visade sig sedan bli fyra. Då måste man som chef fundera på hur delegeringar av mandat inom förbandet ska se ut och hur du skall fördela personal- och materialresurserna. Vi hamnade mycket riktigt i en lösning präglad av uppdragstaktik där de majorer som var mentorer på kompaninivån fick långtgående mandat att styra över de soldater och utrustning de tilldelats.

Hur många var det totalt?

Totalt var vi 44 personer och de var fördelade på två huvudkategorier av personal, nämligen mentorer och understöd. Understödet utgjordes av

närskyddsgrupper, sjukvårdsgrupp, logistikpersonal och signalister som alla hade till uppgift att inom sitt gebit understödja den personal som mentorade afghanerna. Mentorerna var uppdelade och kopplade mot den afghanska bataljonsstaben och de olika kompanierna. Utöver dessa 44 svenska befäl och soldater ingick också 12 stycken afghanska tolkar. Dessa var lokalt rekryterade unga grabbar som kunde hygglig engelska och därmed kunde tolka för oss. De hade ingen militär utbildning, tror vi... Som jag nämnt tidigare så var vår enhet uppbyggd för att vara autonom, det vill säga vi skulle klara oss i princip helt själva under lång tid i fält. All logistik inom NATO är ett nationellt ansvar. Sverige hade för vår räkning valt att upphandla stöd från andra nationer och endast då det gällde vissa saker så understöddes vi direkt av den svenska kontingenten. Vi fick inget stöd alls då vi var i fält vilket begränsade vår uthållighet till det som gick att medföra i våra bilar. Vissa livsmedel och drivmedel köpte vi lokalt av afghanerna. Vi hade en ungefärlig uthållighet på tio dagar i fält, denna tid var dock avhängig på vilken uppgift man löste, innan vi behövde fylla på vatten och livsmedel. Detta medförde att vi hade en "normalrytm" att vara tio dagar i fält och därefter återfylla och återhämta i två dygn. Detta kom dock att variera mycket inte minst mot bakgrund av de många tillfällen vi hamnade i strid. Vi lärde oss dock mycket tidigt under insatsen att vi fick klara oss själva med det vi hade. *Travel light – freeze at night*, kallade soldaterna konceptet.

Det låter som att din roll var att fungera som en spindel i nätet?

Nej det skulle jag inte direkt vilja påstå. Självfallet bär jag som chef ansvaret för såväl min personal som för att lösandet av tilldelade uppgifter säkerställs, men jag valde att ha ett starkt uppdragstaktiskt förhållningssätt. Jag styrde genom att tilldela uppgifter och avdela resurser till mina direkt underställda chefer. När detta var gjort var min roll främst stödjande, men som jag antydde tidigare så var detta bara ena halvan av mitt jobb. Redan när vi analyserade våra uppgifter hemma i Sverige och kopplade dessa mot de personalresurser som vi tilldelats insåg jag att min egen uppgift var tude-
lad. Dels var jag förbandschef och dels skulle jag verka som mentor för den afghanske bataljonchefen. Dessa två roller fick även andra i mitt förband axla, exempelvis de som var uttagna som kompanimentorer. Inte helt enkelt när man exempelvis hamnade i strid under en operation. Detta ställde höga krav på både mig själv och mina underlydande chefer att snabbt kunna "byta hatt" under en pågående operation, inte helt enkelt under beskjutning. Det var inte bara officerarna som fick tudelade roller. Soldaterna kom i många fall att agera både som utbildare och mentorer åt de afghanska soldaterna. Detta var en nödvändighet då det visade sig att kunskaps- och

”

Vi lärde oss dock mycket tidigt under insatsen att vi fick klara oss själva med det vi hade.

Travel light – freeze at night, kallade soldaterna konceptet.

”

”

Den relationen bygger ju på att man delar samma vedermödor. Och de är inte alltid trevliga.

”

utbildningsnivån hos afghanerna var betydligt lägre än väntat och våra mentorer räckte helt enkelt inte till. Genom att nyttja soldaternas kunskaper och färdigheter så fick jag dubbelt så många instruktörer och utbildare. De gjorde ett utmärkt jobb att utbilda afghanska soldater i fordons- och vapentjänst. Detta var dock inte helt oproblematiskt eftersom många av våra svenska bestämmelser, exempelvis inom vapentjänst, inte medger att en soldat leder skarpskjutningar. Kan tyckas märkligt då exempelvis en gruppchef har till uppgift att leda skarp strid. Det tog mig en evighet att få igenom ett formellt beslut som bemyndigade dem att leda målskytte på skjutbana, faktiskt så lång tid att jag tog ett beslut själv i frågan och orienterade högre chef om detta. Detta visade på ett tydligt sätt att delar av vår försvarsmakt, för att inte tala om våra folkvalda, hemma i Sverige inte förstod vilken miljö vi var satta att verka i och att de regelverk som var framtagna som stöd för utbildning av värnpliktiga inte var tillämpningsbara här. Min uppfattning var att politikerna hade uppfattat de här stödjande uppdragen i Afghanistan som så där lagom trevliga. Svensk personal som utbildar, tränar afghanerna och kanske kommer med några bra råd då och då. Detta är mycket märkligt eftersom i det beslut som utrikesminister Anna Lindh en gång tog var det mycket tydligt i vilken miljö vi var satta att verka.

Hur tror du att afghanerna uppfattade er som mentorer?

Tar man det ur afghanernas perspektiv så hamnar de i en position där man ska vara beredd att ta råd och instruktioner utav någon som kallas som mentor. Då krävs det att man har en viss typ av relation. Den relationen bygger ju på att man delar samma vedermödor. Och de är inte alltid trevliga. Det var en förutsättning som vi identifierade i den analys vi gjorde. Om vi planerar någonting tillsammans med afghanerna och sedan inte är med när de genomför det, för att det är för hög risk för oss, då åker vi tillbaka på ruta noll och de kommer inte att vilja ha oss där. Vi noterade också att ju svårare situationer vi hamnade i tillsammans med afghanerna desto mer stärktes deras förtroende för oss. Den svåra frågan var dock alltid hur stora risker ska vi ta för att fullfölja våra uppgifter.

Var detta något ni hade med er redan hemifrån?

Som jag nämnde tidigare så drog vi dessa slutsatser redan under plane-ringsskedet hemma i Sverige. Dessutom hade vi fått detta som en identifierad erfarenhet från våra företrädare. Kanske kan jag uppleva en avsaknad av styrningar från högre chef kopplat till den hot- och riskmiljö vi var satta att verka i. Jag vet att vi numera har utvecklat våra hot- och riskanalyser före insats, men jag har aldrig sett en formell riskanalys för OMLT. Det fanns

således ingen som styrde mig när vi skulle åka med afghanerna eller inte. Beslutet låg helt hos mig. Jag nyttjade dock alltid min personal när vi gjorde analysen. Vi hade en riskhanteringsmetod som vi tagit fram under förberedelserna som gav visst stöd. Jag uppfattade dessa beslut som mycket svåra och jag vet att mina underlydande chefer också uppfattade det så. De fick ju själva många gånger fatta beslut för sina egna enheter. Normalt delegerade jag detta mandat när vi splittrades upp i underavdelningar. Det går inte att vara på någon annan del av stridsfältet eller på stabsplats och bestämma när det är för riskfyllt att fullfölja ett påbörjat uppdrag. Ibland nyttjade dock mina underlydande chefer mig för att fatta beslut att de inte fick delta i ett visst specifikt uppdrag. Genom att göra så minskade risken att förstöra deras relation till sin afghanske motpart.

När ni kom dit – var ni efterfrågade av de afghanska förbanden?

Både ja och nej. Det är alltid krävande att träffa nya människor och skapa nya relationer. Nu var vi det andra svenska gänget som kom och de som hade varit där innan oss hade egentligen bara precis hunnit starta upp. Vi fick en bra överlämning utav dem och vi kunde ganska snabbt börja interagera med våra motparter. De andra hade inte hunnit göra så mycket, kanske bara någon större operation tillsammans med afghanerna. De hade varken förstört eller byggt upp för mycket så vi hade ett rätt fritt spelrum. Den afghanske chefen, min bataljonchef, var lite av en skurk men han var väldigt stolt över att ha en egen mentor. Att ha en egen mentor betyder att man är någon därnere och det var bara vissa få bataljoner som fick det här stödet.

Man kan ju också tänka sig det motsatta, att det var de förband som inte klarade jobbet som behövde mentoreras?

Nej, man måste ha klart för sig att förbandsuppbyggnaden i Afghanistan går väldigt långsamt. I många fall är det tre steg framåt och sedan fyra steg bakåt och så får man börja om igen. Den bataljonen som vi fick hade bedömts av NATO-organisationen att den var lämplig vilket även gällde de andra förbanden. Man hade alltså värderat och visste att den här bataljonen var möjlig att få en effekt på.

Och hur var den afghanske bataljonchefen som du skulle mentorera när du träffade honom första gången? Fann ni varandra?

Ja, nu hade jag ju varit där förut så jag hade drygt ett år i Afghanistan sedan tidigare. Jag var ganska väl insatt i kulturen och orienterad i rådande omständigheter.

Du kunde vara trovärdig i ett samtal?

Ja, det är jag ganska säker på. Jag hade ju rekryterats till detta uppdrag med utgångspunkt i mina tidigare erfarenheter. Erfarenhet, men också ålder i sig, är mycket viktigt i den afghanska kulturen. Vi hade en genomsnittsalder på 44 år i OMLT-förbandet och det fanns en anledning till det, unga befäl och soldater har betydligt svårare att få genomslag för sina synpunkter och idéer. Förvisso hade inte all min personal tidigare erfarenhet från Afghanistan, men det var tillsammans med den fackmässiga kunskapen en av de viktigare urvalsfaktorerna vid rekrytering.

”

Tyvärr är många amerikanska metoder byråkratiska och invecklade vilket kanske inte passar oss svenskar så bra och definitivt inte afghanerna.

”

En del av afghanernas problem var att inordna sig i de amerikanska koncepten. Afghanska förband utbildas nämligen inte enligt NATO-standard. Såväl taktikreglementen som planeringsmetoder och funktionskoncept var helt efter nationell amerikansk modell. En viktig del i våra förberedelser var att lära oss de amerikanska metoderna. Detta var en förutsättning för att vi sedan skulle kunna hjälpa den afghanska bataljonen. Tyvärr är många amerikanska metoder byråkratiska och invecklade vilket kanske inte passar oss svenskar så bra och definitivt inte afghanerna. Dock är det viktigt att påpeka det nödvändiga i att ha gemensamma instruktioner och strukturer att förhålla sig till. Alla dessa amerikanska procedurer och ifyllandet av mängder av blanketter var dock något av en akilleshäl för afghanerna. Om en blankett inte var ifylld på rätt sätt så fick man exempelvis ingen ammunition till bataljonen. För amerikanerna och även NATO var detta ett sätt att bland annat motverka korruption. Det är inte ovanligt att västerländskt stöd, även civilt, går direkt in på svarta marknaden. Detta beteende kunde nu stävjas genom att mängder av blanketter fylldes i och skrevs under av chefer på olika nivåer och kontrasignering av bland annat oss på OMLT. Spårbarheten var med andra ord mycket viktig och följde man inte fastlagda rutiner så blev man helt enkelt utan. Detta kunde få mycket svåra konsekvenser där förband som var insatta i strid inte fick livsmedel eller drivmedel på grund av felaktigt ifyllda papper. Även om den byråkratiska tanken från såväl USA som NATO i grunden var god så hade man nog underskattat den afghanska kulturen. Afghaner upprättar inte planer i västerländsk mening. Huvuddelen av afghanerna kommer från bondesamhällen där naturahushållning och byteshandel är instrumenten. Även den starkes rätt är en metod som både civila och offentliga afghaner tillämpar. Det vill säga man tar från dem som är svagare.

Tar maten slut under en operation så drar man sig inte för att ta meloner eller andra grödor från en närliggande åker. OMLT fick ofta hantera denna typ av situationer där vi bland annat gav den afghanska bataljonchefen

pengar att betala bönderna med. Att få den afghanska militären att förstå att deras beteende i grunden var plundring var mycket svårt. Makt var en naturlig del av ledarskapet såväl inom som utom den egna organisationen. Ofta fick vi i diskussionerna ta omvägar runt de egentliga problemen och finna andra motivatorer för att få de afghanska soldaterna och befäl att förändra sina beteenden. Argument som att en rätt behandlad bonde är mer välvillig att tala om var "dushman", fienden, finns var oftast mycket mer framgångsrika.

[...]

Vår huvuduppgift, att mentorera afghanerna, var inte en militär stridsuppgift. Huvudsyftet var att ge råd i såväl planerings- som genomförandefasen av de afghanska uppdragen. Det vill säga vi bestämde inte vad som skulle genomföras men vi gav dem råd hur de bäst skulle gå till väga. Vi hade också möjlighet att stödja deras uppdrag genom att koppla ihop dem med resurser från ISAF, detta kallades för "partnering". Partnering ledde ganska ofta till att vi kunde tillföra kvalificerade resurser som flygunderstöd eller minröjningsförmåga till de afghanska planerna. Grundtanken var dock att afghanerna fortsatt autonomt skulle leda sina operationer men förstärkningarna skulle minska riskerna för egna förluster. Tyvärr misslyckades ISAF ofta med att lösgöra stöd. Den främsta anledningen till detta var nationella begränsningar som ålagts förbanden vilka exempelvis hindrade enheter av en viss nationell identitet att vara i vissa områden. Ofta var detta i områden som hade en hög hotbild eller var så otillgängliga att sjukvårdskedjan inte kunde säkerställas. Olyckligtvis var det många gånger just i dessa områden som de afghanska förbanden löste sina uppdrag. Amerikanska förband var de som i störst utsträckning understödde afghanerna. Ofta får man i media en bild av att amerikanerna inte är så omtyckta i denna del av världen men inom de afghanska väpnade styrkorna var det det motsatta förhållandet. Afghanerna uppfattade amerikanerna både som tjänstvilliga och modiga. Jag kan själv understryka att utan deras hjälp hade mitt förband fått förluster.

Hur såg en dag ut för dig?

Mitt utgångsläge var i ett gammalt kinesiskt vägarbetarläger i Jowzjanprovinsen som numera utgjorde den afghanska bataljonsledningens stabplats. Den låg ganska nära en större stad, Sheberghan. Vi bodde i tält men hade också tillgång till ett stenhus där miljön var något bättre under den mycket heta sommaren. Grundkonceptet för all OMLT-personal var att

”

Tar maten slut under en operation så drar man sig inte för att ta meloner eller andra grödor från en närliggande åker.

”

”

Vi hade med oss eget vatten och livsmedel för att vi av sanitära skäl inte kunde använda någonting som fanns lokalt.

”

man uppehöll sig där ens afghanska motpart var. Vilket i praktiken medförde att mitt förband över tiden var spritt på ett antal olika platser. Den afghanska bataljonens område var dessvärre mycket stort vilket medförde att det var upp till tio mil mellan baserna, vilket givetvis försvårade både logistikförsörjningen och kommunikationen. Alla ställen vi var på hade väldigt dålig boendestandard. Generalläkaren sa vid en inspektion att ”om Försvarsmakten tänker stanna här länge så krävs ett mycket omfattande arbete”. Att miljöerna var så usla gjorde att vi fick ha med oss allt själva. Vi hade med oss eget vatten och livsmedel för att vi av sanitära skäl inte kunde använda någonting som fanns lokalt.

Hur höll ni kontakt med varandra? En vanligt återkommande synpunkt när jag intervjuar militärer som har varit ute är att man haft svårt med kommunikation och samband?

Vi hade ett väldigt komplext sambandssystem som omfattade allt från radiosändare till satellitkommunikation. Det funkade nästan jämt vilket inte nödvändigtvis innebar att man hade samband. De geografiska förhållandena och tillgången på satelliter utgjorde två gränssättande faktorer. Vi hade också en del problem med att kommunicera med andra. Bland annat hade vi brister i sambandet till högre chef. Vi hade tillgång till hårdvaran, det vill säga en NATO-anpassad radio, men vi saknade krypton. Alla dessa omständigheter gjorde att vi använde mobiltelefoner väldigt ofta, men med tanke på att näten var delvis kontrollerade av motståndarsidan så fick man undvika att tala hemligheter. Ofta använde man mobilen för att ringa upp någon för att sedan gå över till ett krypterat samband. Detta medförde också att man inte var tvungen att avdela personal att passa en massa radiosystem ute i bilarna. Vi använde även mycket textmeddelanden, alltså skickade krypterad text via satellit eller radio.

[...]

Generellt är vi soldater kritiska mot mycket av vår utrustning och det hänger säkerligen ihop med den farliga miljö vi förväntas uppträda i. Man har ingen lust att komma till skada på grund av brister i materielen. Just detta fenomen tycker jag att Johanne Hildebrandt fångar på ett bra sätt i sin bok *Krigare*. Vi hade massor av tillkortakommanden med vår materiel och våra stödsystem. Problem med ammunitionstillförsel, vattentillförsel och vapen som var helt slutskjutna för att nämna några. Detta föranledde att vi tvingades ha en problemlösande attityd. Det fanns helt enkelt inget annat sätt än att själv efter bästa förmåga finna lösningar. Vi löste många problem

själva direkt på plats, med min chefs goda minne. Jag kände honom väl sedan tidigare och upplevde att jag hade ett långtgående mandat att fatta nödvändiga beslut. Många beslut jag fattade låg sannolikt ovanför min egen beslutsnivå men den extrema situationen föranledde att jag tvingades fatta beslut. Många gånger handlade det om vår egen säkerhet. Varken då eller senare har någon kommenterat detta negativt, även om det i vissa fall faktiskt handlade om direkta avsteg från regelverket. Bland annat fattade jag beslut om kompletteringar och förändringar av vissa vapensystem, vilket normalt ligger utanför tilldelat mandat. Jag kan visa det här som exempel, den här bilden [visar bild] visar på resultatet av ett sådant beslut. Vi hade ett kontinuerligt behov av underhåll och reparationer av våra vapensystem. Sverige hade för OMLT valt att upphandla detta stöd av amerikanerna.

Om du tittar på det här vapnet så är det en vanlig svensk Ksp 58, men vi har så gamla versioner av dem så när jag åkte in till amerikanerna som skulle utföra underhållet av våra vapen så skrattade de och sa att de inte sett den typen av vapen sedan Koreakriget. Träkolvarna som var monterade hade de inte sett på fyrtio år. Amerikanerna har ju själva haft detta vapen i decennier men har valt att modifiera dem efter hand. Jag fattade då beslutet att genomföra några modifieringar samt att ersätta vissa skadade delar med nyare delar av förändrade material. Bland annat monterade amerikanerna på fästen för optiska riktmedel samt värmeskydd för pipan.

Sen hade vi det här vapnet [visar bild] som är den tunga kulsprutan, KSP 88. De här köpte Sverige in i slutet på 80-talet för att montera på våra stridsbåtar. De skulle dock visa sig vara mycket användbara även i Afghanistan. Tyvärr levererades de inte till oss som ett komplett vapensystem vad avser tillbehör och reservdelar. Vi saknade bland annat förbrukningsreservdelar och vårdutrustning. När amerikanerna genomförde service på våra vapen så dömdes 12 av våra 14 kulsprutor ut på grund av förslitningar varav sex belades med skjutförbud. I samband med dessa reparationer valde jag att modifiera vapnen, bland annat att montera en flamdämpare som reducerar mynningsflamman så att inte IRV-siktet störs.

Vi skrev över hundra erfarenhetsrapporter hem, vilket är en viktig rutin i en förändringsbeslutsprocess. Att skicka in erfarenhetsrapporter med identifierade erfarenheter hade jag som krav på alla befäl och soldater för att säkerställa spårbarhet till ett eventuellt fattat beslut. Varje enskild förändring föregicks av ett beslut som dokumenterades i stridsdagboken samt följdes av en rapport genom kontingentschefen hem till Sverige.

Ett annat materialslag som föranledde en hel del huvudbry var våra fordon. Fordonet, RG 32M "Galten" sedermera TGB 16, som vi hade tilldelats var helt nytt och sattes in direkt efter anskaffning i Afghanistan. Vi var först

”

Träkolvarna som var monterade hade de inte sett på fyrtio år.

”

ut att tilldelas den nya modellen som modifierats och bland annat försetts med ett torn. Inga tidigare erfarenheter fanns tillgängliga för dessa fordon och de hade ett antal barnsjukdomar som skulle ställa till det en hel del för oss. Under utbildningen före insatsen så hade dessa fordon inte varit tillgängliga och vi hade nyttjat en tidigare version som fick stå som grund för att upprätta nödvändiga *Standard Operating Procedures* (SOP) för hur lastning, stridsindelning och beväpningsalternativ skulle hanteras. Denna SOP skulle visa sig bli föremål för förändring då tilldelade fordon hade helt andra förutsättningar och egenskaper. Utöver ett antal tekniska och praktiska tillkortakommanden såsom att dörrarna inte gick att låsa, växellådorna var toppfyllda med olja och att vapnen inte passade i tornlavetten så fick vi flera tekniska order från HKV som fick mycket allvarliga konsekvenser för oss. En av dessa order omfattade en begränsning avseende medförandet av reservhjul och domkraft till fordonet. Mot bakgrund av att bilen var överlastad så fick helt enkelt inte reservhjulet och domkraften medföras på fordonet. Lösningen blev initialt att medföra dessa på en släpkärra bakom fordonet. Denna lösning skulle dock efter de första striderna visa sig vara mindre lyckad. Då vi endast hade ett fåtal släpkärror på förbandet och många gånger framryckte på mycket smala vägar så blev det ohållbara sträckor att rulla de 70kg tunga reservhjulen. Detta blev särskilt tydligt under beskjutning. Jag fattade då beslutet att alla fordon skulle ha sina reservhjul monterade. Jag rapporterade mitt beslut samt motivet till Sverige och fick sedermera en mer nyanserad order som inte styrde i detalj vad som skulle medföras i fordonet utan begränsade tjänstevikten. Tyvärr var sannolikt detta också en stor begränsning om man nu valde att kontrollväga all personal och last. Det är rimligt att anta att vi kontinuerligt rullade med en överlast men alternativet medförde en alltför stor risktagning för personalen. Vi fick också en hel del problem med brott på drivaxlar och fjädrar som troligen härrörde från just den ökade lasten. Betydligt allvarigare var de sprickbildningar som dök upp runt tornkransen i taket på fordonet. Vi rapporterade vår iakttagelse och responsen från Sverige blev att vi fick förbud att ha kulsprutorna monterade i tornet. När denna order kom hade vi precis kommit hem från ett antal omfattande strider. Väl medveten om de säkerhetsrisker det skulle innebära för min personal att fortsätta att operera med obeväpnade fordon fattade jag beslutet att ställa in all OMLT-verksamhet. Det blev ganska turbulent i kontingentsledningen efter min rapport. Jag blev uppringd av Armétaktisk stab (ATS) som tillfullo förstod dilemmat och bejakade den dispens jag begärt i rapporten med förbehållet att fordonen inför varje nyttjande skulle genomgå en särskild kontroll.

Man måste hela tiden väga risker mot nytta. Hela den här vapen- och fordonsproblematiken gjorde att soldaterna kvirrade lite grann. Jag upplevde dock att personalen hade ett stort förtroende för mitt sätt att hantera dessa problem. Mina tidigare erfarenheter från tjänstgöring vid ATS gjorde att jag hade goda kunskaper om beslutsprocesserna i HKV och hade dessutom en personlig relation till beslutsfattarna där. Att jag varit med i kravställningen på fordonet underlättade också en hel del. Sammanvägt så vill jag fortsatt ändå hävda att det var rätt beslut att sätta in dessa fordon trots alla barnsjukdomar och en eloge till generalen Grundevik som med sin stab på rekordtid lyckades få fram dem. Efter att ha genomfört mer än 30 eldstrider i och med dessa fordon är jag helt säker på att de utgör en av de bidragande anledningarna till att jag fick med mig all min personal hem.

”

Det blev ganska turbulent i kontingentsledningen efter min rapport.

”

Vad fanns det mer för uppgifter som var problematiska?

Vi hade gjort en plan för OMLT innan vi åkte ner och den höll i allt väsentligt. Men den mötte ett visst motstånd bland annat hos övriga i den svenska kontingenten. Invecklade lednings- och lydnadsförhållanden i kombination med att våra stående handlingsregler (SOP) i många avseenden skilde sig från övriga svenskar.

Vad var problemet med det?

Det börjar oftast någonstans nere på soldatnivån. ”Varför får hon och inte jag?” Den svenska kontingentschefen fick en ledarskapsutmaning när det var andra regler som gällde för oss än för soldaterna vid exempelvis PRT:t. Det var kanske inte heller så lätt att förklara varför inte OMLT fullt ut lydde under kontingentschefen som alla andra svenskar. Små detaljer blir lätt huvudsaker för soldaterna i ett insatsområde.

Jag upplevde att många av de problemområden som växte sig stora inom den svenska kontingenten, även inom ISAF som helhet, aldrig dök upp i mitt förband. Alla dessa ändlösa diskussioner om utrustningens bärande, alkoholpolicy och vilken typ av spelkonsol som skulle ingå i welfare existerade inte hos oss. En bidragande faktor var sannolikt den miljö som mina soldater var satta att verka i. Dessa ting var helt enkelt inte viktiga för min personal. Tiden mellan operationerna nyttjades till vård av materiel, kropp och själ varvid ”fritiden” helt enkelt inte existerade. Dessutom har en av mina käpphästar alltid varit att inte laga det som inte är trasigt varvid jag helt enkelt inte lyfte upp dessa olika så kallade problemteman. Det som var PRT:s verklighet korrelerade helt enkelt inte med vår. Detta tror jag bidrog till en att en spricka växte fram mellan våra enheter.

Det fanns andra ting som jag tror spädde på de här mer rudimentära

sakerna som kanske i en högre grad bidrog till att så split mellan oss och kontingenten. En av dessa saker som de facto var ett problem för oss var vår afghanska motparts syn på RC N (Regional Control North) och den svenska kontingenten. Afghanerna var ju tänkta att genomföra operationer tillsammans med RC N, så kallad *partnering*. Afghanerna var dessutom utpekade att leda både planeringen och genomförandet. Vår bataljon skulle främst genomföra operationer tillsammans med det svenska PRT:t. Afghanernas uppfattning kom snabbt att bli att PRT:t alltid backade ur dessa tänkta operationer, särskilt om det kunde bli farligt. Så enkelt var det naturligtvis inte, men afghanerna kunde inte förstå hur ett PRT som hade områdesansvar kunde ålägga sig själva restriktioner som medförde att förbandet exempelvis inte kunde uppträda i delar av sitt eget tilldelade område. Konsekvensen av detta var att min personal rullade ut tillsammans med afghanerna men PRT:s soldater blev kvar hemma. De här förhållandena stärkte definitivt inte relationerna mellan mina soldater och PRT:s personal.

Det måste väl ha slagit mot er också? Svenskar som svenskar?

Jag tror att det faktum att vi alltid var tillsammans med dem gjorde att de såg på oss med andra ögon. De visste att vi alltid åkte med dem ut och efterhand som vi genomförde operationer tillsammans så visste de att vi stod vid deras sida även när läget var som värst. Jag antar att det händer saker med människor när man delar upplevelsen av mer än trettio eldstrider tillsammans.

Det låter som att det handlar mycket om relationer? Både internt och externt mot NATO och ISAF?

Om du tittar igen på uppgiften så förstår du varför. ”Mentorera och stödja, planera och genomföra, utvärdera operationer genomförda av afghansk infanteribataljon” i kombination med att få till *partnering* med andra ISAF-enheter. Uppdraget är i grunden ett förtroendeuppdrag där goda relationer förutsätts.

Det är ett gigantiskt uppdrag...

I ett retoperspektiv så håller jag helt med dig, kanske för stort? Hade jag vetat det jag vet nu så kanske jag inte hade tagit mig an uppdraget, definitivt hade jag haft en mer ödmjuk attityd inför dess storhet. Samtidigt är det viktigt att påpeka att detta är bland det bästa jag gjort och det har definitivt utvecklat mig i min profession.

Jag uppfattar att du också hann göra många andra uppgifter än att följa den afghanske bataljonchefen?

Uppgiften var ju som sagt mångfacetterad och mentoreringen, som förvisso var huvudtjänsten för mer än hälften av personalen, vilade på en grund av att många andra uppgifter löstes parallellt. De stödjande enheterna i form av närskydd, sjukvård, logistik och samband hade lika stora, om inte större utmaningar i sina uppgifter. Många gånger gick olika tjänstegrenars uppgifter in i varandra och våra stödjande soldater tvingades exempelvis agera instruktör och mentorer åt de afghanska soldaterna. När det blev mer omfattande strider tvingades mentorerna många gånger att övergå till att leda de svenska stödförbanden. Det som var avgörande för huruvida den sistnämnda uppgiften skulle utlösas var främst baserat på om afghanerna hade framgång i sin strid eller ej. Går det mindre bra och motståndaren får initiativet och därmed utgör ett direkt hot mot våra enheter så var överenskommelsen med afghanerna att vi avbröt mentoreringen och bildade en svensk stridsenhet. Denna enhet kunde sedan understödja afghanernas strid och exempelvis kalla in understöd i form av flyg.

Det fanns naturligtvis massor med andra normala förbandsuppgifter som kontinuerligt måste lösas där alla var tvingade att bidra då vi som sagt var autonoma. Vi hanterade allt ifrån underhållstjänst till debriefingsamtal med stridsutmattad personal.

Hur länge sedan är det du kom hem från det här uppdraget?

2010. Så det är fyra år sedan.

Om du tänker tillbaka nu. Vad var det svåraste? Eller det mest prövande?

Det absolut svåraste är att vara ansvarig chef när man inte är på den plats där det händer saker. Där det inte gick att leverera det stöd som jag visste behövdes. Jag kan ta ett exempel. Jag fick ett anrop från en kompanichef, som var ute i strid, och hade varit det länge. Vi hade haft kontinuerlig kontakt. Men nu fick jag veta att de hade mycket ont om ammunition och slut på vatten. Då vände jag mig till ISAF och RC NORTH, som utgjorde min högre chef, men får av dem beskedet att de inte kan flyga för att det är för dåligt väder. Jag ringer också till det svenska PRT:t men de kan inte heller göra något. Jag valde då att kontakta amerikanerna som vi tidigare haft ett bra samarbete med. Den amerikanske översten, som var chef för den så kallade CABBEN (Combat Aviation Brigade), som jag talade med svarade direkt: ”You only have to say the word ‘emergency’ and we will fly there” och de flög direkt. Amerikansk personal bestående av två stycken amerikanska soldater med förmåga att leda markmålsbekämpning med flyg (JTAC)

”

Det absolut svåraste är att vara ansvarig chef när man inte är på den plats där det händer saker.

”

flögs in med helikoptrar. Ammunition och vatten levererades. Det amerikanska stridsparet anmälde sig för min kompanichef och förklarade att de fått i uppgift att understödja vår urdragning ur området. Amerikanerna avdelade också tre stridshelikoptrar som eskorterade oss hela vägen hem. De lade en helikopter på varje sida av dalgången och en helikopter framför, en så kallad *armed escort*. De lägena, innan man funnit en lösning på problemet, är de absolut svåraste situationerna som chef. När man är helt hjälplös och alla möjliga lösningar är avförda.

Du beskriver det som att det är svårast när du egentligen är på distans från problemet?

Det är det som gör mest ont. När man är chef och ansvarig och börjar höra på rösterna att det är riktigt illa ställt därute. De underlydande cheferna börjar söka ditt stöd då alla deras egna möjligheter är uttömda. När de vill att jag ska komma med ett förlösande beslut som räddar hela situationen. Och jag kan egentligen inte ge dem någonting. Nu löste det sig i just det här fallet. Men jag tycker att vi ibland lite naivt har gett oss in i situationer där vi inte själva har resurser. Och jag tycker att det finns en feghet inom alliansen där vissa nationer gömmer sig bakom nationella begränsningar som faktiskt innebär att de inte levererar vad de ska. Det finns fler sådana här fall. Just det här var inte så infekterat. Men vi hade en annan situation som egentligen inte var stridsrelaterad mer än att förbandet var i fientligt behärskad terräng. En bilolycka inträffade där ett av fordonen välte. Att välta med den här typen av fordon behöver i sig inte vara så farligt under förutsättning att all personal är fastspända inne i bilen, men efter som stridsberedskap rådde så var tornet bemannat. När bilen slog runt och hamnade på taket så klämdes han mellan tornkanten och marken. Soldaten som oturligt nog också var vår plutonsjukvårdare fick svåra krosskador på armen. Det här hände naturligtvis i ett område där många länder, inklusive Sverige, hade beslutat att de egna förbanden ej fick uppträda.

Är du på plats när det händer?

Jag är inte med på platsen utan befinner mig på en afghansk bas cirka fyra mil bort. Bilen välter och de rapporterar in till mig på basen. De anmäler att en person är allvarligt skadad och att det är sjukvårdaren vilket begränsar den egna förmågan till enklare första hjälpen på platsen. De begär omedelbar evakuering. Vägarna till deras position är riktigt dåliga vilket påverkar framryckningstiden men framförallt utsätter den evakuerade för stora påfrestningar. Jag begär luftburen MEDEVAC men får besked att den inte får flyga in i området med hänsyn till hotbilden men att de kan flyga till

den bas där jag själv befinner mig. Jag inser då att vi själva måste genomföra evakueringen. På platsen finns två fordon med besättningar varav en har vält. En person är allvarligt skadad och måste evakueras omgående. Hur får jag tillbaka allt det här? Jag kan inte lämna tre man vid ett fordon för att låta fem man åka iväg fyra mil bort för att leverera den skadade. Då blir tre man ensamma kvar mitt inne i fiendeland. Tidigare erfarenheter hade visat att om vi fick problem med våra fordon och stod still, tog det bara tio minuter innan skvallret från lokalbefolkningen nådde fienden. Med andra ord det tar tio minuter tills vi blir beskjutna, så illa var det. Den brist på förståelse och den oförmåga att fatta beslut att understödja oss som ISAF uppvisade gjorde att min personal, och jag själv, blev mycket upprörda och arga. När formella regelverk som någon upprättat inte längre håller måste man som militär chef vara beredd att överpröva tidigare fattade beslut och agera. Ett NATO-förband befinner sig i en mycket svår situation med skadad personal och en allvarlig fientlig hotbild. Läget var faktiskt så allvarligt att vi initialt inte visste om vår soldat skulle överleva eller inte. Det slutade som sagt med att jag körde dit själv. Jag samlade ihop de få mentorer jag hade inne på basen och tvingades ta några av de obebäpnade fordon som vi hade. Vi hade redan tidigare begärt, som vi alltid gjorde, att få en QRU (Quick Reaction Unit) som kan åka ut tillsammans med oss eftersom vi bara var fem personer inne på basen. Vi hade en stor operation i en annan riktning. Det var jag och fyra gubbar till. Då ringde vi upp den svenska basen och hörde om de kunde ställa upp med någon. Då sa chefen där nej på grund av att de inte fick åka in i det här området. Vi åkte ändå. När vi passerade den så kallade brytpunkten, den plats där vi normalt mötte upp andra stödjande enheter vid larm, så stod två stridsklara svenska fordon där. Gruppchefen anmälde sig via radio att han var redo att framrycka. Han hade själv brutit mot sin högre chefs order för att understödja oss.

Varför åkte de med dig? För att de visste vilka som var därute? Kände de dem?

Ja. De hade gjort som amerikanerna. ”If you only say the word ‘emergency’, will we go there.” Kanske tänkte de att nästa gång var det de själva som var skadade därute. Sannolikt så bidrog det faktum att vi kände varandra och att vi alla var svenskar till gruppchefens beslut att bryta mot givna direktiv. Jag tycker att det är modigt att stå upp för det man uppfattar är rätt och blir alltid stolt över svenska soldater och befäl som kan uppvisa dådkraft i svåra beslutssituationer.

”

Gruppchefen anmälde sig via radio att han var redo att framrycka. Han hade själv brutit mot sin högre chefs order för att understödja oss.

”

Du sa tidigare ”dit ANA åker, dit åker vi”. Men ANA är kända för att vara oförutsägbara, och ändra sig. Hur förhöll ni er till det?

Många har den bilden och den är säkerligen relativt sann. Jag uppfattar dock att den relation vi lyckats bygga upp med vår motpart gjorde att vi kunde påverka deras beslut. Vi kunde få dem att göra tillräckligt bra planer som de sen följde. Ibland fick vi göra skuggplaner då vi identifierat svagheter i afghanernas planer som de inte ville ändra på. Detta var en viktig metod för att skydda identifierade svagheter i den afghanska planen i syfte att minimera riskerna. Mina kontakter med den svenske officer som var mentor åt den afghanske brigadchefen en ledningsnivå ovanför oss var ett viktigt stöd för oss. Brigadmentorn kunde till exempel ringa upp mig och berätta vilka uppgifter min bataljon skulle få från brigaden och peka ut svagheter och risker som hade identifierats på den högre nivån. Dessa tips kunde jag sedan utnyttja i min relation med bataljonchefen och på så sätt avstyra de största riskerna. Den afghanske bataljonchefen lyssnade på oss. Han ville ha med oss för då visste han att med oss fick han fler stridande enheter och han fick med sig flyg och annat som var bra att ha. Det blev som ett symbiosförhållande mellan oss och dem. Generellt var det bra att göra operationer med dem. Det är klart att det alltid var lite skrämmande att veta att man ska rulla in i strid, man är inte oberörd.

Du har tidigare talat om att det fanns lägen där regler och verklighet inte stämde överens. Har du något sådant exempel?

Några har jag redan nämnt när jag talade om regler för soldater att bedriva utbildning i vapentjänst men det finns fler exempel. Ett som jag minns tydligt avhandlade förvaring av hemlig utrustning, krypton, hemliga handlingar etcetera. Redan hemma i Sverige hade jag påpekat det omöjliga i att upprätthålla samma förvaringsbestämmelser som hemma. Vi fick aldrig någon lösning på problemen innan vi roterade ner. Vid en säkerhetsinspektion av mitt förband fick vi flera anmärkningar där vi bröt mot gällande regelverk. En anmärkning var att jag inte hade vaktposter vid de fordon som hade hemlig materiel i sig. Jag förklarade det omöjliga i att med en besättning om fyra personer ha en stående vaktpost dygnet runt. Budet blev då att hemlig materiel skulle tas ur fordon och förvaras i ett säkerhetsskåp. Detta var naturligtvis inte heller praktiskt möjligt då den marschberedskap jag höll inte skulle medge detta. Och dessutom hade jag inget säkerhetsskåp. Jag hörde inget om detta på några veckor men så en dag ringde den afghanske bataljonchefen till mig och sa att en svensk konvoj stod utanför basen och ville komma in för att leverera utrustning. Det hör till saken att jag inte hade fått något underhåll eller utrustning levererade till mig på de

”

Man blir ganska upprörd när man ser hur prioriteringarna för vad som ska levereras tar sin utgångspunkt i något formellt förvaltningstänk.

”

fyra månader vi hade varit insatta, så jag blev lite överraskad. In på basen rullar nu en splitterskyddad lastbil eskorterad av en skyttepluton. Jag blev ännu mer överraskad då jag mottog leveransen som bestod av ett 200-kilos kassaskåp och en miljöcontainer, en sån där sorteringsanläggning med lådor för batterier, brännbart etcetera. Man blir ganska upprörd när man ser hur prioriteringarna för vad som ska levereras tar sin utgångspunkt i något formellt förvaltningstänk. Jag hade beställt skyddsutrustning, ammunition och byggmateriel för att kunna upprätthålla en skyddsnivå på vår grupperingsplats. Inget hade levererats, men så plötsligen ett kassaskåp och en miljöcontainer. Upprörande.

Det fanns andra typer av fall som rörde mer självpåtagna regelverk, men som var framtagna av individer utan förståelse för miljön de skulle verka i. Där man upprättade mycket detaljerade stående ordrar som ur ett isolerat funktionsperspektiv beskrev ett exakt handlingsmönster som skulle nyttjas då en given situation uppstår. Bortsett från problematiken att sådana detaljerade handlingsmönster sällan eller aldrig går att applicera på verkligheten så var inte funktionerna koordinerade, det vill säga olika intressen stod emot varandra. Ett sådant upplevt fall handlar om hanteringen av IED:er. Det fanns två stycken stående ordrar (SOP) som ur två olika perspektiv gav anvisningar för hur påträffade IED:er skulle hanteras. Den ena reglerade hur man skulle agera då man påträffade minor så att dessa kunde oskadliggöras på plats av specialutbildad personal. Den andra avhandlade ett regelverk för hur man skall säkerställa bevismaterial på en plats där en IED påträffats. Vi hamnade i en situation där ett av mina fordon utlöst en IED samt lokaliserat en till strax intill. Vi följde den normala rutinen att rapportera till det svenska PRT:t som var områdesansvariga. Till svar fick de att förbandet skulle stanna kvar, säkra terrängen och avvakta order i enlighet med den SOP som reglerade agerande vid sammanstöt med minor. Således skulle mitt förband säkra terrängen till dess en minröjningsstyrka skickas ut från PRT:t för att spränga IED:n på plats. Men ingen skulle ju någonsin komma ut till dem, då de befann sig i det område som den svenska kontingenten lagt restriktioner på. Min kompanichef anmälde att de måste fortsätta framåt mot bakgrund av pågående beskjutning och att han avsåg att agera enligt den andra SOP och oskadliggöra IED:n på platsen och medföra den hem. PRT:t förnyar sin order att säkra terrängen och invänta vidare order. Ordern får till konsekvens att mina soldater, som haft en IED som precis smällt och befinner sig i strid, ska stanna kvar. Åtta man i den här djävulska terrängen. Ordern var så klart fel, och den som gav orden hade dessutom inte orderrätt. Nu var den kompanichef som var chef på plats för luttrad för att gå på sånt. Det blev en så kallad "hörbarhet nolla" vilket indikerade att han ej kunnat uppfatta ordern.

”

Ordern får till konsekvens att mina soldater, som haft en IED som precis smällt och befinner sig i strid, ska stanna kvar.

”

”

Ännu värre blir det om man dessutom lever i föreställningen att man på förhand kan skriva en stående order som i detalj reglerar hur en chef på platsen skall agera i vissa typsituationer.

”

Att gå emot en order kräver någon form av civilkurage för att våga bryta mot den, tänker jag. Eller att ha någon inre moral som säger att man ska göra något annat?

Jag tror att en grundproblematik i denna fråga är att vissa chefer tror att man på förhand kan ge en order som skall täcka ett långt dynamiskt stridsförlopp och att de sedan tror att de skall utöva ledning genom att via sambandsmedel stridsleda från någon stabsplats långt bort från händelsernas centrum. Detta fungerar ej. Ett sådant förhållningssätt ger endast obsoleta order som chefer på fältet tvingas bryta mot. Ännu värre blir det om man dessutom lever i föreställningen att man på förhand kan skriva en stående order som i detalj reglerar hur en chef på platsen skall agera i vissa typsituationer. Sannolikheten att en verklig händelse skall sammanfalla med en sådan typsituation är mycket låg. Vi hade valt att gå en annan väg med ett mer delegerat förhållningssätt, där chefen på platsen hade ett långtgående mandat att fatta beslut i aktuell situation. Högre chef hade en mer stödjande roll när väl operationen påbörjats. Vad beträffar våra egna SOP så var de betydligt mer öppna till sin natur som inte begränsade chefernas ledning, jag skulle kalla dem generiska till sin natur.

Förklara ”generiskt”.

En ”generisk” SOP är skriven så att den ger chefen på platsen stöd utan att den gör våld på verkligheten genom inskränkningar på dennes beslutsrätt. Att den är generisk betyder för mig att den reglerar endast de aktiviteter, minsta gemensamma nämnaren, som med största sannolikhet alltid gäller för den uppkomna typsituationen.

Men hur skriver man det generiskt? Det du beskriver för mig är en situation som är öppen och den kan sticka iväg åt alla möjliga håll.

Jag påstår inte att det är lätt, men min egen erfarenhet säger mig att då är det bättre att inte skriva något alls. Det är inte ett alternativ att ha en massa detaljerade styrningar som inte kommer hjälpa dig att ta dig ur en svår situation eller än värre som försvårar omständigheterna på grund av irrelevans. Jag tror att vi i någon form av planiver producerar alldeles för många SOP:er. Varje funktion i en stab skall ha en egen och sidantalet bara ökar och ökar. Resultatet blir ett stort antal ej koordinerade styrande handlingar som dessutom ej är kända i organisationen.

Vad har fått dig att tänka så här om ditt uppdrag? Hur har du kommit fram till att en SOP måste vara, som du kallar det, generisk?

SOP är egentligen ett begrepp som vi fått oss till handa när vi uppträtt i

en multinationell miljö. Den närmaste termen i den svenska nomenklaturen är stående stabsorder (SSO). Gemensamt för dem båda är att de utgör ett stående regelverk för hur något skall utföras, något som alltid skall vara giltigt. Ett exempel kan utgöras av att ISAF HQ mot bakgrund av en viss hotbild i ett specifikt område bestämt att all ISAF-personal som uppträder i detta område alltid skall bära minst hjälm, skyddsväst, skyddsglasögon och handskar. Ger man en så direkt styrning utan utrymme för undantag eller bedömningar så finns risken att man suboptimerar sig och den ökade skyddsnivån blir kanske ett hinder som i själva verket ökar risken för personalen eller medför att uppgiften ej går att lösa. Frågan blir då hur säkerställer jag att mandatet att fatta ett avvikande beslut finns på rätt plats, hos rätt person vid rätt tidpunkt? Det är så man måste resonera kring en sådan här stående order. Huvuddelen av soldaterna och officerarna som tjänstgör inom ISAF kan nog förstå att COM ISAF vill värna om sina soldater när han ger ut en dylik styrning. Tyvärr förstår nog inte fullt lika många vilka konsekvenser denna typ av styrningar kan få om de blir för detaljerade och dessutom levereras utan beslutsmandat att häva dem. ISAF HQ hade uppmärksammat detta och infört en typ av kort, så kallade *Force Exemption Card* (FEC), som gav innehavaren rätt att bryta mot SOP. Dessa kort fanns i olika nivåer som gav olika mandat att bryta mot exempelvis vilken utrustning som skulle bäras eller regler för hur man skulle vara utrustad vid framryckning med fordon. Alla mina chefer hade sådana kort. Det enda krav jag hade på dem var att de alltid skulle anmäla till mig om de fattat beslut att nyttja dem. Detta säkerställde att chef på platsen kunde fatta beslut om avsteg från regelverket när detta blev obsolet.

Jag kommer ihåg att det var en stor diskussion i Sverige om att OMLT-personalen skulle följa ANA utanför de geografiska områden som svensk militär i Afghanistan sköter säkerheten i.

Detta var känt för oss innan vi roterade ner till Afghanistan. Det fanns bland annat med i NATO:s styrdokument. Det enda tillägget Sverige tillfört i denna kontext var att man preciserat hur många dagars framförhållning som krävdes från svensk sida för att möjliggöra att OMLT skulle kunna sättas in exempelvis i södra Afghanistan. Det hade blivit väldigt svårt att rent logistiskt verkställa en sådan order och jag tror aldrig det var något egentligt alternativ.

Vilka beslut upplevde du som chef var svårast att fatta?

Det absolut svåraste var när enheterna precis kommit tillbaka från ett svårt uppdrag och genomfört sin *After Action Review* (AAR) och det

framkommit med mer än önskvärd tydlighet hur tufft det varit och hur skönt det var att alla kommit med hem. När du då som chef vet att nästa uppdrag redan ligger klart och att du snart skall skicka dem tillbaka till det helvete de nyss beskrivit. Då far många tankar om vad som är rätt och fel igenom ens huvud. Vi ställde inte in någon operation. Däremot fick vi anpassa oss efter hur personalen mådde, det var många som hade stridsreaktioner. Här var mina samtal med min ställföreträdare och mina kompanichefer mycket viktiga. Tillsammans fick vi hjälpas åt mellan enheterna för att på så vis avlösa personal som uppvisade reaktioner och som inte var mogna att åka ut direkt. Jag hade aldrig någon soldat eller befäl som vägrade åka, men ibland såg jag i deras ögon att de önskade att jag ställde in operationerna. I dessa lägen var också mitt ledarskap viktigt. Vid flera tillfällen valde jag att själv åka med ut, trots att den afghanske bataljonchefen inte skulle åka med. Det är viktigt att dela sina underlydandes vedermödor, det skapar förtroende. Mitt agerande fick faktiskt den afghanske chefen att själv åka med ut ett par extra gånger trots att han inte tänkt det från början.

Genomförde ni alltid AAR?

Varje gång vi kom hem från ett uppdrag så genomfördes en utvärdering med all personal som deltagit. Detta gällde även förband som varit underställda eller på annat sätt arbetat tillsammans med oss i genomförandet. Min ställföreträdare hade tagit fram en tydlig och enkel mall omfattandes ett antal frågor som skulle diskuteras. Den avhandlade både mjuka och hårda värden vilket var absolut nödvändigt då soldaterna många gånger vara spända som fiolsträngar. Ofta fanns det uppdämd irritation och frustration hos individerna kopplat till kamraters och chefers agerande under operationen. Dessa samtal var en mycket viktig del i att hantera alla de stridsreaktioner som uppstod.

Var afghanerna med i det här?

På plutonsnivån gjorde vi försök med metoden, men det var alltid en risk när afghanska officerare blandades med sina soldater. De gillade inte att tappa ansiktet och negativ feedback från en soldat var det inte tu tal om. De utvärderingar som vi gjorde tillsammans med afghanerna blev mer tillrättalagda och soldaterna hölls utanför. Jag upplever dock att jag kunde ge negativ feedback till min bataljonchef. Vi var inte alltid överens men jag kunde ändå skönja att han efterhand ändrade på vissa saker som jag kritiserat. Generellt gick det bättre och bättre i takt med att vår relation utvecklades.

”

Ofta fanns det uppdämd irritation och frustration hos individerna kopplat till kamraters och chefers agerande under operationen.

”

Hur skapar man en bra relation till den man ska mentorera?

Precis som i vanliga relationer handlar mycket om vilken individ man är och hur man förhåller sig till sin motpart. Förtroende är ett nyckelord för att få det att fungera. Jag hade lite svårt med en del av min motparts egenskaper, här fick man dock ha ett stort mått av tolerans. Kulturskillnader och livsöden är delar i hur människor formas. Man ändrar exempelvis inte en individs etik och moral i en handvändning. Tyvärr var min bataljonchef något av en skurk.

Hur menar du då?

Han tillskansade sig gärna en och annan naturaförmån och såg mest till sig själv. Bytte bland annat diesel mot mat. Han visste att jag inte accepterade det och bättrade sig något efterhand, eller dolde det kanske bättre för mig. Ganska snart efter att jag hade blivit avlöst åkte han faktiskt in i fängelse och ersattes. Huruvida det skedde på rättmätiga grunder vet jag inte. Jag vet dock att han inte var ensam om det här beteendet. Hela samhället var mer eller mindre korrupt, där de som hade möjlighet att ge sig själv förmåner gjorde det. Man får dock vara lite försiktig med att vara fördömande. Sannolikt är dessa beteenden sprungna ur den miljö av krig och elände som härjat landet de sista 30 åren. Detta till trots så var vi ju skyldiga att rapportera saker som vi uppmärksammade. Vi skrev rapporter som skickades till NATO. Rapporterna omfattade bland annat en del som beskrev de afghanska chefernas beteenden. Tyvärr läckte denna information ofta ut till afghanerna som därmed skapade problem och till och med risker för oss. Vi valde dock att skriva sanningen men försökte sätta den i en kontext och på så sätt minska diskrepansen mellan vårt västerländska synsätt och deras.

Kan du ge ett exempel?

Min svenske logistikmentor kunde komma och säga att det hade gått åt väldigt mycket drivmedel trots att ANA inte hade gjort någonting. De kom med en blankett till oss, som de ville ha hjälp med att fylla i för de skulle köra den genom det amerikanska administrationssystemet. På så sätt skulle de få ut mer drivmedel. Men den ordinarie logistikofficeren på det afghanska förbandet säger att de inte har kört så där mycket. De har gjort något annat med det drivmedel de redan fått. Den afghanske logistikofficeren vänder sig till oss för att hans bataljonchef har sagt åt honom att han ska fixa mer drivmedel. Det visade sig vid något av de här tillfällena att de hade bytt drivmedlet mot mat, för afghanska armén hade ingen mat. Det var ganska vanligt att de inte hade mat och jag fick ofta betala för mat åt dem, annars skulle de plundra böndernas åkrar. De hade inga pengar. Då menar jag

att det är en omständighet som visar att det inte endast skett för hans egen personliga vinning. Vi skrev något sådant i en rapport och vi försökte hålla det ganska runt. När den afghanske bataljonchefen sedan kom till mig och frågade om det här fick jag konfirmerat att det läckte någonstans på vägen. Han sa att vi hade skrivit ofördelaktiga saker om hans förband och jag svarade att vi hade det. Jag sa att jag kunde visa allt jag skrivit och så la jag fram det. Han kunde lite engelska men inte tillräckligt mycket för att förstå nyanserna. Vi pratade om det och jag sa att han ju kunde det amerikanska systemet lika väl som jag. Dealen är att du får drivmedel om du har kört den där bilen. Då vet man att det har gått åt si och så mycket drivmedel och då får du ersättning för det. Om du ska få ammunition så ska du antingen öva i ett förutbestämt syfte eller så ska du göra någon form av operation. Det gäller för allt. Det är inte konstigare än att du inte får lön för fler än de soldater du har. Att få dem att förstå det här systemet var en av våra uppgifter. Det är lätt att döma afghanerna med våra svenska ögon. Det är alltid lätt att vara dömande om man har pengar på fickan, men afghanerna är fattiga människor. Det gällde även bataljonchefen. Det gällde att sko sig innan amerikanerna åker hem.

En annan händelse som understryker att sådana här beteenden var etablerade i fler samhällsstrukturer inträffade under en operation vi gjorde tillsammans med afghanerna. Vi hade efter en längre strid lyckats ringa in en by från vilken insurgenterna opererade. Det var vanligt att talibanerna etablerade sig i byar och med våld tvingade byborna att gömma dem. Efter en avgörande strid där de bland annat besköt oss med granatkastare så lyckades vi med stridshelikoptrar tvinga dem att ge upp. Det slutade med att vi tillsammans med ANA tog över fyrtio fångar. Dessa överlämnades till den afghanska polisen som också var med vid operationen. Polisen tillsammans med säkerhetstjänsten tömde sedan hela byn på invånare. Att polisen skötte alla genomsök och arresteringar inne i byn var också normalt förfarande. ANA skötte endast den militära delen av operationen.

Trots detta så bestämde den afghanske bataljonchefen att vi skulle gå in i byn och söka efter vapen och andra bevis. Det är inte så vanligt att man som västerlänning får vara inne i de här byarna som nästan är uppbyggda som militära fort, omgärdade av höga murar. Vi kommer in i byn och den afghanske bataljonchefen går ner i en jordkula med olika våningsplan. Han tar fram en yxa och hugger hål i lerväggen. Där innanför finns ett rum och i rummet ligger tre norska militära sovsäckar, en svensk signalpistol, ammunition och lite annan materiel. Bataljonchefen var mycket nöjd med att ha säkrat dessa bevis. Samtidigt som vi gjorde sökandet så har jag noterat att flera civila män och också en kvinna i relativt västerländska kläder har dykt upp

”

Trots detta så bestämde den afghanske bataljonchefen att vi skulle gå in i byn och söka efter vapen och andra bevis.

”

inne i byn. Jag frågar min bataljonchef vilka dessa individer var och han förklarar att det var säkerhetspolisen och representanter från guvernören i området. Dessa individer gick sedan runt i alla husen tillsammans med en polis som förde en bok. De tog all mat. De tog allting av värde, lastade det på sina bilar och tog med det därifrån. När jag konfronterade min bataljonchef med min iakttagelse så sa han bara att så gjorde man alltid. Det var viktigt att lära byborna en läxa så att de gjorde motstånd nästa gång talibaverna försökte gömma sig i byn.

Det är ju en väldigt osvensk logik men det låter som att det finns en logik för dem?

Någonstans går ju gränsen för vad man kan acceptera i en given situation men samtidigt är det inte ett enstaka tillfälle vi har att hantera utan ett helt samhälle där denna typ av händelser är en del av normalbilden. Det låg i vår uppgift att agera i varje situation där de folkrättsliga reglerna inte följdes, vilket vi alltid gjorde, även där det fanns uppenbara risker för oss själva. Vi lyckades också avstyra de tillfällena då vår afghanska bataljon närmade sig dessa gränser. Dessvärre är jag övertygad om att de inte förstod principerna som vi försökte lära dem även om de lydde oss i stunden. Vi hade ett sådant fall, en tragisk händelse i sig. Vi har varit ute på en längre operation tillsammans med afghanerna. På vägen hem rullar ett av ANA:s fordon på en IED. Fordonet, som är en pickup av typen Ford Ranger, är helt fullastad med soldater när bomben smäller under den. Fem individer dödas omedelbart och övriga skadas svårt. Kroppsdelar från söndersprängda människor ligger utspridda i terrängen och förvirrade afghanska soldater försöker samla ihop spillrorna från sina kamrater. När vi rullar in på platsen så råder kaos. Stämningen är mycket uppjagad hos de 100 afghanska soldater som samlats runt skadeplatsen. Man har också tagit två fångar som nu utpekas som de skyldiga och ett hästskt samtal pågår mellan befälen i det afghanska kompaniet och genom min tolk får jag klart för mig att man diskuterar huruvida fångarna skall avrättas på plats eller inte. Vi lyckas i en mycket hotfull situation övertyga den afghanske kompanichefen att fångarna måste förhöras så att vi får underrättelse om vilka deras chefer är och vem som tillverkat IED:n. Situationen förvärras ytterligare då de MEDEVAC-helikoptrar vi kallat in anländer till platsen och ISAF-läkaren vill prioritera en av fångarna som är skadad, framför att flyga ut de döda ANA-soldaterna. Vår räddning blir denna gång att en lastbil dyker upp på vilken alla döda kroppar ryms.

”

Vår räddning blir denna gång att en lastbil dyker upp på vilken alla döda kroppar ryms.

”

Vad hände sedan?

Vi rapporterade incidenten. Jag hade ett samtal med bataljonchefen

där jag var mycket tydlig med att jag inte uppskattade att bli hotad. Jag förklarade för honom att ett förbehåll för vårt fortsatta stöd till hans bataljon byggde på att de följde de spelregler vi satt upp. Vi gjorde även ett utbildningspaket om folkrätt till afghanerna. Vi körde det på den bataljonsavdelningen och jag tror att de förstod vad vi sa men de höll inte med.

Det är ett stort moraliskt ansvar som kokar ner på en militär chef som råkar köra in i en situation.

”

Jag fick en rapport av min kompanichef om att de hade hittat en man i en liten träbur.

”

Ja, det är det definitivt. Flera av mina chefer fick också avstyra ett antal händelser som var av liknande karaktär. Ganska tidigt under insatsen så hade vi en incident där en av mina kompanichefer fick avstyra en pågående bestraffning. Det var på en av kompaniplatserna, nere i Sar-e Pol. Jag fick en rapport av min kompanichef om att de hade hittat en man i en liten träbur. Det visade sig att en person från det afghanska förbandet hade försökt rymma. Det var tolkens översättning, men det kan vara allt från bondpermis till att han faktiskt försökte desertera. Som straff hade de satt honom i en bur och placerat den vid vakten till campen. Han satt där som ett *statement*, att ”så här går det”. Den afghanska kompanichefen på plats vägrade ta ut mannen när vi påtalade att man inte kan göra så här. Han sa att det är så det går till och de var tvungna att upprätthålla disciplinen. Vid den här tidpunkten var vi rätt nya därnere också och både jag och min kompanichef var rådvilla hur vi skulle hantera frågan. Till slut bestämde vi oss för att jag skulle ta upp ärendet med bataljonchefen. På så sätt kunde vi rädda den afghanske kompanichefen från att tappa ansiktet gentemot truppen och avbryta bestraffningen. Jag gick till den afghanske bataljonchefen och frågade honom om gällande praxis kring bestraffningar och vilka straff de hade rätt att utmäta. Det fanns inget system som bataljonchefen kände till. Det var upp till respektive chef att i paritet med överträdelsen utdöma ett lämpligt straff. Det kunde vara allt från kroppsaga till den här typen som var en blandning av psykisk och fysisk bestraffning. Då sa jag att vi inte kunde acceptera den typen av bestraffningar hos den förbandsenhet som vi mentorerar. Samtidigt så sa jag att vi hade en förståelse för den kultur som ni kommer från. Jag förklarade att det inte var vår sak att säga om det var rätt eller fel men att vi ur vår synvinkel inte kunde acceptera det. Jag sa åt honom att fundera över hur vi kunde göra och om vi kunde hitta någon samsyn. Han kom till mig redan efter någon timme och sa att han hade avbrutit det. Det budskapet hade han förstått. Man kan anklaga afghanerna för mycket men korkade är de inte. De förstår resonemangen och de förstår att det är en stor skillnad på att förstå vad en annan person säger, och hålla med den andra personen. Efterhand som vår insats fortlöpte så insåg vi mer och mer att våld var en naturlig del

i samhället. Vuxna som slog barn ute på stan utan en minsta reaktion från omgivningen. Militära befäl tillrättavisade soldater med örffilar och slag. En viktig lärdom som vi fick med oss hem var dock att man måste sätta alla dessa händelser i en kontext för att kunna stävja dem. För att kunna göra det krävs mycket goda kunskaper om hur samhället och kulturen i insatsområdet fungerar men också tid. Det behövs långsiktiga planer snarare än västerländska ”quick fix”.

Det måste ha varit en svår utmaning att förstå hur afghanerna tänker och handlar?

Det var det definitivt. Många gånger bedrev de någon sorts spel mellan varandra som var svårt att tyda. Man skulle kunna förklara det som någon sorts dubbelspel. Vid flera tillfällen när vi satt vid förhandlingsbordet för att diskutera operationer som borde genomföras så var min afghanska bataljonchef mycket tydlig med att han inte skulle delta i operationen med sin bataljon, men sen gjorde han det i alla fall. Nästa gång gjorde han precis tvärtom. Någon gång sa han bara till polischefen som föreslagit operationen: ”Bra, då rullar vi i morgon bitti klockan sju. Jag sätter två kompanier till förfogande.” Så får det bli, tyckte han. Då började polischefen bli orolig och säga att de inte skulle hinna och att det inte gick. ”Jo, nu gör vi det. Kom igen”, sa han. Sen sa han till mig efteråt att han inte hade en tanke på det och att det aldrig hade gått. ”Vilken enhet skulle jag ha skickat, de är ju i fält allihop”, sa han. Det var ett ständigt pågående spel som genomsyrade alla möten. Faran blir när de börjar spela så även med motståndarsidan. Det var vår största farhåga.

De här killarna var sådana som de förhandlade med. Ena dagen var det de som sköt på oss och nästa dag samarbetade vi med dem. Det var mycket påfrestande. Det är först när man lägger samman alla dessa olika komponenter som man förstår hur komplex uppgiften egentligen är. Hur utbildar och förbereder vi oss själva för det här? Alla människor som har varit i de här miljöerna, oavsett om det är Afrika, Afghanistan eller i Bosnien, vet hur liten man är i sin uppgift och hur oändligt långt bort målen är. Du har helt enkelt inga förutsättningar att påvisa några mätbara resultat i det stora målet. Din medverkan och dina risktagningar kommer bara bli en droppe i havet. Här tror jag vi har en del arbete att göra inom vår profession, inte minst kopplat till våra uppdragsgivare. Det vill säga tvinga politikerna till att faktiskt ha strategier som sätter in den militära insatsen i en kontext. Strategin ger mening åt våra uppgifter vilket är viktigt för alla soldater. Det får aldrig bli så att vi offrar soldaters liv utan att veta varför.

”

Det får aldrig bli så att vi offrar soldaters liv utan att veta varför.

”

”

Det hänger ihop med vad som är rätt och fel. Regelboken kommer aldrig att ge dig svaren till denna typ av problem.

”

Upplevde ni att era uppgifter var meningsfulla?

Mina soldater kände nog i stor utsträckning att de löste meningsfulla uppgifter även om jag vet att många av dem ifrågasatte bristen på uppskattning hemifrån. Många av dem har genomfört handlingar som är tuffa att handskas med rent mentalt. Minnen som sannolikt alltid kommer att leva kvar. Här har vi ett ansvar att ge deras handlingar en mening. 12 av mina soldater och befäl fick förvisso medaljer för sina insatser vilket i sig var ett viktigt erkännande. Men jag anser att vi måste göra mer. Hur skall vi annars få soldater att utsätta sig för alla de paradoxer som moderna stridsfält rymmer?

Det säger något om hur komplex miljön är?

Det hänger ihop med vad som är rätt och fel. Regelboken kommer aldrig att ge dig svaren till denna typ av problem. Du är utlämnad till din inre kompass om vad som är rätt och fel. Där du måste kunna se dig själv i spegeln påföljande morgon och kunna säga till dig själv att det du gjort är rätt.

Militär förmåga blir ett alternativ först när andra åtgärder misslyckats. Och då handlar det väl ofta om uppdrag som är i någon bemärkelse komplexa från början?

Ja, det ligger väl lite grann i sakens natur. Försvarsmakten skickas oftast till de länder där det är riktigt illa ställt och nästan alltid är vi det enda verktyget som Sverige har på plats. Miljön är helt enkelt för farlig för andra. Tyvärr påverkar detta uppgifterna som regering ger till sin Försvarsmakt. Jag brukar säga att de nyttjar Försvarsmakten som en Gerbertång, det vill säga som ett multiverktyg. Vi får helt enkelt utgöra ett universalverktyg för alla verktygen i den säkerhetspolitiska lådan. Detta är enligt mitt synsätt en mindre lyckad kombination. Man kan inte ha någon som ena dagen delar ut matpaket och nästa dag förväntas kliva upp fyra steg på våldstrappan och göra ett eldöverfall och skjuta ihjäl människor. För att sedan den tredje dagen gå tillbaka och ånyo dela ut matpaket. Världen fungerar inte så. För att bli trovärdig måste man bygga långsiktigt.

Vågar du säga något om vad som kommer att hända i Afghanistan nu 2014? Vad du tror du?

Det finns enkla tecken som man kan se med blotta ögat. När man ser små flickor med bara ett enkelt huckle på huvudet och en Musse Pigg-väska på ryggen på väg till skolan så betyder det någonting. Så såg det inte ut när jag var i Afghanistan första gången 2006. När man ser kvinnor och barn gå mixat med män i Kabul då betyder det också någonting.

Om du möter en man i en bur

om svenska soldaters möten med ostrukturerade problem i Afghanistan

av Lotta Victor Tillberg

Afghanistaninsatsen 2002–2014

Mellan åren 2002 och 2014 har omkring 9000 svenska män och kvinnor tjänstgjort militärt i Afghanistan till en kostnad av cirka tio miljarder kronor.¹ Afghanistaninsatsen har genomgått olika faser med varierande uppgifter och utmaningar. Svensk militär personal har använts för att lösa olika typer av uppdrag, en del med fokus på samverkan och samordning medan andra har bestått i upprorsbekämpning och i vissa fall strid.² Den tidsperiod som Afghanistaninsatsen omfattar är en förändringens tid för svenskt försvar. År 2004 formulerar dåvarande ÖB att: "Försvarmakten bör som [...] *främsta* närtidsfokus ha att anpassa och öka sin förmåga att bidra till internationell krishantering." Vidare: "Vår strävan måste vara att skapa sådan operativ förmåga att det som är ändamålsenligt internationellt också kan stödja det nationella försvaret."³ Budskapet är tydligt – nationen Sveriges säkerhet ska byggas genom svenska soldaters medverkan i internationella kris- och konfliktmiljöer. Deltagande i internationella insatser prioriteras framför det territoriella försvaret som samtidigt genomgår både numerära och materiella neddragningar. 2009 görs värnplikten vilande (det vill säga i praktiken avskaffas) och ett yrkesförsvar baserat på frivillighet införs 2010. Utvecklingen följer en europisk reformationstrend, där flertalet västländer övergår till mindre men mer professionella och bättre utrustade militära styrkor.⁴ Men samtidigt sker i omvärlden en delvis oväntad händelseutveckling, ett snabbt eskalerande krig i Georgien bryter ut 2008, konflikten i Syrien startar med missnöjesyttringar i januari 2011, Islamiska statens (IS) utbredning och inte minst Rysslands aktiviteter på Krimhalvön förändrar inställningen till behovet av ett svenskt territoriellt försvar. Pendeln svänger igen. År 2014 förklarar Förvarsberedningen att:

Försvarmakten ska vara utformad och dimensionerad för att kunna försvara Sverige och främja svenska intressen. Försvarmakten ska därför enskilt och tillsammans med andra kunna försvara Sverige mot ett angrepp på Sverige från statliga och ickestatliga aktörer.⁵

Afghanistaninsatsen 2002–2014 har således genomförts under en tidsperiod då Sveriges försvarmakt genomgått en transformation – från ett insatsförsvar med fokus på att lösa uppgifter i annat land, tillbaka till ett

försvar av landets gränser som första prioritet. Detta är, kortfattat och skissartat, den övergripande kontext i vilken svenska soldater och officerare åkt till Afghanistan. Om vi nu flyttar blicken från det strategiska och politiska perspektivet – vad mötte den militära personal som åkte till Afghanistan för Sveriges räkning? Vilka utmaningar har soldater och officerare ställts inför?

Samverkan, skydd och en man i en bur

Här följer tre exempel på olika situationer svensk militär personal mött i Afghanistan. De är valda för att tillsammans teckna konturerna av vad som krävts av den som genomfört militär tjänstgöring i Afghanistan.

1.

Det sitter en man i en bur. Denna syn möter dig vid vakten till campen. En man i en liten träbur. 40 grader varmt. Du är där för att du i ditt militära uppdrag ska samverka med den afghanska nationella armén. Det kallas ”partnering” och din uppgift är att ”stödja, planera och genomföra, utvärdera operationer genomförda av afghansk infanteribataljon.” Platsen: någonstans i norra Afghanistan. Det är den afghanska armén, som du ska samverka med, och hjälpa till att bygga upp, som har satt mannen i den lilla träburen. Varför sitter han där? Kanske är han en soldat som försökt desertera. Tolken översätter. Du förstår att den afghanska kompanichefen har beordrat att mannen ska sättas i träburen, och att den ska ställas vid vakten till campen. Mannen i buren ska fungera som ett avskräckande exempel. Han är ett *statement* – ”så här går det”. Det du ser är emot de regler och föreskrifter som du lyder under och tror på. Dina västerländska värderingar om hur man behandlar andra människor står i skarp kontrast till hur man löser problem på den plats du nu befinner dig på, i norra Afghanistan. Du står inför en situation som kräver ditt ingripande.

2.

Du är grupperad vid en trevägskorsning. På platsen finns plutonens tre skyttegrupper, en sjukvårdsgrupp och en minsökarhund med förare. En utspridd UAV-grupp⁶ bevakar från ovan den enda vägen ut ur området. Ingen ska kunna aptera förberedda vägbomber eller gräva ned en sådan så länge ni finns där. Just här hamnade en svensk pluton i strid för ett år sedan. Nu står du i samma gränd. Eftersom det finns misstankar om att bybor upplåter sina hus till kriminella motståndare är ert ärende att visa närvaro i byn. Ni har nyss samlat in biometrisk data – saliv – från en man som misstänks hjälpa er motståndare. Allt har gått bra. Nu väntar ni. Du har en kåsa

med varmt kaffe i din hand. Barn i blandade åldrar samlas på andra sidan muren. De verkar ha någon form av avsats på sin sida av muren. De kan inte bara se dig, de kan också kliva upp på muren. De rör sig nära. Ni är flera som samtidigt upptäcker att en pojke i tioårsåldern bär på något som ser ut som ett batteripack med kablar. Du ömsom stirrar på pojken med batteripacken ömsom på din närmaste kollega. ”Ser du vad jag ser?” Den avslappnade stämningen upphör. De lekande barnen blir ett hot. Eller – är de fortfarande bara lekande barn? I ett ögonblick överväger du.

3.

SKYDD! Det är din egen röst du hör. Ljudet från en granat får dig att skrika. Nedslagen fortsätter i stora mängder och hög fart. Du förflyttar dig kort i sidled. Den uttorkade jorden slår upp och bildar små dammoln runt omkring dig. Förflyttning. Ny eldställning. Samma sak igen, nedslag, nu på din vänstra sida. Grenar regnar ner i små och stora stycken. Någonstans här uppfattar du hur ljudet av all eldgivning smälter ihop. Ljudmattan blir normalbild och nu reagerar du endast på förändringar i de upprepade ljudvågorna.

Bakom dig har du en livrädd tolk, hans rädsla resulterar i att han följer dina instruktioner till punkt och pricka. Bra. Förflyttning igen. Blixtlås vänster. Afghanska soldater ligger huller om buller i skyddsställning framför ert bandfordon. De är i fara. Här existerar endast det internationella språket; ett tydligt och bestämt kroppsspråk. Soldaten närmast ligger med ansiktet mot marken. Du förmedlar handgripligen ditt budskap. Det besvärliga är inte språkförbistringen utan rädslan som avslöjas i hans ögon. Den syns i den spända munnen och huvudhållningen, när dina armar tvingar honom att titta upp. Det känns som att du måste skaka liv i någon som sover väldigt djupt. Samtliga celler i din kropp jobbar för att inge trygghet, du måste förmedla att vi behärskar situationer som denna. Inte visa osäkerhet trots att allt i situationen är osäkert. Förmedla trygghet. Det är den enda vägen ut.⁷

Exemplen som nyss beskrivits är autentiska upplevelser beskrivna av svenska soldater som tjänstgjort i Afghanistan. De beskriver händelser som kräver ett ingripande, som förutsätter att den som hamnar i dem kan tolka tecken, ta in vad som händer och agera på ett rimligt och relevant sätt. Hur lär man sig det? Hur gör man när det finns en regelbok men två, eller flera olika verkligheter? Det vill säga att när de situationer som måste hanteras och bemästras inte fullt ut stämmer överens med det uppdrag man har, de instruktioner som getts, eller gällande regelverk?

”
*En del ger nu uttryck
för att vi kan glömma
Afghanistan och gå vidare.*

”

Syftet med detta kapitel är att uppmärksamma, i ett kunskapsteoretiskt perspektiv, på vilket sätt erfarenheter och reflektion har betydelse för utvecklingen av militär professionalism. Texterna i den här boken och de tre inledande exemplen fokuserar på det som är kärnan i professionalism – om-dömet och hur det utvecklas och används. Den fråga man med rätta kan ställa sig är – vad lärde vi av att vara och verka i Afghanistan? En del ger nu uttryck för att vi kan glömma Afghanistan och gå vidare. Framtiden bär andra utmaningar. Den här boken är ett försök att stanna upp och reflektera. Vad tar Försvarsmakten med sig från det som varit till det som ska bli i framtiden? Hur ser en konstruktiv och för ändamålet meningsfull erfarenhetsuppbbyggnad ut? Erfarenheter har gjorts i Afghanistan – men vilka är de? Och en ännu mer relevant fråga är: vad ska de få betyda i framtiden? Den amerikanska filosofen John Dewey, som bland annat skapat begreppet ”learning-by-doing”, formulerar sig om erfarenheter som en slags bakgrundskunskap som följer med in i framtida besluts- och handlingssituationer.

Vi har alltid med oss en bakgrundskunskap när vi går framåt, för att lösa ett problem som uppstått. På så sätt står de erfarenheter vi har gjort i det förflutna, i samband med hur vi handlar inför de problem vi har i vår samtid och hur vi löser dem inför framtiden.⁸

Vilken ”bakgrundskunskap” innebär de militära erfarenheter Försvarsmaktens personal tar med sig hem från Afghanistaninsatsen? Hur ser de erfarenheter ut som hjälper militär personal att fullfölja sina uppgifter på ett säkert och effektivt sätt nästa gång, oavsett om det skarpa läget uppträder i Sverige eller utomlands? Hur kan vi veta att soldater som varit i Afghanistan inte har lärt sig ”fel” saker? Hur kan man säkerställa att slutsatserna som tas med och byggs in i utbildning och förberedelse för nästa uppdrag är relevanta och giltiga? Det enda som vi med säkerhet vet just nu är att nästa missionsområde *inte* kommer att vara som Afghanistan. Detta aktualiserar en rad frågor som handlar om hur militära erfarenheter hanteras, både individuellt och organisatoriskt. Att ha personal som har varit med om problematiska situationer, som har tvingats agera i komplicerade sammanhang med oklara förhållanden, är en möjlighet till lärande.

Människor gör erfarenheter – inte organisationer

I viss bemärkelse kan organisationer göra erfarenheter. Dessa kan nedtecknas och hanteras formellt, fakta och information kan byggas in i system och användas för slutsatser och beslut. I det här fältet pågår sedan flera år tillbaka en febril men många gånger också instrumentell aktivitet. Metoder för

dokumentation av processer, statistik, enkäter och utvärderingar av resultat är väl utvecklade.⁹ Men erfarenheter görs av människor och de bärs och förvaltas in i ett framtida skeende, av människor. Organisationen kan i bästa fall ge goda grundförutsättningar – men när en uppgift ska utföras eller en situation bemästras är det oftast en eller flera människor som överväger, tar beslut och ingriper. Det är människor som har makt och möjlighet att genom sitt handlande påverka utfall. Dessa bestämmer om och när och hur en situation ska hanteras. Dessa bedömer och prioriterar, ibland mellan önskvärda eller mindre önskvärda scenarion, ibland med hänsyn till oförenliga värden och i sammanhang där utgång och effekt är högst svårbedömt. Den som handlar måste använda sitt omdöme. Med omdöme menas förmågan att göra kloka val i oförutsägbara situationer och i förhållande till begränsade resurser, institutionella ramar och mångdimensionella omständigheter.

I en klassisk artikel om hur färdigheter utvecklas till ett yrkeskunnande *Fem steg från novis till expert* skiljer författarna Hubert och Stuart Dreyfus på skillnaden mellan att ”veta att” och att ”veta hur”. De introducerar vidare begreppet ”ostrukturerade problemområden”.¹⁰ Ett sådant problemområde känns igen på att det finns ett potentiellt obegränsat antal relevanta fakta och aspekter som hör till situationen. Men på vilket sätt dessa element är inbördes relaterade eller påverkar varandra eller andra händelser är oklart. De inledande exemplen i det här kapitlet på situationer soldater mött i Afghanistan kan sägas vara exempel på just ”ostrukturerade problemområden”. De innehåller var för sig en oändlig mängd information att förhålla sig till, för den som förväntas agera där och då. Den som utsätts för och handlar i situationer med ostrukturerade problemområden gör erfarenheter, vilket är en nödvändighet för att ta sig från novis till expert. Man möter verkliga problem, bedömer dem, väljer och agerar. Det är så förmågan att göra relevanta omdömen utvecklas. Maria Hammarén, som forskar om yrkeskunnande vid Kungliga Tekniska högskolan, pekar ut sambandet mellan erfarenheter och utvecklingen av omdömet: ”Omdömet visar sig helt enkelt i förmågan att inom ett visst område på ett intelligent sätt samspela med verklighetens mångfald och kontinuerliga förändring.”¹¹

Det tre inledande exemplen från militära situationer i Afghanistan visar hur den militära yrkesutövaren måste kunna bedöma en situation, överväga alternativ, och agera på ett ansvarsfullt sätt. Den handling som görs – de beslut som tas – får konsekvenser. Att lösa uppdrag i Afghanistan kräver det som Hammarén pekar ut – en förmåga att, individuellt men också kollektivt, intelligent samspela med verklighetens mångfald. Situationerna som beskrivs, mannen i buren, pojken med batterierna och granatbeskjutningen, innehåller både en historia och en framtid. Och det *nu* som

”

Det är människor som har makt och möjlighet att genom sitt handlande påverka utfall.

”

”

Erfarenheter öppnar och gör oss mottagliga för nya erfarenheter.

”

soldaterna ska verka i är inte sällan både föränderligt och flyktigt. Vad som är rätt, gott eller rimligt att göra framstår inte alltid klart. Och ändå måste man handla.

I enkel bemärkelse kan en erfarenhet sägas vara något som människan upplever genom sinnet. Man *erfar*; ljud, dofter, händelser, nyheterna på tv:n, twitterflödet, andra människors handlingar. I en mer utvecklad bemärkelse kan erfarenheten sägas göra något med oss. Erfarenheter öppnar och gör oss mottagliga för nya erfarenheter. Att arbeta med sina erfarenheter – att skriva om dem, att samtala om dem – gör något mer. *Reflekterade* erfarenheter påverkar oss, formar våra handlingar, riktar vår uppmärksamhet mot det som är relevant.¹²

Ska jag ta striden?

Det började med en dålig magkänsla. 2010 tjänstgör Stefan Linder på FS 19 som pansarskytteplutonchef. På uppmaningen ”berätta om en situation där ditt omdöme utmanats” beskrev han följande: Plutonen är grupperad utanför en by. Soldaterna har varit i strid många gånger under missionen. De har nio dagar kvar i Afghanistan. Linder får rapport om att de är iakttagna. Ett antal svartklädda män observerar de svenska soldaterna från hustaken i den närliggande byn. Det är en halvtimme kvar till skymning. När Linders pluton sitter upp i stridsfordonen ser de hur kvinnor och barn, ett trettio-tal, lämnar byn i rask rörelse. En vagnschef rapporterar att de nu observerar beväpnade män som framrycker i den bakre delen av byn. Linders pluton står inför en attack.

Nu är det jag och min pluton, här och nu. Ska jag ta striden?

Vet jag vad jag gör? Kan jag överblicka konsekvenserna?

Vill jag bara ha hämnd för min kollega?

De kanske inte är insurgenter? Vad blir konsekvensen då?

Nio dagar kvar i Afghanistan, är det värt det?

Minnesbilder från anhörigdagen, *få hem våra soldater oskadda*.

Jag har ju redan skadade soldater. Men alla har överlevt så här långt.

Jag kan ju bara köra härifrån, det är nio dagar kvar.

Om inte vi tar striden kanske nästa svenska enhet blir bekämpade?

Då är det mina soldater eller någon annan. Är det värt det?

Det kanske inte blir någon strid? Så kan jag inte tänka!

Jag har den mest erfarna och bäst utrustade plutonen. Jag har bäst förutsättningar.

Om inte jag tar striden, vem ska då göra det?

Min vän som ska passera här imorgon bitti, första dagen på FS20?

NEJ.

Eller min andra vän i morgon eftermiddag, på väg hem till Sverige?

NEJ.

Kan jag se någon av deras flickvänner i ögonen nästa gång? Jag kunde ha tagit striden, men jag ville få hem mina soldater. *NEJ.*

Det här är min uppgift. Vi kommer inte att få något understöd och jag kan inte få något stöd av min högre chef. Allt jag har är dåliga underrättelser, en oklar lägesbild men en mycket duglig pluton. Tolka situationen, fatta ett beslut, lev med ansvaret.

Jag tar striden. Vi nedkämpar motståndaren i utkanten av byn. Sedan fastkörning och bandkrängning i mörkret. Underrättelser om förstärkningar till motståndaren. Underrättelser att motståndaren avser skjuta granatkastare mot det fastkörda stridsfordonet. Värdera situationen på nytt. Tiden, terrängen, fienden. Gör en sak i taget. Fatta ett beslut. Ge order. Led plutonen.

I Stefan Linders text händer något ovanligt. Genom att skriva texten trycker han på pausknappen och låter läsaren vara med i reflektionen över skeendet. Han ger gestalt åt vad som far igenom honom innan beslutet fattas. I texten får vi se vad han ser.

Texten lästes upp i den serie erfarenhetsforum som genomfördes på Kungliga Tekniska högskolan under 2012. En grupp soldater och officerare med egna erfarenheter från uppdrag i Afghanistan reflekterade över problematiska situationer de själva ställts inför. Reflektionen skedde dels genom att de skrev om sina erfarenheter, och därefter användes de nedtecknade exemplen som underlag för samtal.¹³ Samtalen dokumenterades i minnesanteckningar, så kallade idéprotokoll.¹⁴ Syftet med serien erfarenhetsforum var tudelat, dels att dokumentera svenska soldaters erfarenheter från Afghanistan men också att sätta reflektion över erfarenheter i rörelse, att stimulera till erfarenhetsutbyte och fördjupning. I förlängningen en ambition att utforska omdömet betydelse i svåra situationer.

Exemplen i den här boken beskriver en komplicerad tillvaro för den som ska lösa uppgifter i Afghanistan. Organisation, planering, regelverk, tydliga uppgifter och goda intentioner frilägger inte en rak väg till framgång och fullföljande. Motstridiga värden och uppgifter måste hanteras. Regler krockar och den som står mitt i situationen måste hitta en väg ut. Prioriteringar på kort sikt får oönskade konsekvenser på lång sikt. Eller tvärtom,

oftast kan man inte veta. Överstelöjtnant Martin Liander ger ett exempel på regler som hamnar i konflikt med varandra från sin tid som chef för svenska OMLT 2. Kandak (bataljon) under den 19:e Afghanistanstyrkan:

Det fanns två stycken stående ordrar (SOP) som ur två olika perspektiv gav anvisningar för hur påträffade IED:er skulle hanteras. Den ena reglerade hur man skulle agera då man påträffade minor så att dessa kunde oskadliggöras på plats av specialutbildad personal. Den andra avhandlade ett regelverk för hur man skall säkerställa bevismaterial på en plats där en IED påträffats. Vi hamnade i en situation där ett av mina fordon utlöst en IED samt lokaliserat en till strax intill. Vi följde den normala rutinen att rapportera till det svenska PRT:t som var områdesansvariga. Till svar fick de att förbandet skulle stanna kvar, säkra terrängen och avvakta order i enlighet med den SOP:n som reglerade agerande vid sammanstöt med minor. Således skulle mitt förband säkra terrängen till dess en minröjningsstyrka skickas ut från PRT:t för att spränga IED:n på plats. *Men ingen skulle ju någonsin komma ut till dem, då de befann sig i det område som den svenska kontingenten lagt restriktioner på.* Min kompanichef anmälde att de måste fortsätta framåt mot bakgrund av pågående beskjutning och att han avsåg att agera enligt den andra SOP:n och oskadliggöra IED:n på platsen och medföra den hem. PRT förnyar sin order att säkra terrängen och invänta vidare order. Ordern får till konsekvens att mina soldater, som haft en IED som precis smällt och befinner sig i strid, ska stanna kvar. Åtta man i den här djävulska terrängen. Ordern var så klart fel, och den som gav orden hade dessutom inte orderrätt. Nu var den kompanichef som var chef på plats för luttrad för att gå på sånt. Det blev en så kallad ”hörbarhet nolla” vilket indikerade att han ej kunnat uppfatta ordern.

Detta är ett exempel av många som uppmärksammar hur det egna omdömet i en given situation har betydelse. I det här läget handlar det till sist om att hörsamma ordern, eller ej – ett beslut som får konsekvenser. I intervjun återkommer Liander till hur regler och ansvar samverkar: *Det hänger ihop med vad som är rätt och fel. Regelboken kommer aldrig att ge dig svaren på denna typ av problem. Du är utlämnad till din inre kompass om vad som är rätt och fel.* Tillämpningen av generella regler i konkreta situationer är problematisk. I texterna i den här boken framkommer hur man måste (upp) finna praktiska strategier som fungerar i den kontext och omgivning som man verkar i.

Ostrukturerade problemområden

Vad är det för slags kunnande som behövs för att hantera dessa situationer? I *Den nikomachiska etiken* utvecklar Aristoteles en kunskapsindelning som i allra högsta grad är användbar och relevant för den som vill förstå betydelsen av praktiska och erfarenhetsgrundade kunskapsformer. Aristoteles skiljer ut praktisk klokhet (fronesis) från två andra kunskapsformer; hantverksmässig kunskap (techne) och vetenskaplig kunskap (episteme).¹⁵ För de situationer i militär yrkespraktik som beskrivits i det här kapitlet räcker det inte med att ”veta att” något behöver göras. När instruktioner inte täcker in det som behövs för att lösa uppgifter i ett ”ostrukturerat problemområde” behövs något mer än teoretisk kunskap.¹⁶ Man måste också vilja och våga handla. Att ha det som Aristoteles kallar praktisk klokhet innebär att kunna bedöma när det är rätt tid att ingripa i ett skeende. Den praktiska klokheten omfattar hur omdömet opererar i en föränderlig situation där det gäller att kunna urskilja och uppmärksamma vad som är unikt och avvikande. Den vetenskapliga kunskapen, som också kallas påståendekunskap eller fakta-kunskap, kan man läsa sig till: *Rules of Engagement*, mandat enligt kapitel VII, säkerhetsinstruktioner. Hantverkarskunskapen, som också kallas färdighetskunskap, handlar om att *träna* upp kroppsliga tekniker. Patron ur. Blixtlås vänster. Vapenvård. För dessa två kunskapsformer har både människor och organisationer väl utvecklade metoder och strategier för att hantera. Mängdträning, att uppöva färdigheter eller att kontrollera att någon läst sig till faktauppgifter finns rutiner för. Den kanske viktigaste kunskapsformen – fronesis – praktisk klokhet bygger på de nyss nämnda kunskapsformerna. Men den kräver ytterligare ett viktigt moment eftersom den lärs och byggs upp via erfarenhet.

”

Den praktiska klokheten omfattar hur omdömet opererar i en föränderlig situation där det gäller att kunna urskilja och uppmärksamma vad som är unikt och avvikande.

”

Vad står på spel?

I iveren att förutspå och förstå en framtid som är flyktig och osäker ligger en överhängande risk att vi inte lär av det vi har varit med om. Vi vänder snabbt blad. Metoder som används för att dokumentera vad vi har varit med om omformulerar erfarenheter till data, mått och variabler. Risken är att erfarenheten förblir oreflekterad, att den stannar och stelnar som en upplevelse bland flera. Springer vi ifrån svenska soldaters erfarenheter från Afghanistan – vare sig de är positiva eller negativa, politiskt korrekta eller problematiska – förlorar vi möjligheten att lära något som har betydelse för det omdöme som varje soldat är beroende av.

Filosofen John Dewey talar om vissa villkor som måste uppfyllas för att en erfarenhet ska bli till och menar att varje erfarenhet är resultatet av interaktionen mellan en levande varelse och någon aspekt i den värld i vilken

”

Systematisk reflektion över dilemman man har mött i det verkliga livet formar förståelsen för det man varit med om.

”

varelsen verkar. En erfarenhet i Deweys mening är både att *göra* och *genomgå*.¹⁷ Militär personal i internationell tjänst verkar ofta i sammanhang där man måste se vad som behöver göras, och samtidigt göra det. Dewey menar att det är *relationen* mellan att göra och genomgå som är det väsentliga, man bör inte enbart luta sig på det ena eller det andra. Stefan Linders text är ett bra exempel på detta, vi får följa hur hans uppmärksamhet arbetar i skeendet som beskrivs. Här är poängen att det är först i efterhand vi kan stanna upp och på djupet kartlägga och gå igenom vad som hände. Att bara *göra* räcker inte för att erfarenheten ska bli hel. Att i efterhand trycka på pausknappen, och stanna upp och reflektera över ett skeende, kallar Dewey för att *fullborda* en erfarenhet. Görs inte detta reflektionsarbete talar Dewey om risken att vi endast gör begränsade och ytliga erfarenheter. Det är en risk vi tar när vi undviker att tala om det som är svårt, som utmanar vår moral och vårt rättssystem. Vad betyder soldaters reflektioner över den praktik de har erfarenhet av? ”Skall vi göra det *med* afghanerna eller *åt* afghanerna? Gör vi något *åt* någon löser vi uppgiften men *åstadkommer* ingen förändring.” Någon fortsatte: ”Det finns redan tillräckligt med vapen och soldater i Afghanistan, det behövs inte mer av det utan av personal med mer förståelse och intresse för afghansk kultur, sätt att tänka, tidsuppfattning med mera.” Eller: ”Man får ställa sig frågan om man är en kraft för det goda, det tyckte jag kanske inte alltid att vi var.”

Systematisk reflektion över dilemman man har mött i det verkliga livet formar förståelsen för det man varit med om. Men ännu viktigare – reflektion tränar uppmärksamheten och riktar blicken inför kommande uppdrag och situationer. Den serie erfarenhetsforum som denna bok bygger på har handlat om att sätta erfarenheten i rörelse. Att inte stanna upp vid det som Dewey kallar ”göra”. I ett erfarenhetsforum ges möjligheten att gå tillbaka, problematisera, få andras perspektiv – det vill säga fördjupa sin egen förståelse för yrket på ett sätt som kvalificerar ens yrkeskunnande.

Dewey ser en risk med att inte ta hand om sina erfarenheter. Man bör söka upp de problematiska aspekterna och begrunda dem. Belysa dem ur olika perspektiv. Vad betyder det att bryta mot regler, en handling som kanske säger mer om regeln än om den som bryter mot den? Vad betyder det att samverka med någon som kränker andra, som begår lagbrott, eller agerar för egen vinning? Hur långt sträcker sig våra perspektiv? Det som är fel i stunden kan vara just det som på lång sikt får positiv verkan. Martin Liander:

Alla människor som har varit i de här miljöerna, oavsett om det är Afrika, Afghanistan eller i Bosnien, vet hur liten man är i sin

uppgift och hur oändligt långt bort målen är. Du har helt enkelt inga förutsättningar att påvisa några mätbara resultat i det stora målet. Din medverkan och dina risktagningar kommer bara bli en droppe i havet. Här tror jag vi har en del arbete att göra inom vår profession, inte minst kopplat till våra uppdragsgivare. Det vill säga tvinga politikerna till att faktiskt ha strategier som sätter in den militära insatsen i en kontext. Strategin ger mening åt våra uppgifter vilket är viktigt för alla soldater. Det får aldrig bli så att vi offrar soldaters liv utan att veta varför.

Varje motspänstighet i en yrkespraktik är en inbjudan till reflektion. Men, enligt Dewey – om den istället behandlas som en obstruktion blir effekten motsatt: ”Individen kommer på så vis, helt omedvetet, att sträva efter situationer där hon kan göra så många saker som möjligt på kortast tid.” Dewey gör (faktiskt!) en analogi till en armés frammarsch, där man kontinuerligt befäster de tillryggalagda segrarna med det kommande i åtanke. ”Om vi rör oss alltför fort fjärrar vi oss från basen av förnödenheter – från ackumulerad mening – och erfarenheten blir förvirrad, tunn och oordnad.” Dewey höjer ett varningens finger för att hasta iväg ifrån gjorda erfarenheter men stannar inte vid det utan fortsätter: ”Om vi efter att ha exalterat ett värde däremot väntar för länge, försvinner erfarenheten i kraftlöshet.”

Det gäller att ta vara på sina erfarenheter, på ett sätt som varken är forcerat, ytligt eller för långsamt. Det måste vara en kontinuerlig och obruten process, ett levande och vitalt samtal som inte klingar av eller tas upp först när något gått fel. En försvarsmakt har inte råd med erfarenhetshantering som är förvirrad, tunn eller oordnad. Reflektion över erfarenheter, både personliga och gemensamma är en betydelsefull aktivitet när det gäller att bygga upp sammanhangsförståelse, hur man tolkar tecken i en okänd miljö, eller hur man i praktiken hanterar frågor om ansvar och samarbete. Omdömet och hur det utvecklas är kärnan i ett yrkeskunnande – här spelar erfarenheten roll. Kunskap utan personlig erfarenhet räcker inte långt om du ställs i en situation där du möter en man i en bur.

”

Det måste vara en kontinuerlig och obruten process, ett levande och vitalt samtal som inte klingar av eller tas upp först när något gått fel.

”

Noter

- 1 Uppgifterna är hämtade från Margot Wallström, Peter Hultqvist och Isabella Lövin: "Sveriges insats i Afghanistan ska granskas av utredning", DN Debatt, *Dagens nyheter*, 2015-07-09.
- 2 Henric Roosberg och Anna Weibull: *Försvarsmakten efter ISAF. Lärdomar och påverkan på militärstrategisk nivå* (Totalförsvarets forskningsinstitut 2014).
- 3 Ibid.
- 4 Karl Ydén och Joakim Berndtsson: "Efter Afghanistan. Försvaret, kriget och svenskarna" i Weibull, Lennart; Oscarsson, Henrik; Bergström, Annika (red.): *Vägsäl. 43 kapitel om politik, medier och samhälle. SOM-undersökningen 2012* Göteborgs universitet 2013). Se även Anthony King: *The transformation of Europe's armed forces. From the Rhine to Afghanistan* (Cambridge University Press 2011).
- 5 *Försvaret av Sverige. Starkare försvar för en osäker tid*, rapport från Försvarsberedningen, Ds 2014:20 (Försvarsdepartementet 2014), s. 38.
- 6 SUAV: Small Unmanned Aerial Vehicle, ett slags modellflygplan, förarlöst, med kamera som förser personal på mark med bilder från övervakningsområdet. Kallas också drönare.
- 7 Exempel ett är hämtat ur intervjun med Martin Liander, exempel två är hämtat från en text av Pär Thornell och det tredje exemplet är från Liridona Dauti. Kapitlet i sin helhet bygger på insamlat material från två serier erfarenhetsforum som genomförts på Kungliga Tekniska högskolan 2012 och 2014, i regi av Centrum för Studier av Militär och samhälle, där soldater och officerare med erfarenhet från Afghanistan medverkat. Insamlat material omfattar 205 sidor samtalsuppteckningar (s.k. idéprotokoll) samt 62 stycken texter författade av medverkande soldater och officerare som skrivit om konkreta exempel från situationer där de upplevt att deras omdöme prövats. Totalt har ett tjugotal, mestadels officerare upp till överstelöjtnants grad, medverkat i samtal och skrivande. Se även not 13.
- 8 Bernt Gustavsson refererar till John Dewey i *Kunskapsfilosofi. Tre kunskapsformer i historisk belysning* (Wahlström & Widstrand 2000).
- 9 Se t.ex. Lotta Victor Tillberg (red.): *Kvalitetsjakten. Om professionalitet i välfärden* (Premiss Förlag 2014). En utförligare diskussion återfinns också i Lotta Victor Tillbergs kapitel "Erfarenhetens betydelse för kunskapsutveckling i militär praktik", s. 189–221 i Jan-Gunnar Isberg och Lotta Victor Tillberg: *Med alla nödvändiga medel. Brigadgeneral*

Jan-Gunnar Isbergs erfarenheter från tjänstgöring i Kongo 2003–2005 (Försvarshögskolan 2011).

- 10 Hubert L. Dreyfus och Stuart E. Dreyfus: "Fem steg från nybörjare till expert" i Jonna Hjertström Lappalainen (red.): *Klassiska texter om praktisk kunskap*, Södertörn studies in practical knowledge, vol. 7 (Södertörns högskola 2015).
- 11 Maria Hammarén: "Yrkeskunnande, berättelser och språk", *Dialoger*, nr 61 (2002).
- 12 För en utförligare beskrivning om att arbeta med erfarenheter som ett led i professionsutveckling, se Lotta Victor Tillbergs kapitel "Om att bli erfaren genom andras exempel" i Lotta Victor Tillberg och Peter Tillberg: *Uppdrag chef. Åtta militära chefers erfarenheter från internationella operationer* (CSMS 2011).
- 13 De erfarenhetsforum som här beskrivs genomfördes med dialogseminariemetoden, som är ett sätt att utforska erfarenhetsbaserad och praktisk kunskap genom en systematiserad och disciplinerad procedur där läsande, skrivande och samtal ingår. En bärande idé är att en mindre grupp (max 20 personer) åtar sig att träffas kontinuerligt med handledning i skrivseminarier under en längre tidsperiod (gärna ett år, minst ett halvår). Deltagarna förbereder sig inför varje samlingstillfälle genom att läsa utvalda texter och bearbeta sina reflektioner kring dessa genom att skriva en egen text. Metoden är ett sätt att arbeta med och utveckla sin egen erfarenhet genom att läsa, skriva och reflektera, både kollektivt och individuellt. För en beskrivning av metoden se t.ex. Adrian Ratkics avhandling *Dialogseminariets forskningsmiljö* (Kungliga Tekniska högskolan 2006). Se även Bo Göransson: *Spelregler – om gränsöverskridande* (Dialoger 2001) eller Maria Hammarén: *Ledtråd i förvandling – om att skapa en reflekterande praxis* (Dialoger 1999).
- 14 Vad talade de medverkande om? Här följer en översiktlig sammanfattning ur idéprotokollen. Många gånger upplevde soldaterna att de moraliska momenten i uppdragen var svårare än de stridstekniska. Citaten visar på en komplicerad miljö att agera i. "Strid är enkelt" gav de uttryck för, eftersom handlandet sker med automatik – mängdträning ger resultat. Samtalet återkom flera gånger till etiska överväganden de behövt hantera i uppdragen. Vidare hur förbereder man sig för att verka i en okänd miljö? "Innan jag åkte till Afghanistan fick jag veta hur jag skulle bete mig, men det visade sig inte alls funka." Kulturkrocken många upplevt belystes: "När vi kommer dit är det att jämföra med att Star Troopers skulle komma på Kungsgatan. Teknikskillnaden

är enorm.” En annan röst: ”Det skiljer 700 år i kultur och kunskapsmötet. Vad är det jag alls ser när jag ser en bonde pula på fältet där borta? Gapet mellan oss är enormt.” Samtalen handlade om att göra personliga val i situationer man ställts inför men också om ansvar. ”Att föreställa sig att man får hem invalidiserade soldater var svårare att tänka sig än döden. Mina stridsfordonsskyttar som ser vapenverkan är inte alls lika intresserade att ta striden på för långt håll med osäkert underlag. Skyttarna ser allting tydligt, kan beskriva hur de såg träffen i målet när sanden inte längre är brun utan röd.” Flera perspektiv behandlades; mod, risktagande, ledarskap både på det individuella planet men också på det större organisatoriska planet. ”Jag menar att det är ett moraliskt problem och även ett ledarskapsproblem, för någonstans måste man ju få ihop det man ser därute med anledningen till att man alls åker dit.”

15 Hämtat från Aristoteles: *Den nikomachiska etiken* (Daidalos 1988).

16 Ett närbesläktat begrepp relevant i sammanhanget är *wicked problems*, vilket kännetecknas av att alla påverkande omständigheter inte framträder tydligt. Samband och beroendeförhållanden är både motsägelsefulla och föränderliga. Insatser som görs för att lösa ett wicked problem kan mycket väl skapa nya oförutsedda problem och missriktade lösningar kan få ursprungsproblemet att mutera. Se t.ex. kapitel av Michael Miklaucic i *Commanding heights. Strategic lessons from complex operations* (National Defence University Press 2010).

17 Ur ”Att göra en erfarenhet”, som är Jonna Hjertström Lappalainens översättning av ett utdrag ur Deweys *Art as experience* från 1934. Översättningen publicerades i *Klassiska texter om praktisk kunskap*, Södertörn studies in practical knowledge, vol. 7 (Södertörns högskola 2015).

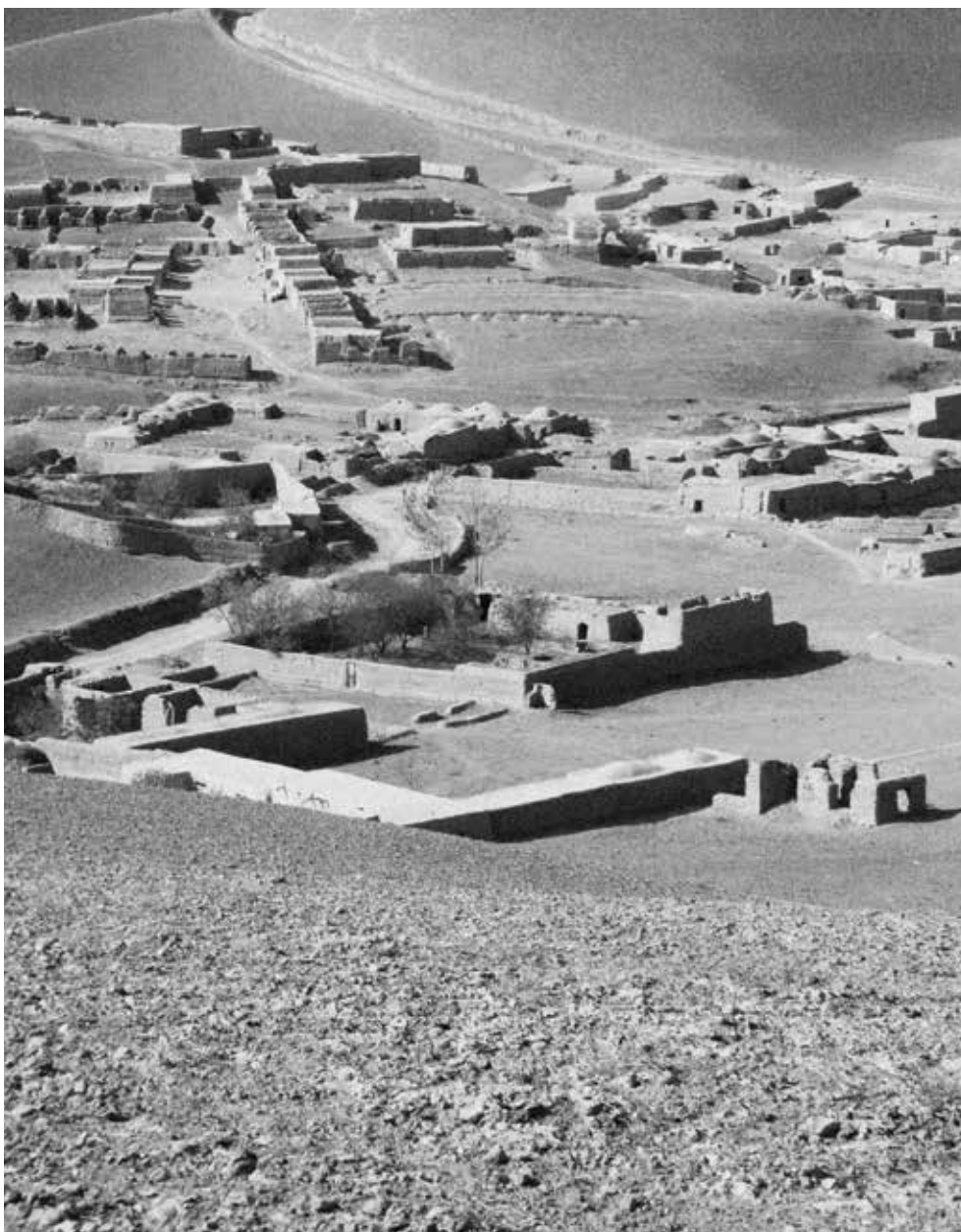

” Kunna hantera grunder i militär verksamhet, oavsett om det gäller till exempel stridsteknik eller ledning, gör att alla känner igen sig och det håller alltid oavsett i vilken miljö man är. Men när en svår situation inträffar så måste jag kunna vara flexibel med vilka metoder och vilket språk jag använder. Detta gäller både under en insats och när man arbetar hemma och till exempel ställs inför en svår personaltjänstsituation. Man måste kunna vara flexibel. ”

” Vi tränar explicit för lite på ledande, följande och samarbete. Det blir väldigt lätt teorier. Inget fel på det men det gäller att få ihop det så att man i slutänden ökar förmågan med hjälp av både teorier, övning och träning. ”

” Klarar man inte av att göra exempelvis växelvis tillbakaryckning under mörker ligger man illa till oavsett var man är. I alla fall jag kommer alltid tillbaka till basics, 'Keep It Simple Stupid'. Sätter man grunderna ordentligt, kan man delta i olika situationer och i olika miljöer, i mörkt som ljust, klart och i dimma, då grejar man detta. ”

” Ska jag ta striden? Vet jag vad jag gör?
Kan jag överblicka konsekvenserna?
Vill jag bara ha hämnd för min
kollega? De kanske inte är insurgenter?
Vad blir konsekvensen då? Nio dagar
kvar i Afghanistan, är det värt det?
Minnesbilder från anhörigdagen, få
hem våra soldater oskadda. Jag har ju
redan skadade soldater. Men alla har
överlevt så här långt. Jag kan ju bara
köra härifrån, det är nio dagar kvar. ”

” Vi pratar ju oerhört mycket om ledarskap och ledarskapsutbildning men ska vi vara helt ärliga så utövar de flesta av oss följarskap. Men hur många följarskapsutbildningar finns det egentligen? ”

” Ska Försvarsmaktens verksamhet fungera och vi ska ha ett insatsberett försvar så kan man inte helt plötsligt byta ledarskapsmetod. Det är befängd att detaljstyra i ena stunden – i vardagen – för att sedan plötsligt tro att folk i nästa stund går ut och leder med hjälp av uppdragstaktik. Det är klart att de inte gör. Det måste vara samma ledarskapsmetod hela tiden. Från början till slut. ”

” Jag tycker det är viktigt att man pratar om det här med livserfarenhet. Jag tror att människor som har mer livserfarenhet har lättare att hantera komplexa situationer. ”

Presentation av medverkande

Jan Almgård, förvaltare vid Ledningsregementet där han numera tjänstgör som mekskytteplutonchef. GU vid P 10, 1984 därefter officersutbildning inom pansartrupperna. 21 års tjänstgöring vid P 10, i huvudsak pansarskytte och pionjär. Sedan 2005 tjänstgörande vid LedR. Har genomfört sex olika utlandsmissioner. Plutch pskytte Bosnien BA01, Baltikum militärrådgivare lettiskt skyttekompani Baltbat samt pvrbotoinstruktör i Baltbat. Observatör i Georgien med OSSE samt EUMM. Mentor till utbildningschefen vid den Afghanska Signalskolan i Kabul FS24. OSCE-delegat (Wien-dokumentet) för Sverige i samband med konflikten i Ukraina mars 2014. Dekorerad med Försvarsmaktens belöningsmedalj för internationella insatser i silver med svärd med motivering ”Förtjänstfull ledning av förband under svåra förhållanden” BA01.

Peter Bihl, kapten. Mentor på OMLT FS20 (2010–2011).

Henrik Nestow (f.d. Blomberg), fanjunkare P 4 Kvarn. Utsågs 2012 till *Årets fredsbevarare – Peacekeeper of the year* av Sveriges Veteranförbund Fredsbaskrarna.

Fredrik Dauti, AT-läkare vid Blekingesjukhuset, Karlskrona. Gift med officer.

Liridona Dauti, kapten. Chef för 26. GU-kompaniet på F 17. Tjänstgjorde som underrättelse- samt samverkansofficer, 1. skyttekompaniet QL på FS21.

Anders Eckerberg är major med bakgrund i pansartrupperna, P 18 sedan P 4, där han i huvudsak arbetat med pansarskyttetjänst. Han var skyttekompanichef i Afghanistan under FS21 sommaren och hösten 2011. Han har även tjänstgjort i Bosnien som ställföreträdande pansarskytteplutonchef och i Kosovo som pansarskytteplutonchef. Tjänstgör nu vid Utbildningsgrupp Gotland.

John Löfstedt Gilljam kommer från en bakgrund i Amfibiekåren och har tjänstgjort som ställföreträdande stabsgruppschef på FS21 (Afghanistan) och TDo1 (Tchad). Utlandsmissionerna varvade en naturvetenskaplig utbildning på Stockholms universitet. Idag arbetar han som kemist.

Jörgen Hildebrandt är dansk prisbelönad fotograf och filmare och har arbetat i stora delar av världen. Sommaren 1992 bidrog han till att visa världen omfattningen av den etniska rensningen i före detta Jugoslavien. Att fotografera och filma är inte mitt jobb, det är mitt liv. Det ger mig oändliga

möjligheter att vara kreativ, samtidigt som jag kan påverka min omgivning. Jag tycker att den berömda fotografen Irving Penn sa det på ett mycket bra sätt: "A good photograph is one that communicates a fact, touches the heart, and leaves the viewer a changed person for having seen it. It is in a word, effective."

Anders "Andy" Jansson har arbetat som polis i Stockholms innerstad sedan 2004. Han gjorde sin grundutbildning på Stridsvagnskompaniet på P 10 och har även utbildats på Underrättelsebataljonen på K 3 inom ramen för NBGo8. Utöver det har Anders genomfört två insatser i Afghanistan. Den första genomförde han som förare på den svenska QRF-plutonen under FS10 och den andra som skytteomgångschef på OMLT-kandak under FS19. Efter den senaste insatsen har Anders arbetat med erfarenhetsanalys åt MSS och läst till specialistofficer vid Militärhögskolan Halmstad.

Lisa Lanevik, yrkesofficer med kaptens grad med bakgrund från StriL i flygvapnet och jägartjänst i armén. Var samverkansofficer i en MOT (ett militärt observationsteam) i Afghanistan på FS11 och har utöver den insatsen 2006 tjänstgjort vid ytterligare en Afghanistaninsats, i Tchad och i Mali. Tjänstgör sedan ett antal år inom underrättelsefunktionen.

Martin Liander, överstelöjtnant. Chef utbildnings-, tränings- och övningsavdelningen vid Högkvarterets Insats Stab (HKV INSS J7). Erfarenheter från flera missioner i Afghanistan, senast som Chef OMLT Bataljon (Kandak) under FS19 (2010). Har under flera år varit verksam vid Arméns Taktiska Stab som chef för arméns övnings-, evaluerings- och erfarenhetsverksamhet. Martin Liander har tidigare varit placerad på Gotland med tjänstgöringar vid Gotlands regemente (P 18) samt Gotlands Luftvärnskår (Lv 2). Har också tidigare internationella erfarenheter bl.a. från Centralamerika samt tjänstgöring vid NATO Stab. Arbetar idag i Ledningsgruppen för Försvarsmaktsövning 2017.

Mona Westerlund Lindberg, präst i Svenska kyrkan. Sjukhuspräst vid Karolinska universitetssjukhuset i Solna sedan 2003. Militärpastor vid Livgardet 1993–2003, vid Nordic Battle Group NBGo8, pastor vid Upplands- och Västmanlandsgruppen i Hemvärnet. Bataljonspastor i utlandsstyrkan i Bosnien BA09, samt i Afghanistan FS16.

Stefan Linder, kapten i pansartrupperna. Tjänstgjort vid I 19 där han slutade som kompanichef sommaren 2013. Tidigare pansarskytteplutonchef under FS19 som efter tiden i Afghanistan har intresserat sig för lagbyggnad och ledarskap i svåra situationer som kräver våldsanvändning och

omhändertagande av skadade kamrater. Numera reservofficer och Depåchef hos Bombardier Transportation, inom verkstadsindustrin i Luleå.

Per Näslund, förvaltare (utnämnd 2014, tidigare kapten) vid Livgardet med över 25 års erfarenhet från trupptjänst inom infanteriet (grundutbildning vid I 22, därefter LG). Har i huvudsak tjänstgjort på skytte-, men även spaning-, pansarvärnpluton, skyttekompani samt tjänstgjort i bataljonsstab. Har genomfört fyra utlandsmissioner BA09 (skyttepluton), KSo7 (Stf kompanichef, skyttekompaniet), MILOBS (militärobservatör i SUDAN, UN-MIS) samt FS20 (Kompanimentor på OMLT/Kandak).

Mattias Otterström är major med bakgrund inom pansartrupperna, I 19/Pbat. Har där jobbat på trosskompaniet, skyttekompaniet och lednings/understödskompaniet. Han har tjänstgjort som kompanichef för lednings/understödskompaniet i NBG 11 och som skyttekompanichef i Afghanistan under FS23.

Bo Rahmström arbetar på 13. telekrigsbataljon på Ledningsregementet. Har de senaste tio åren jobbat med officersutbildning och förbandsutbildning. Har haft förmånen att göra utlandstjänst. KS18, KS19 och senast FS20 på OMLT Kandak som mentor XO och senast Mali 02 som stabsofficer telekrig.

Henric Roosberg är freds- och konfliktvetare och arbetar som försvarsanalytiker på Totalförsvarets Forskningsinstitut (FOI). År 2010 tjänstgjorde han som ställföreträdande gruppchef vid skyttekompaniet ingående i FS19.

Omar Saab är specialistofficer och tjänstgör vid Ledningsregementet, 13. telekrigsbataljonen. Har tjänstgjort utomlands på FS18, FS22, just nu vid Mali 03 och även utbildat blivande specialistofficerare vid ASOU.

José Puntigliano Sandell var ställföreträdande gruppchef på AQ under FS21. José är GSS-T anställd vid K 3 och tjänstgör i skrivande stund vid svenska styrkan i Mali.

Anders Sundelin, reporter och författare som debuterade 1982 med *Jihad! Det heliga kriget i Afghanistan* efter en resa i det av Sovjetunionen ockuperade Afghanistan. Har besökt landet flera gånger sedan dess. Författare till bland annat *Fallet Wennerström* (1999), *Reportage. Att få fakta att dansa* (2008), *Den Magiska Cirkeln* (2011). Undervisar och föreläser i reportageskrivande.

Joakim Svartheden, reservofficer vid Ledningsregementet, forskningsassistent vid CSMS. Redaktör för antologin *Exempel – Yrkeskunnandets praktik och IT 2002* och medredaktör till *Uppdrag Utland – Militära exempel från internationella uppdrag* (2007).

Pär Thornell, major med bakgrund i pansartrupperna. Tjänstgjort vid Gotlands regemente P 18 och sedan 2005 vid P 4 Kvarn. Pär har huvudsakligen arbetat med stridsfordon 90 och mekaniserad strid. Har tjänstgjort som lärare på MSS för blivande specialistofficerare. Pär var pansarvärnsrobotgruppchef på KSo2, skytteplutonchef på FS21 och rådgivare på FS28.

Joel Thungren är född och uppvuxen i Sundsvall. Han gjorde värnplikten på I 19 i Boden som närskyddssoldat. Joel är utbildad bildjournalist och reservofficer. Han har gjort tre missioner i Afghanistan, FS14, FS19 och FS21, alla tre i skyttetjänst. Han har arbetat som fotograf bland annat i Sydafrika och tidningen *Mail & Guardian* men även på ställen som *Umeå Tidning* och *Sigtunabygden*. Joel arbetar idag för Combat Camera på Ledningsregementet i Enköping.

Peter Tillberg har lång erfarenhet av att arbeta i Försvarsmakten och på Förvarshögskolan med soldat- och officersutbildning. Peter har de senaste 25 åren främst arbetat med frågor som berör militärt ledarskap, komplexa situationer och militär praktik i internationella operationer. Han har bland annat publicerat *Some Aspects of Military Practices and Officers Professional Skills* (2006), *Mission Abroad – Military experience from international operations* (2008) och *Uppdrag Chef – åtta militära chefers erfarenheter från internationella operationer* (2011). Peter doktorerar på institutionen för industriell ekonomi och organisation vid Kungliga Tekniska högskolan. Han är föreståndare vid Centrum för Studier av Militär och Samhälle (CSMS).

Lotta Victor Tillberg är docent i den praktiska kunskapens teori vid Södertörns högskola, Centrum för praktisk kunskap. Disputerade 2007 på Kungliga Tekniska högskolan i ämnet Yrkeskunnande och teknologi. Medverkar bland annat i antologin *Uppdrag utland – militära exempel från internationella uppdrag* (2007) och i boken *Med alla nödvändiga medel – brigadgeneral Jan-Gunnar Isbergs erfarenheter från FN-tjänstgöring i Kongo 2003–2005*. Hon är också författare till boken *Uppdrag Chef – åtta militära chefers erfarenheter från internationella operationer* (2011). Sedan 2011 som forskare i projektet ”modern militär profession”, vid Centrum för Studier av Militär och Samhälle vid Kungliga Tekniska högskolan.

Bilagor

Centrum för Studier av Militär & Samhälle inbjuder till

UPPDRAG AFGHANISTAN

erfarenhetsforum om militärt yrkeskunnande

Beskrivning

I en serie skrivseminarier erbjuds deltagarna att i skrift reflektera över – och dela med sig av – erfarenheter från militära uppdrag i Afghanistan. Syftet är att med utgångspunkt i konkreta exempel från upplevda händelseförlopp utforska och beskriva vad som krävs av den som sätts att verka i internationella operationer. Begrepp som tyst kunnsande, risktagande, ledarskap, omdöme, våldsanvändning, mod och ansvar kommer att behandlas. Resultatet från skrivseminarierna kommer att presenteras i en särskild programpunkt på Uppdrag Utland konferensen i januari 2013.

Erfarenhetsforum Uppdrag Afghanistan genomförs med dialogseminariemetoden vilken förutsätter att deltagarna aktivt engagerar sig genom att i skrift reflektera över egna tidigare erfarenheter.

Varje samlingstillfälle består av tre delar; en kort introduktionsföreläsning följt av skrivseminarium. Efter en gemensam middag följer en kvällsföreläsning av en särskilt inbjuden gäst med egna erfarenheter från ledarskap i svåra situationer. Varje kurstillfälle startar kl. 9.00 – och avslutas ca 20.30. Deltagande i alla aktiviteter är obligatoriskt.

Erfarenhetsforum genomförs som en serie dialogseminarier på Kungliga Tekniska Högskolan som ett samarbete mellan KTH, Gothenburg Research Institute (GRI) och Centrum för Studier av Militär och Samhälle (CSMS).

30 augusti *Introduktionsmöte – skriva en metod för reflektion*

18 september *Tyst kunnsande i svårbedömda situationer*
Gästföreläsare: Hans Iilis-Alm

25 oktober *Uppdrag chef: ledarskap, risktagande och ansvar*
Gäst: Henrik Blomberg, Peacekeeper of the Year 2012

20 november *Äran, modet, våldet, döden – den professionelle militären*
Gästföreläsare: Olof Granander

Kursansvariga: Lotta Victor Tillberg, fil. dr. Gothenburg Research Institute / CSMS
Maria Hammarén, docent, Kungliga Tekniska Högskolan

Bilaga 2

Centrum för Studier av Militär & Samhälle inbjuder till

Erfarenhetsforum om

MILITÄRT LEDARSKAP

Beskrivning

I en serie skrivseminarier erbjuds deltagarna att i skrift reflektera över – och dela med sig av – egna erfarenheter från militära uppdrag där militärt ledarskap satts på prov eller utmanats. Syftet är att med utgångspunkt i konkreta exempel från upplevda händelseförlopp utforska och beskriva vad som krävs av den som sätts att verka i militära uppdrag både i Sverige och i utlandet. Begrepp som tyst kunnskap, risktagande, ledarskap, omdöme, våldsanvändning, mod och ansvar kommer att behandlas. Resultatet från skrivseminarierna kommer att presenteras i en särskild programpunkt på Uppdrag Utland konferensen i januari 2015.

Erfarenhetsforum Militärt Ledarskap genomförs med dialogseminariemetoden vilken förutsätter att deltagarna aktivt engagerar sig genom att i skrift reflektera över egna tidigare erfarenheter. Varje samlingstillfälle består av tre delar; en kort introduktionsföreläsning följt av skrivseminarium. Efter en gemensam middag följer en kvällsföreläsning av en särskilt inbjuden gäst med egna erfarenheter från ledarskap i svåra situationer. Varje kurstillfälle startar kl. 10.00 – och avslutas ca 20.30. Deltagande i alla aktiviteter är obligatoriskt.

Erfarenhetsforum genomförs som en serie dialogseminarier på Kungliga Tekniska Högskolan som ett samarbete mellan Kungliga Tekniska Högskolan och Centrum för Studier av Militär och Samhälle (CSMS).

14 maj *Introduktionsmöte – skriva en metod för reflektion*

27 maj *Ledarskap och tyst kunnskap i svårbedömda situationer*
Gäst: Ulf Henricsson

16 juni *Uppdrag chef – ansvar, mod och omdöme*
Gäst: Martin Liander

3-4 sept *Tvådagars internat – Dag ett: att skriva om erfarenheter, gäst Ulla Ekström von Essen, idéhistoriker och Jan Sigurd, författare. Dag två: Militärt ledarskap – att skriva om sina erfarenheter: Jan-Gunnar Isberg*

14 oktober *Den professionella ledaren/militären*
Gäst: Hans Ilis-Alm

Kursansvariga: Lotta Victor Tillberg, fil. dr. Centrum för Studier av Militär och Samhälle

Bilaga 3

Centrum för Studier av Militär och Samhälle (CSMS) inbjuder tillsammans med Kungliga Tekniska Högskolan, Göteborgs Universitet och Försvarsmakten till konferens:

UPPDRAG UTLAND – MISSION ABROAD MILITÄRA ERFARENHETER FRÅN INTERNATIONELLA OPERATIONER

Kungliga Tekniska Högskolan 17–18 januari 2012

TISDAGEN DEN 17 JANUARI

Kl. 12.00

Inledningsanförande

General Karl Engelbrektson

Kl. 12.15

Erfarenheters betydelse för kunskapsutveckling

Centrum för Studier av Militär och Samhälle projektledare Karl Ydén & Peter Tillberg

Kl. 12.45

Uppdrag Chef – om prövande situationer i internationell tjänst

Vad krävs av den som ska leda andra i svåra situationer? Personliga erfarenheter från internationell tjänst där omdöme och förmåga prövats.

Inledning av filosofie doktor Lotta Victor Tillberg. General Anders Brännström, överste Ulf Henricsson, överste Hans Alm, överste Mats Ström, överste Olof Granander, överstelöjtnant Hans Håkansson

Kl. 15.45

Med alla nödvändiga medel – erfarenheter från Kongo 2003-05

År 2003 beskrevs läget i nordöstra Kongo i termer av ett långsamt pågående folkmord. Brigadgeneral Jan- Gunnar Isberg är en av få svenskar som i modern tid lett brigad i upprepade strider under längre tid. Uppdraget i Kongo formulerades med FN:s starkaste mandat "to use all necessary means". General Jan-Gunnar Isberg samt journalist Ola Säll, SVD:s Afrikakorrespondent

kl. 19.00

PRESENTATION AV BENGT ABRAMHAMSSON-PRiset

kl. 19.10

Cohesion – post-heroic combat

Professor Anthony King, University of Exeter

ONSDAGEN DEN 18 JANUARI, PLATS: INDEK/KTH

Förmiddag Parallella work-shops

KL. 9.00 Inledning – praktisk information om dagen

KL. 9.30

SPÅR 1: **Military ethics and moral decision making in complex emergencies**

Allan Janik, Senior research fellow, Brenner Arkiv Innsbruck; professor Paolo Tripodi, Marine Corps University

SPÅR 2: **Svenska militära erfarenheter från Afrika**

general Jan-Gunnar Isberg, Ola Säll, professor Lars Eriksson Wolke

SPÅR 3: **Skriva en metod för reflektion**

docent Maria Hammarén, KTH & Anders Karlsson, BA01 & CSMS

SPÅR 4: **Erfarenheter från OMLT Afghanistan – två verkligheter en regelbok**

överstelöjtnant Martin Liander

KL. 11.45

Gemensam lunch på Plattan

Eftermiddag Parallella work-shops

KL. 13.00

SPÅR 5: **Gender-based violence in the Democratic Republic of Congo**

Filosofie doktor Maria Stern, filosofie doktor Maria Eriksson Baaz,

SPÅR 6: **The powerbrokers in Afghanistan**

professor Anthony King, University of Exeter

SPÅR 7: **Utlandsveteraner – Samhällsproblem eller nationell tillgång**

överste Peter Öberg, veteranansvarig Försvarsmakten

SPÅR 8: **Hur kan Försvarsmakten tillvarata chefers erfarenheter från militära insatser?**

överste Sverker Ulving, Insats avdelning för erfarenhetsanalys

KL. 14.45

The Transformation of Europe's Armed Forces

professor Anthony King, University of Exeter

KL. 15.15

AVSLUTNING

General Anders Brännström, stf chef Insatsledningen

KL. 15.35

Om Uppdrag utland 2012

fil dr Lotta Victor Tillberg (CSMS)

Uppdrag utland Mission Abroad

Militära erfarenheter från Afghanistan
– med blick mot framtiden

Södertörns högskola
4 december 2013

CSMS
SWEDISH CENTRE FOR STUDIES
OF ARMED FORCES AND SOCIETY

Program

Uppdrag Utland – Mission Abroad

Förmiddag den 4 december 2013

Plats: MA 624

09.00 **Inledningsanförande** av generalmajor *Dennis Gyllensporre*, Chef Ledningsstabens inriktningsavdelning, Försvarsmakten samt *Nils Ekedahl*, Prorektor Södertörns högskola

09.30 **Uppdrag utland konferenserna – en arena för erfarenhetsutbyte** *Lotta Victor Tillberg*, CSMS

Inte mycket till larmstyrka – Stefan Linder, pansarskytteplutonchef FS19
Du kommer väl hem igen? – Fredrik Dauti, anhörig

09.50 **Convergence – Illicit Networks and National and International Security in the Age of Globalization**

Michael Miklaucic, Director of Research, Information and Publications at Center for Complex Operations at National Defence University, Washington

11.00 **Vad krävs? Militärt yrkeskunnande i internationella operationer – tre perspektiv**

Generalmajor *Anders Brännström*, Arméinspektör, Överste *Jakob Hahr* Chef för Flygtaktiska stabens Insatsavdelning, Örlogskapten *Mathias Jansson*, Fartygschef HMS Carlskrona

12.15 Mangel lunch i Foajé 4

Uppdrag Utland – Mission Abroad

Program eftermiddag 4 december 2013

Plats: ME 453, MC 243, MA 613, MA 211

13.30 Parallella seminarier

1. Taktiska och stridstekniska erfarenheter Afghanistan 2009-2012

Mats Walldén, Anders Andy Jansson, Markstridsskolan, Peter Tillberg CSMS

2. Militära erfarenheter från fång och tvångssituationer

Henric Roosberg, Lars Gerhardsson, Högkvarteret INS ERF ANA

3. Utvecklingen på hemmafronten vid utlandsuppdrag Dialogiska berättelser i aktionsforskning, *Ann-Margreth Olsson, Högskolan Kristianstad*

4. Efter Afghanistan? Försvaret, kriget och svenskarna Redovisning av svenskarnas attityder till försvaret. SOM-institutets rapport 2013

Karl Ydén, Joakim Berndtsson, CSMS

Kafferaest 14.30-15.00 Föajé 4

15.00 **5. Internationella erfarenheters nytta i organisationen hemma** Polisens erfarenheter från uppdrag i utlandet *Jörgen Holmlund m.fl. Rikskriminalpolisen Utlands-sektionen*

6. Försvarmaktens veteran- och anhörigarbete Vad är gjort, vad görs, vad skall göras? *Anders Stach, Försvarmaktens Veterandavdelning*

7. Om metoder för utveckling av yrkeskunnande i kris- och konfliktmiljöer

Den professionella militären/polisen och det reflekterande samtalet

Lotta Victor Tillberg CSMS, Ulla Ekström von Essen, Södertörns högskola

8. Conflict prevention in Africa ARTEMIS/MONUC

Hans Ilis-Alm, Jan-Gunnar Isberg, Försvarmakten INS ERF ANA

Kvällsprogram

Plats: Svarta Lådan

- 16.30 **Utdelning av Bengt Abrahamsson-priset**
Peter Tillberg, CSMS, ordförande priskommittén
- 16.50 **Specialförbandens erfarenheter från operationer i Afghanistan 2009-2012 – Ett urval av framträdande lärdomar**
Överste Urban Molin, Chef Specialförbandsledningen
- 17.30 Gemensam middag
- 18.45 **Modet, våldet, äran och döden – svenska militära erfarenheter från uppdrag i Afghanistan**
Peter Tillberg, CSMS, Bo Rahmström, Joakim Svartheden samt deltagare från Erfarenhetsforum Afghanistan: Anders Eckerberg, Pär Thornell, Liridona Dauti, Henric Roosberg, Henrik Blomberg, Per Näslund m.fl.
- 19.15 **Efter Afghanistan – erfarenheter, lärdomar och framtid**
Pannelsamtal och avslutande diskussion
Medverkande: Wilhelm Agrell, Torsten Björkman, Martin Liander.
Moderator: Lotta Victor Tillberg
- 20.15 **Vad händer nu? Mission Commander – Swedish Experiences of Command in the Expeditionary Era**
Presentation av boken Uppdrag Chef på engelska
- 20.20 **Avslutningstal**
Anders Claréus, forskningssamordnare, Försvarsmakten
- 20.30 Slut

Bilaga 5

Centrum för Studier av Militär och Samhälle inbjuder
tillsammans med Försvarsmakten till konferens:

MODERN MILITÄR PROFESSIONALISM ERFARENHETER, UTMANINGAR & MÖJLIGHETER

Kungliga Tekniska Högskolan
8 september 2015

CSMS
SWEDISH CENTRE FOR STUDIES
OF ARMED FORCES AND SOCIETY

PROGRAM

PROGRAM 8 SEPTEMBER

KUNGLIGA TEKNISKA HÖGSKOLAN

- 10.30 **Drop-in & mingellunch** på Plattan, Lindstedtväg 30, KTH
- 12.00 **Inledningsanförande** av Karl L E Engelbrektson, *generalmajor, Chef Förbands produktion, Försvarmakten Lokal H1, Teknikringen 33, 2tr*
- 12.30 **CSMS – forum för dialog och erfarenhetsutbyte med fokus på modern militär professionalism** Peter Tillberg, *föreståndare, Centrum för Studier av Militär och Samhälle*
- 13.00 **The Armed Forces After a Decade of War – British and Swedish perspectives** Christopher Dandeker, *Professor of Military Sociology at King's College, London, England*
- 14.00 **Contemporary Special Operations Forces: Generalized Specialization, Boundary Spanning and Military Autonomy** Eyal Ben-Ari, *Professor of Anthropology, and Director of The Kinneret Center on Peace, Israel*

PARALLELLA SEMINARIER – LOKALER SE SEPARAT INFORMATION

15.10-16.00

- 1. Militær profesjonsidentitet - utviklingstrekk, trender og betydning i det norske forsvaret** *Rino Bandlitz Johansen, Kommandørkaptein, PhD Forsvarets stabsskole, Norge*
- 2. Uppdrag Afghanistan – militärt yrkeskunnande och svenskt försvar** *Peter Tillberg, Jörgen Hildebrandt CSMS*
samt
Hålla handen – svenska officerares förståelse av sin profession i ISAF-insatsen i Afghanistan *Caroline Trulsson, försvarsanalytiker INS ERF ANA*
- 3. Underättelsetjänst – internationella erfarenheter**
Michael Aust, analytiker INS ERF ANA
- 4. Försvaret, politikerna och svenskarna - iakttagelser från den nationella SOM-undersökningen** *Karl Ydén & Joakim Berndtsson, CSMS*

16.10-17.00

- 5. Hur irreguljära styrkor kan förstås – lärdomar från arbete med Handbok irreguljära styrkor** *Mj Anders Bengtsson, FMUndSäkC*
- 6. Yrkesutveckling genom handledning** *Fil Mag/projektledare Charlotte Nathansson, Kn/projektledare, Mikael Gudmundsson FMLOPE*
- 7. Bara en känsla – omdömet betydelse vid utlandsuppdrag**
Joakim Svartheden & Lotta Victor Tillberg, CSMS
- 8. The Future of Peace Operations and Counterinsurgency**
Robert C. Egnell, Associate Professor at the Department of Security, Strategy and Leadership, Swedish Defence University.

SAMLING PÅ PLATTAN, LINDSTEDTSVÄGEN 30

- 17.15 *Professor emeritus Bengt Abrahamson om **Avfällingen – Lawrence efter Arabien** samt utdelning av 2015 års Bengt Abrahamsson-pris*
- 17.45 Gemensam middag
- 19.00 **Military Professionalism – the Combat Soldier in the Expeditionary Era** *Anthony King, Professor at the University of Exeter, England*
- 20.00 **Avslutningstal** *Hans Ilis-Alm, överste, Avdelningschef Långsiktig utveckling och analys, Försvarsmakten*
- 20.15 Slut

Bilaga 6

Datum
2008-08-28

FHS beteckning
98618:1

Sida 1(6)

Försvärshögskolan inbjuder till konferens om
UPPDRAG UTLAND – MISSION ABROAD
Kungliga Dramatiska Teatern, Målarsalen, 13 oktober 2008

Program

- Kl. 12.00 Inledningsanförande av rektor MATS ERICSON, Försvärshögskolan, VVD
STAFFAN RYDÉN, Dramaten och professor Bo GÖRANZON, Kungliga
Tekniska Högskolan
- Kl. 12.15 Uppdrag utland – om militära exempels betydelse
FÖRSKARE PETER TILLBERG, FÖRSVARSHÖGSKOLAN
- Kl. 12.45 *Inspel »Road side bomb« Marie Göranzon, skådespelare*
- Kl. 12.55 On Military Competence in Conducting War Amongst the People
SENIOR RESEARCH FELLOW ALLAN JANIK, BRENNER ARKIV INNSBRUCK
- Kl. 13.30 Kaffepaus
- Kl. 13.50 *Inspel »På rutinens brant« Marie Göranzon, skådespelare*
- Kl. 14.00 Om att vara chef i internationell tjänst
ÖVERSTE MATS STRÖM
- Kl. 14.30 Blood, Sweat and Tears –Implementing an Medical Urgent Operational
Requirement in 2 Theatres, Afghanistan and Iraq
COLONEL HEIDI DOUGHTY OF THE BRITISH TERRITORIAL ARMY
- Kl. 15.00 Paus
- Kl. 15.15 *Inspel »I främmande land« Marie Göranzon, skådespelare*
- Kl. 15.25 Caglavica 17 mars 2004 – en kompanichefs erfarenheter
MAJOR NICLAS WETTERBERG
- Kl. 15.45 Ethics in War – Examples from Rwanda and Srebrenica
DR. PAOLO G. TRIPOLI, D. BREN CHAIR OF ETHICS AND LEADERSHIP,
MARINE CORPS UNIVERSITY USA
- Kl. 16.15 Försvarsmakten, våldsuppgiften och utbildningen
FÖRSKARE KARL YDÉN, FÖRSVARSHÖGSKOLAN
- Kl. 17.00 Gemensam middag i Dramatens Paulicafé, forts. nästa sida

Datum
2008-08-28

FHS beteckning
98618:1

Sida 2(6)

Fortsättning program 13 oktober Dramaten, Målarsalen

Kl. 18.00 **I främmande land – ett dialogseminarium om riddarmoral, ära och mod**

– Tig, käre Sancho, du skall veta att när det gäller krig så är saker och ting alltid mera oberäknliga än annars.

Miguel Cervantes berättelse »Don Quijote« är en gestaltning av det personliga ställningstagandets betydelse, om omdömet och den eviga kampen för goda värden. Här behandlas en liknande problematik som svenska soldater möter i internationell tjänst. Skådespelare: Ingvar Kjellsson & Hans Klinga i regi av Karl Dunér, Dramaten.

Dialogseminariet inleds med ett samtal mellan professor Bo Göranzon (KTH), Peter Tillberg (FHS) och officerare som medverkat i projektet Internationella Erfarenheter.

Kl. 19.30 Slut

DIALOGSEMINARIET – ETT MÖTE MELLAN KONST OCH VETENSKAP

Dialogseminariet på Dramaten startades 1986 med syfte att provocera en fördjupad diskussion om förhållandet mellan arbete och kultur, konst och vetenskap. Idag är seminariet en integrerad del av forskningsområdet yrkeskunnande och teknologi vid Kungliga Tekniska Högskolan (KTH).

För mer information se www.dialoger.se.

Datum
2008-08-28

FHS beteckning
98618.1

Sida 3(6)

UPPDRAG UTLAND – MISSION ABROAD

Försvarshögskolan 14 oktober 2008

- Kl. 9.00 Inledningsanförande av general ANDERS LINDSTRÖM, FM Insatschef
- Kl. 9.15 *Att sätta tyst kunskap i rörelse – om erfarenhetens betydelse*
Professor BO GÖRANZON, Kungliga Tekniska Högskolan
- Kl. 10.00 Parallella work-shops
Spår 1 *Military Competence in Conducting War Amongst People*
ALLAN JANIK & PETER TILLBERG
- Spår 2 *Coping with Casualties in International Operations - a Case-based Study* JIM STORR & KARL YDÉN
- Spår 3 *Rishtagande och tyst kunskande – exempel från militär praktik*
LOTTA VICTOR TILLBERG & BO GÖRANZON
- Spår 4 *Sociala och kulturella skillnaders betydelser vid internationella insatser* ERIK HEDLUND M.FL.
- Kl. 11.30 Lunch
- Kl. 12.30 Spår 5 *Missions abroad: the moral dimension. Reflections on Rwanda and Srebrenica* PAOLO G. TRIPODI & KARL YDÉN
- Spår 6 *Alfa Sierra på uppdrag i Bosnien*
PETER TILLBERG, STEWE SIMSON & ANDERS KARLSSON
- Spår 7 *Erfarenheter utland – vad kännetecknar en bra officer respektive soldat?* FRITZ ERICSSON & LOTTA VICTOR TILLBERG
- Spår 8 *Den svenska självbilden vid internationella insatser – kompetens, etik & moral* ERIK HEDLUND M.FL.
- Kl. 14.30 Svenska militära erfarenheter av internationella uppdrag – vad kan forskare bidra med?
MARIA HAMMARÉN – ett kunskapsteoretiskt perspektiv
LOTTA VICTOR TILLBERG – exempel från militär praktik
- Kl. 15.10 Perspektiv på framtiden, ANDERS CLARÉUS, forskningssamordnare PERSS
- Kl. 15.30 Slut

Fotografer och bilder

Omslagsbild: Anders Jansson

Fotografierna i boken *Uppdrag Afghanistan* publiceras med tillstånd av:

38, 117, 263: Jan Almgård

54, 56, 57, 58–59, 65: Peter Bihl

112, 157: Liridona Dauti

110, 151, 239: Anders Eckerberg

33, 75, 76, 150, 236, 251: John Gilljam

55, 63, 155: Anders Jansson

12, 13, 31, 60, 72, 178, 179: Ronnie Johansson

30, 31, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 73, 82–83, 162, 166–167, 168, 169, 170, 172,
174–175, 271, 272, 278, 279, 280–281: Martin Liander

85–98, 131: Bo Rahmström

256: José Puntigliano Sandell

41, 74, 102, 107, 128, 137, 142, 152, 237, 252–253, 262: Pär Thornell

10–11, 29, 34, 35, 36–37, 39, 42, 44, 53, 62, 66, 67, 68–69, 71, 78–79, 80, 81, 143,
144, 145, 147, 148, 149, 154, 158–159, 160, 163, 165, 173, 177, 180–181, 182, 183,
184, 186–187, 188–189, 232–233, 234, 238, 240–241, 243, 244, 245, 246–247,
248, 250, 255, 257, 258, 260–261, 265, 266, 267, 268, 270: Joel Thungren

Ett stort tack riktas till alla de soldater och officerare som bidragit med fotografier från sina utlandsuppdrag till boken *Uppdrag Afghanistan*.

Källor

- Abrahamsson, Bengt: *Avfällingen. Lawrence efter Arabien* (Celanders Förlag 2015).
- Agrell, Wilhelm: *Ett krig här och nu. Från svensk fredsoperation till upprorsbekämpning i Afghanistan 2001–2014* (Bokförlaget Atlantis 2013).
- Aleksijevitj, Svetlana: *Zinkpojkar* (Ersatz Förlag 2014).
- Aristoteles: *Den nikomachiska etiken* (Daidalos 1988).
- Barfield, Thomas: *Afghanistan. A cultural and political history* (Princeton University Press 2012).
- Beattie, Doug: *Ordinary soldier. Afghanistan. A ferocious enemy. A bloody conflict. One man's impossible mission* (Simon & Schuster Ltd 2009).
- Bengtsson, Lasse: *Afghanistan. En yttre och inre resa* (Norstedts 2014).
- Berndtsson, Joakim: *Den privata säkerhetssektorn i internationella operationer. Utmaningar, möjligheter och civil-militära relationer*, GRI-rapport, vol. 2012:2 (Göteborgs universitet 2012).
- Björkman, Torsten: *Den tioåriga "expeditionen" – några lärdomar från Afghanistan*, rapport från FoT-projektet Expeditionär förmåga, FHS skriftelse 886/2010:43 (Försvarshögskolan 2012).
- Bolger, Daniel: *Why we lost. A general's inside account of the Iraq and Afghanistan wars* (Eamon Dolan/Mariner Books 2015).
- Brænder, Morten: "Adrenalin junkies. Why soldiers return from war wanting more", *Armed forces and society*, vol. 42 (2016), nr 1, s. 3–25.
- Collins, Joseph J.: *Understanding war in Afghanistan* (Createspace 2012).
- Connelley, Carol; Tripodi, Paolo: *Aspects of leadership ethics, law, and spirituality* (Createspace 2015).
- Cowper-Coles, Sherard: *Cables from Afghanistan. The inside story of the West's Afghanistan campaign* (Harper Press 2012).
- Dandeker, Christopher: *Facing uncertainty. Flexible forces for the twenty-first century* (Försvarshögskolan 1999).
- Dandeker, Christopher: "International security and its impact on national defence roles", s. 107–128 i Boene, Bernard; Dandeker, Christopher; Kuhlmann, Jürgen; van der Meulen, Jan: *Facing uncertainty. The Swedish military in international perspective*, (Försvarshögskolan 2002).
- Dewey, John: "Att göra en erfarenhet" i Hjertröm Lappalainen, Jonna (red.): *Klassiska texter om praktisk kunskap*, Södertörn studies in practical knowledge, vol. 7 (Södertörns högskola 2015).
- Docherty, Leo: *Desert of death. A soldier's journey from Iraq to Afghanistan* (Faber & Faber 2008).
- Dreyfus, Hubert L.; Dreyfus, Stuart E.: "Fem steg från nybörjare till expert" i Hjertröm Lappalainen, Jonna (red.): *Klassiska texter om praktisk kunskap*, Södertörn studies in practical knowledge, vol. 7 (Södertörns högskola 2015).
- Egnell, Robert C.: "Winning 'hearts and minds'? A critical analysis of counter-insurgency operations in Afghanistan", *Civil wars*, vol. 12 (2010), nr 3, s. 282–202.
- Elliot, Christopher: *High command. British military leadership in the Iraq and Afghanistan wars* (Oxford University Press 2015).
- Eyal, Ari-Ben: *Mastering soldiers. Conflict, emotions, and the enemy in an Israeli military unit* (Bergahn Books Incorporated 1998).
- Fergusson, James: *A million bullets. The real story of the British army in Afghanistan* (Transworld Publishers Ltd 2009).
- Försvaret av Sverige. *Starkare försvar för en osäker tid*, rapport från Försvarsberedningen, Ds 2014:20 (Försvarsdepartementet 2014).

- Granåsen, Magdalena; Sjödin, Linda; Granlund, Linda: *Ledning i Försvarsmakten. Svenska militära chefers erfarenheter*, FOI-R-3375-SE (Totalförsvarets forskningsinstitut 2012).
- Gurcan, Metin: *What went wrong in Afghanistan? Understanding counter-insurgency efforts in tribalized rural and Muslim environments*, Wolverhampton Military Studies (Helion & Company 2016).
- Gustavsson, Bernt: *Kunskapsfilosofi. Tre kunskapsformer i historisk belysning* (Wahlström & Widstrand 2000).
- Göranzon, Bo: *Spelregler – om gränsöverskridande* (Dialoger 2001).
- Hammarén, Maria: *Ledtråd i förvandling – om att skapa en reflekterande praxis* (Dialoger 1999).
- Hammarén, Maria: ”Yrkeskunnande, berättelser och språk”, *Dialoger*, nr 61 (2002).
- Hildebrandt, Johanne: *Krigare. Ett personligt reportage om de svenska soldaterna i Afghanistan* (Bokförlaget Forum 2011).
- Huor, Jesper: *I väntan på talibanerna. Afghanistan inifrån* (Ordfront Förlag 2010).
- Janik, Allan: *Kunskapsbegreppet i praktisk filosofi* (Brutus Östlings Bokförlag Symposion 1996).
- Janik, Allan: ”Military competence in conducting war amongst the people” (The Brenner Archives Research Institute, The University of Innsbruck, opublicerat manuskript, 2008).
- King, Anthony: *Frontline. Combat and cohesion in twenty-first century* (Oxford University Press 2015).
- King, Anthony: *The combat soldier. Infantry tactics and cohesion in the twentieth and twenty-first centuries* (Oxford University Press 2013).
- King, Anthony: *The transformation of Europe’s armed forces. From the Rhine to Afghanistan* (Cambridge University Press 2011).
- Kobi, Michael; Kellen, David; Eyal, Ben-Ari: *The transformation of the world of war and peace support operations* (Praeger Security International 2009).
- Lambert, Bo: *Bildberättelser från Afghanistan* (GML Förlag 2012).
- Miklaucic, Michael (red.): *Commanding heights. Strategic lessons from complex operations* (National Defence University Press 2010).
- Nordberg, Jenny: *The underground girls of Kabul. In search of a hidden resistance in Afghanistan* (Broadway Books 2015).
- Ratkic, Adrian: *Dialogseminariets forskningsmiljö* (Kungliga Tekniska högskolan 2006).
- Roosberg, Henric; Weibull, Anna: *Försvarsmakten efter ISAF. Lärdomar och påverkan på militärstrategisk nivå* (Totalförsvarets forskningsinstitut 2014).
- Schori, Pierre: *Vägen ut ur Afghanistan* (Leopard Förlag 2010).
- Steele, Jonathan: *Ghosts of Afghanistan. The haunted battleground* (Counterpoint 2011).
- Sundelin, Anders (red.): *Afghanistan* (Premiss Förlag och Svenska Afghanistankommittén 2005).
- Svartheden, Joakim (red.): *Exempel. Yrkeskunnandets praktik och IT 2002* (Försvarshögskolan 2003).
- Tillberg, Peter (red.): *Dialoger om yrkeskunnande och teknologi* (Dialoger 2002).
- Tillberg, Peter; Svartheden, Joakim; Engstedt, Danuta (red.): *Uppdrag utland. Militära exempel från internationella uppdrag* (Försvarshögskolan 2007).
- Victor Tillberg, Lotta: ”Erfarenhetens betydelse för kunskapsutveckling i militär praktik” i Isberg, Jan-Gunnar; Victor Tillberg, Lotta: *Med alla nödvändiga medel. Brigadgeneral Jan-Gunnar Isbergs erfarenheter från tjänstgöring i Kongo 2003–2005* (Försvarshögskolan 2011).

- Victor Tillberg, Lotta (red.): *Kvalitetsjakten. Om professionalism i välfärden* (Premiss Förlag 2014).
- Victor Tillberg, Lotta: "Om att bli erfaren genom andras exempel" i Victor Tillberg, Lotta; Tillberg, Peter: *Uppdrag chef. Åtta militära chefers erfarenheter från internationella operationer* (CSMS 2011).
- Wallström, Margot; Hultqvist, Peter; Lövin, Isabella: "Sveriges insats i Afghanistan ska granskas av utredning", DN Debatt, *Dagens nyheter*, 2015-07-09.
- Weiss, Mitch; Maurer, Kevin: *No way out. A story of valor in the mountains of Afghanistan* (Penguin Publishing Group 2015).
- Wennberg, Bengt-Åke; Hane, Monica: *Med samarbete som utgångspunkt*, abonnemangsrapport 129 (Samarbetsdynamik 2015).
- Wennberg, Bengt-Åke; Hane, Monica: *Samarbetsfenomenet. Beskrivet av Bengt-Åke Wennberg och Monica Hane i samarbete med FMLOPE*, abonnemangsrapport 128 (Samarbetsdynamik 2012).
- Wolfendale, Jessica; Tripodi, Paolo: *New wars and new soldiers. Military ethics in the contemporary world* (Ashgate Publishing Limited 2012).
- Ydén, Karl; Berndtsson, Joakim: "Efter Afghanistan. Försvaret, kriget och svenskarna" i Weibull, Lennart; Oscarsson, Henrik; Bergström, Annika (red.): *Vägsäl. 43 kapitel om politik, medier och samhälle. SOM-undersökningen 2012* (Göteborgs universitet 2013).
- Ydén, Karl; Berndtsson, Joakim: "När kriget kommit – svenskarna och den nya försvarspolitikerna" i Weibull, Lennart; Oscarsson, Henrik; Bergström, Annika (red.): *I framtidens skugga. Fyrtiotvå kapitel om politik, medier och samhälle. SOM-undersökningen 2011* (Göteborgs universitet 2012).
- Zettermark, Hans: "Erfarenhetsanalys insatsregler i Afghanistan", FM H/R 19 100:82339, 2011.
- Ångström, Jan: "Inviting the Leviathan. External forces, war and state-building in Afghanistan", *Small wars and insurgencies*, vol. 19 (2008), nr 3, s. 374–396.
- Åström, Rickard: "Erfarenhetshantering Afghanistan. Aktörer, verktyg och rutiner", FM 23 290:67715, 2011.

Redaktörernas tack!

Boken *Uppdrag Afghanistan* är resultatet av ett kollektivt arbete som pågått i flera år. I den färdiga boken presenteras ett urval av insamlat material. Genom åren har fler personer än de som syns här bidragit och medverkat. En del av er kan eller får inte synas med namn. Vi vill rikta vårt varma tack till alla som lämnat underlag, deltagit i samtal, givit bakgrundsinformation, svarat på frågor – ställt frågor – och skrivit texter. Utan er hade den här boken inte blivit till. Tack!

